

Faludi Gábor

A BAJAI JARAS TERMELŐSZÖVETKEZETEINEK
TÖRTÉNETE

Egyetemi doktori disszertáció

Baja, Pázmány u. 1/b.

T a r t a l o m

	oldal
BEVEZETÉS	3
Általános helyzetkép	5
A FÖLDOSZTÁS ÉS KÖZVETLEN KÖVETKEZMÉNYEI	13
1. A földosztás történetéhez	15
2. A szövetkezeti mozgalom a felszabadulást követő években	28
A TERMELŐSZÖVETKEZETI MOZGALOM MEGINDULÁSA, HELYZETE ÉS FEJLŐDÉSE	
1. A termelőszövetkezeti mozgalom megindulásának és fejlődésének néhány főbb tényezője a bajai járásban	33
2. A járás termelőszövetkezeti mozgalma az 1950-es években	45
a/ országos helyzet	47
b/ a járás termelőszövetkezeteinek helyzete	48
c/ a termelőszövetkezetek belső problémái	52
d/ a gépállomások és a szövetkezetek	62
e/ az ellenforradalom és a járás termelőszövetkezetei	72
AZ ELLENFORRADALOM UTÁNI KONSZOLIDÁCIÓ ÉS A MEZŐGAZDASÁG SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉSÉNEK BEFEJEZÉSE	73
1. A termelőszövetkezetek az ellenforradalom után	74
2. A párt agrárpolitikája	75
3. A MSZMP KB 1958 decemberi határozata	77
4. A tömeges átszervezés a bajai járásban	78

	oldal
A TERMELŐSZÖVETKEZETEK MEGSZILÁRDULÁSA ÉS FEJLŐDÉSÜK FŐBB MOZZANATAI	81
1. Az általános helyzetképet tükröző adatok	83
2. A termelőszövetkezetek megszilárdi- tását elősegítő kezdeti lépések	88
3. Politikai és kádermunka	91
4. Szakmunkáshelyzet - kulturpolitikai tevékenység	96
5. A termelés elősegítésének néhány sa- játos módszere	100
6. Az állami támogatás és a termelőszö- vetkezeti beruházások	105
7. Változás az életmódban, gondolkodásban	113
A TOVÁBBFEJLŐDÉS NÉHÁNY PROBLÉMAJA, ELLENT- MONDÁSA	117
1. A nemzetiségek helyzetéről és maga- tartásáról	120
2. A faluról való elvándorlás problémá- járól	127
3. A termelőszövetkezeti demokrácia néhány kérdéséről	131
4. A gazdaságirányítási rendszer reform- járól	137
ÖSSZEFOGLALÁS - KÖVETKEZTETÉSEK	141
JEGYZETEK	145
A BAJAI JÁRÁS TALAJVISZONYAI ÉS TELEPÜLESEI	155
A BAJAI JÁRÁS MEGÉPÍTETT ÖNTÖZŐTELEPEI	156
A FELHASZNÁLT IRODALOM	157
KÉPEK	174

" . . . A szövetkezet az új rendre való áttérésnek a lehető legegyszerűbb, legkönnyebb és a parasztok számára legérthetőbb útja."¹

/Lenin/

A szövetkezetek létrehozása a szocializmus alapjai lerakásának és a szocializmus teljes felépítésének nélkülözhetetlen velejárói. Létrehozásuk hazánkban történelmi jelentőségű feladat és eredmény volt. Feltételeit a felszabadulás utáni demokratikus átalakulás, a forradalmi jellegű agrárreform, majd a proletárdiktatura - a kommunista párt és a szocialista állam szervező és támogató munkája - teremtette meg. Létrehozásuk és megerősítésük a dolgozó parasztok aktív közreműködése nélkül nem lett volna lehetséges.

Ez az egész nemzeti történelmünk jelene és jövője szempontjából olyan nagy jelentőségű - problémáktól nem mentes - társadalmi-gazdasági folyamat számszerűségében az 1960-as évek elején zárult. Utána és jelenleg is a termelőszövetkezetek megszilárdítása, továbbfejlesztése volt és van napirenden.

A mezőgazdaságban a szocialista tulajdon- és termelési viszonyok létrejötte jelentősen kihatott társadalmunk egész arculatára, biztosítva népgazdaságunk, társadalmunk politikai, gazdasági, társadalmi rendje egységességét, egy irányba való fejlesztését. Ez a folyamat mély gazdasági, társadalmi, politikai, tudati változással járt és jár. Mindez a társadalom osztályszerkezetének változásával egyetemben magával vonja a parasztság osztály- és társadalmi viszonyainak változását, elindítja az egységes szocialista szövetkezeti paraszti osztály kialakulását is. E folyamat elemzésének, le-

írásának a múltban és a jelenben is felelősséggel párosuló jelentősége van.

E dolgozatban kísérletet teszek arra, hogy egy járás sajátos konkrét helyzetének és viszonyainak megfelelően - a teljesség igénye nélkül - néhány lényeges mozzanatban, elsősorban mozgalmatörténeti összefüggéseiben bemutassam a termelőszövetkezetek történetét, fokozott figyelemmel a tömeges átszervezés utáni helyzetre.

A rendelkezésre álló széles körű országos irodalom mellett fokozatosan törekedtem arra, hogy megyei, különösképpen járási vonatkozású anyagokat használjak fel. Ezt egészítette ki az a többirányú vizsgálat és más jellegű személyes anyaggyűjtés, amelyet a bajai járásban az ellenforradalom óta több alkalommal is folytattam. Az összegyűjtött teljes anyag felhasználására, leírására csak részben van lehetőség. Arra törekedtem, hogy a véleményem szerint leglényegesebb és legjelentősebb mozzanatok közül mutassak be néhányat. A történelmi hitelesség, a konkrétság és az életszerűség fokozása igényével több személyes visszaemlékezést, véleményt is felhasználtam. Az anyag feldolgozásához több termelőszövetkezeti vezető, nyugdíjas, valamint a járási párt és tanács illetékesei segítséget adtak.

A dolgozatban a gazdasági feltételek és a gazdasági összefüggéseket teljességében nem érinthettem, még kevésbé elemezhettem. Fokozottan törekedtem arra, hogy a társadalmi, politikai, emberi mozzanatok, összefüggéseket az e tekintetben ható különböző tényezőket mutassam be.

A történeti áttekintésnél a földosztásig, illetve annak közvetlen következményeiig nyultam vissza. A bajai-járási termelőszövetkezeti történetének felvázolásánál, a tömeges átszervezés előtti helyzetet csak néhány konkrét mozzanat felvillantásával van lehetőségem áttekinteni.

ÁLTALÁNOS HELYZETKÉP

A bajai járás 203596 kh területen Bács-Kiskun megye déli részén, az ország déli határa mentén, a Duna-Tisza-közi hátságon terül el. Bács-Kiskun megye legdélebben fekvő járása, területi elhelyezkedése, közigazgatási helyzete, talajviszonyai, éghajlati adottságai folytán külön tájegység: bácskai tájkörzet. A járáshoz 21 község tartozik. Az összlakosság 64653 fő, ezek közül 44243 fő él a mezőgazdaságból. A községek átlagnagysága 2-4000 fő, zömmel zártrendszerű településben. Számottevő tanyai település nincs.

A lakosság között 14% délszláv, 12% német anyanyelvű, számottevő az erdélyi, a felvidéki, a viharsarki magyar telep is.

A kitűnő természeti adottságokkal rendelkező bácskai tájkörzet mezőgazdasági lakossága a multban és a felszabadulás után is hozzáértéssel használja ki a kedvező lehetőségeket, egyes termelési ágazatnak /állattenyésztés, szőlő, gyümölcs termelés/ jelentős hagyományai vannak.

Éghajlati jellemzői

	Évi I-XII.	Tenyészedőszak IV-IX.
A hőm. 50 évi átlaga C°	10,85	17,98
A csapadék összege mm		
/50 évi átlag/	606,00	344,75
A hőösszegek 50 évi átl.	4.266,50	548,79
A napfénytartalom 50 évi átlaga	2.064,75	1.049,50
Relativ légnedvesség átlagai	75,00	68,00
A hőm. gyakorisága C°		
75% valószínűséggel	10,38	16,90
A csap. gyakorisága mm/75% valószínűség	519,50	285,25

A havi középhőmérséklet ingadozások átlaga 22,5 - 23 °C. A napfényes órák számának évi összege 5-6%-kal több mint az országos átlag.

Talajviszonyait tekintve a bácskai tájkörzet az ország egyik legjobb mezőgazdaságilag hasznosítható területe. Uralkodó talajtípus a vályogtalaj, csak kis részben ékelődik bele a homok /19, 13, 111, 32, 83/. A solti lapálynak a járás területére eső része vonalszerűen követhető, mint az ősi Dunameder partja Nemesnádudvartól, Sükösdön, Baján, Bátmonostoron át Nagybaracska, Dávod, Hercegszántóig. Ettől a vonaltól nyugatra a Dunáig terül el az Osduna ártere kitűnő öntéstalajjal. A Duna szabályozása óta vált ez a terület kitűnő termőtalajjává. Ezek a területek már csak nevükben őrzik - itt-ott - származásukat, pl: a Hercegszántói Német Rét.

Bács-Kiskun megyében három termelési körzet:

1. homokhátság	52%	} összterületből
2. Dunamellék	29%	
3. Bácska	19%	

Kialakításánál kiemelt szerep a legfontosabb termelőeszköz a föld, - mezőgazdasági üzemi értelemben a termőtalaj eltérő minőségének van.

Bács-Kiskun megye talajait gyakorlatilag három csoportra oszthatjuk:

1. szegény, homok talaj
2. vályog és televényes homok,
3. szikes és időszakosan vízjárta talajra.

A bácskai tájkörzet területén ebből uralkodó a vályog, kismértékben előfordul homok.

A három termelési körzet talajadottságainak különbözőségét érzékeltetjük a föld használati értékét jelző speciális magyar módszer mutatóiból képzett pontértékaránnyal, mely szerint

1. Bácskai körzet földértékét 100-nak véve
2. Dunamelléki körzet 86
3. Homokhátsági körzet mindössze 64 pontot ér el.

A talaj összetétele változatos növénytermesztést tesz lehetővé, minden kulturnövény kielégítő eredménnyel termelhető rajta.

A kataszteri felvételek idején a mai kitűnő talajok még nádas, vizes területek voltak és ennek megfelelően az ar.k. tiszta jövedelem szerint IV-V-öd osztályu földnek minősültek, viszont az akkori 18-20 ar.k-ás földek értéke csökkent a vízrendezések következtében mélyebbre süllyedt talajvízszint miatt.

A bácskai tájkörzet a megye több járásával szemben a mezőgazdasági területre jutó aranykorona szerinti sorrendben az elsők között van.

A bácskai tájkörzet vizgazdálkodási viszonyai igen kedvezőek, vízrendszerét a Duna, a Dunavölgyi Főcsatorna, a Ferencsatorna, az igali, bácsbokodi és bácsalmási kigyósok alkotják.

Az elmúlt 6-7 évet tekintve az 1961-es kimondottan aszályos volt, az évi csapadék 419 mm-t tett ki /átlag 550-650 mm/, az eloszlás is kedvezőtlen volt. Jég- és vízkárok valamennyi esztendőben kisebb-nagyobb mértékben érték a termelőszövetkezeteket. Különösen jelentős volt az 1964-es jégkár. A Duna-menti területeket állandó árvízveszély fenyegeti. 1965-ben a Duna hullámterén belül az egész vetésterület víz alá került, termése elpusztult, sőt hullámtéren kívül még kb 7000 kh terület került víz alá.

A talaj minősége és a klíma befolyásolja a táj növény- és

állatvilágát, amely nagyjából megegyezik a Nagyalföld adottságaival, de mezőgazdaságának sajátos képet ad.²

A járás területi adatai

1967. évi közigazgatási határos terület	203 596 kh
Ebből: állami szektor területe	55 541 kh
1967. évi gazdasághatáros terület	148 152 kh
Ebből: tsz-i közös terület	116 959 kh
Egyéni gazd. területe	3 712 kh

A tájkörzet termelési profilja szántóföldi növénytermesztés, takarmánytermesztés, állattenyésztés, távlatban fokozatosan a sertés, szarvasmarha, baromfi- és törzsállattenyésztés emelkedik ki.

A mezőgazdasági bruttó termelési érték tekintetében az 1957-62 évek átlagában a járás a kecskeméti járással együtt 1000 milliós nagyságrendben Bács-Kiskun megyében az élen haladt. Ez a megye 5 500 milliós termelésének 18,2%-a. A termelést 4 ágazatcsoportra bontva a következő képet kapjuk a járás részesedéséről a megyei termelés %-ában feltüntetve.

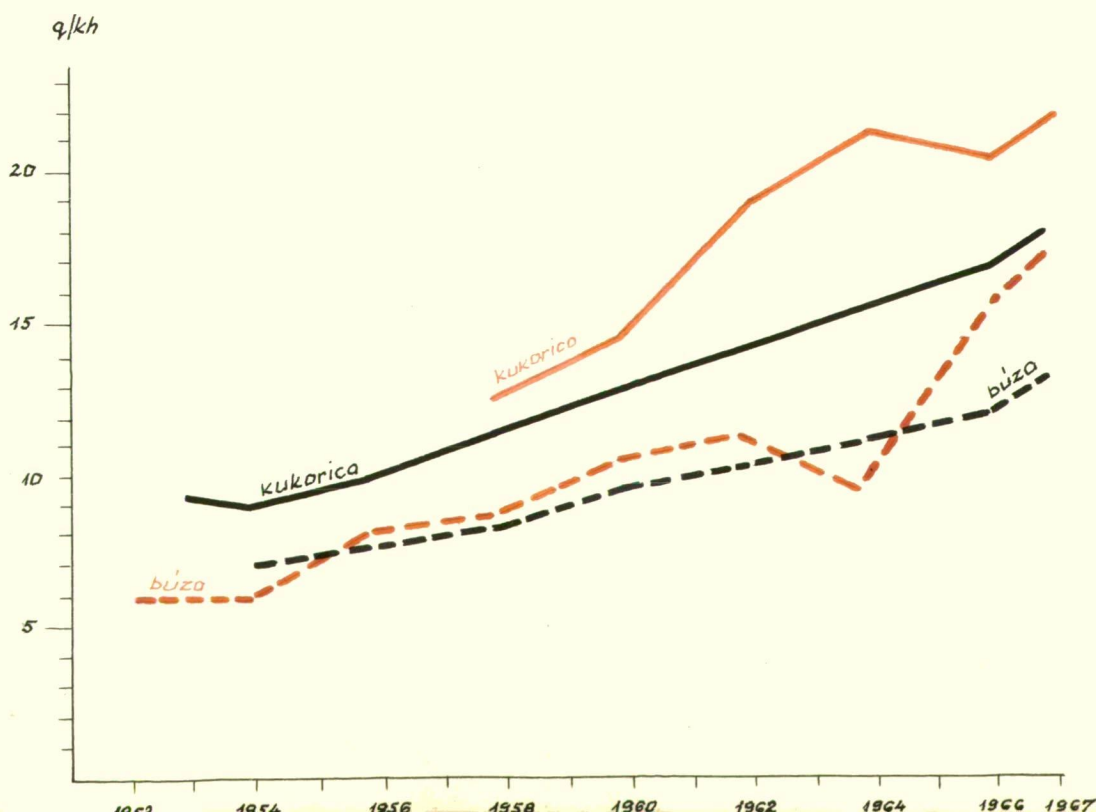
1. Kenyérgabonából	20%
2. Szemestakarmányból, sertés- és baromfi tenyésztéssel	20%
3. Tömegtakarmányok /nádás-lédus + rét + legelő/ szarvasmarha és juh tenyésztéssel	22%
4. intenzív kulturák	12%

Amint látjuk, döntő szerepe a szántóföldi termelésnek van.

Főbb növények termésátlagainak alakulása

M e g n e v e z é s	Me q/ha			
	Bácskai termelési körzet		Megye összesen	
	1962	1966	1962	1966
Buza	19,6	27,5	15,6	23,8
Rozs	12,0	10,6	7,8	8,5
Oszi árpa	24,2	20,9	20,0	18,8
Kukorica	33,2	36,0	24,3	33,2
			/csöves suly/	
Cukorrépa	270,0	393,0	215,0	336,0

Külön figyelmet érdemel a termésbiztonság. Az alábbi grafikon szemléletesen mutatja két fő termény, a kukorica és a buza esetében a termésátlag megyeihez viszonyítottan progresszive emelkedő tendenciáját. A fekete a megyei átlagokat, a piros a járási átlagokat mutatja, több évre visszamenőleg. A grafikon egyben bizonyíték arra is, hogy az ingadozás kedvezően csökken, és mutatja azt is, hogy a termésátlagok e két fő növény esetében különösen kedvezően alakulnak.

A bácskai termelési körzet a megye nyugati körzetéhez tartozik és a szemestakarmányon épülő állattenyésztéssel jellemezhető. Szemestakarmányból, főleg kukoricából annyit termel, hogy meghaladja az állattenyésztés szükségletét, más területet is ellát.³

A járás termelőszövetkezeteinek fontosabb vetésterületi adatai /1965/

Összes terület	113 844 kh
Szántóterület	74 213 "
Kenyérgabona	21 996 "
Takarmánygabona	41 992 "
Kukorica vetésterülete	10 652 "
Cukorrépa vetésterülete	1 568 "
Napraforgó vetésterülete	2 124 "
Burgonya vetésterülete	1 107 "
Szálas és z. takarmány vetésterülete	13 290 "
Ebből: lucerna vetésterülete	7 206 "
silókukorica vetésterülete	1 875 "

A nagyüzemek kialakítása 1962-től meggyorsul, ami összefüggött az üzemnagyság növekedésével, a vezetés színvonalának emelkedésével, a szakemberek hatékonyabb munkájával. Fokozódik a speciális nagyüzemi szőlő- gyümölcs ültetvények telepítése, a növényekhez és a viszonyokhoz igazodó kevesebb növény-számú szántóföldi vetésszerkezet és a koncentrált állattenyésztési telepek kialakítása.

Említésre méltó, hogy a bácskai termelési körzetben jelentősen nőtt a rost-kender vetésterület száma, nagy termésátlag, kiváló minősége miatt gazdaságos termelést biztosít. Mind a természeti adottságok, mind a vezetés és szakmai irányítás együttes eredményeként e körzetben az ország legjobb minőségű kendere terem.

1960-65 között szőlő- és gyümölcsstelepitési akció indult meg, de közel sem olyan mértékben, mint amilyen arányban a terület adottságai lehetővé tennék. A járás területe nagyon jó termőhelye a télialma termesztésének is.

Igen jó minőségű, kiváló sikértartalmu buza terem a bácskai tájkörzetben. Ezt az adottságot sokkal inkább kihasználják, mint a gyümölcsstermesztési lehetőségeket.

A közgazdasági adottságai közül különös jelentőséggel bír az uthálózat és a piac. Az utak egy részét az utóbbi években korszerűsítették. Nagy problémát jelent azonban, hogy a járás 21 községéből csak 10 rendelkezik vasutállomással, és ezek közül is többnek van bővítési igénye. Jelentős a dunai szállítás is, ez azonban jórészt csak közvetve érinti a termelőszövetkezeteket. A viziszállítás bővítésére is van lehetőség, nemcsak a Dunán, de a csatornákon is.

A mezőgazdasági üzemek előállított termékeik tulnyomó részét az állami kereskedelemben szerződésekkel értékesítik. Terményeik egy részét azonban önálló piackutatással és értékesítéssel adják el Baján, Pécsen, Komlón, Budapesten szabadpiacon. A szabadpiaci értékesítés függvénye annak, hogy a szabadpiaci árak mennyire haladják meg az állami felvásárlási árakat.

A bácskai tájkörzet birtokviszonyai a felszabadulás előtt a közép- és kisbirtok a jellemző. A jó földeken jó érzékkel gazdálkodó középbirtokos réteg földszeretete és hozzáértése a kialakuló új mezőgazdasági nagyüzemekben is meghozza gyümölcsét.

Az első termelőszövetkezetek a járásban az 1940-es évek végén alakultak, a tömeges átszervezés 1958-60 között az MSZMP KB határozatai alapján a szocialista forradalom részeként ment végbe. A termelőszövetkezetek létrehozásának és megerősítésének jellegzetes sajátosságai voltak és vannak is a tájkör-

zetben. Jellegzetesen mezőgazdasági hagyományokban gazdag terület. Ipari múltja jelentéktelen, ipari vonzása ma sem számottevő. Az őslakosság lakóhelyváltoztatása /az ország fejlődő iparának hatására/ kismértékű.

A termelési feltételek országos viszonylatban igen jók, a munkaerőellátottság azonban nem kielégítő. Természeti viszonyai és közgazdasági adottságai biztosítják a fejlődési lehetőséget. A termelőszövetkezetekben a dolgozó tagok számának csökkenése ellenére, és részben ennek következtében a jelentős gépesítés hatására nőtt a munka termelékenységé. Mig 1 dolgozó tagra 1961-ben 32 000, addig 1967-ben kereken 72 000 Ft bruttó termelési érték jutott.

Jellemző a bácskai lakosság igen nagy mennyiségű halhasz-
tyasztása. A halhustermelés mezőgazdasági üzemekben komoly bevételt jelent, nagy múltja van és jelenleg az Új Élet Halászati Termelőszövetkezetbe tömörülten folyik a természetes vízi halászat is. A tőgazdaság építésére alkalmas területeket egyre több üzem hasznosítja halastavak létesítésével.

A bácskai táj jellemzője volt és ma is az: a minőségi buza, és állattartás feltétele a kiváló minőségű szál- és szemestakarmány termelés. Természetesen a bácskai tájkörzet termelési hagyományait a mai követelményeknek megfelelően kell átalakítani. Így a minőség mellett a hozamnövekedést fokozni, korszerűsíteni kell a jó hagyományokra épülő termelési eljárásokat. Törekedni kell a helyesebb arányok /vetésszerkezet/ kialakítására. Indokolt az öntözésre alkalmas területeken növelni a hordozható berendezéssel épített öntözőtelepek számát és nagyságát, emellett fokozni lehet a meglévő öntözőberendezések nagyobb ütemű kihasználását is.

Az állattenyésztés terén a sertés, a szarvasmarhatenyésztés, a hizlalás és tejtermelés vonatkozásában lehet magasabb színvonalat elérni, maximálisan figyelembe véve a külföldi és a belföldi igényeket.

Termelésfejlesztési feladatok indokolják a mezőgazdasági üzemek üzemgazdasági és műszaki szakemberei számának növelését. Célszerű fokozni a termelőszövetkezeti vezetők szakmai továbbképzését is. Járási szinten fokozott figyelmet kell fordítani a szállítási rendszer megjavítására, közuti és üzemi viszonylatban egyaránt.

A célok megvalósításának társadalmi és természeti feltételei biztosítottak. A járás 37 termelőszövetkezete tervszerű termeléssel és a korszerű termelési eljárások alkalmazásával biztosítani képes, hogy a jó adottságokkal rendelkező bácskai tájkörzet egyre jobban kiaknázza lehetőségeit.

A bajai járás felszabadulás utáni története azt mutatja, hogy e sajátos jellegű bácskai tájkörzet mezőgazdasága és parasztsága a szocialista forradalom részeként nagy és eredményes utat tett meg.

A FOLDOSZTÁS ÉS KÖZVETLEN KÖVETKEZMÉNYEI

1945 történelmi sorsforduló a magyar nép, fokozottan a dolgozó magyar parasztság életében. Még be sem fejeződött hazánk felszabadítása a fasiszta iga alól, amikor már eldőlt a dolgozó parasztság javára az ezer éves per, - a parasztság megkapta jogos és ősi jussát - megvalósult a demokratikus agrárreform.

1944 decemberében az újjászülető Magyarország Ideiglenes Nemzetgyűlése megválasztotta az ideiglenes nemzeti kormányt a debreceni kollégium oratóriumában. Az ideiglenes nemzeti kormány a német fasizmus elleni küzdelemmel egyetemben az ország teljes felszabadítása, a Szovjetunióval való együttműködés és a dolgozó nép jogos követelésének kiegyenlítése mellett foglalt állást. 1944 december 22-én az ideiglenes nem-

zeti kormány nyilatkozatában meghirdeti a földesuri és egyházi birtokok felosztását. Az ország több helyén januárban megalakulnak a földosztó bizottságok, a falusi nincstelenek és szegényparasztok képviselőiből. Ezek a paraszti tömegekkel együtt követelik a földreformot meghirdető kormányprogram azonnali végrehajtását. Az alapvető politikai és társadalmi igény mellett a földreform azonnali végrehajtását sürgette az a körülmény is, hogy a földbirtokosok többsége külföldre menekülve a földek további megművelését nem biztosította és így fennállt a veszélye annak, hogy a földek megműveletlenek maradnak. A földreform gyors végrehajtása, a termelés biztosítása és a politikai fő kérdés, a munkás-paraszt szövetség megteremtése és erősítése érdekében is indokolt volt. Ilyen körülmények között a Kommunista Párt azonnal földosztást követelt, örömmel üdvözölte a Nemzeti Parasztpárt 1945 január 14-én meghirdetett földreform javaslatát. Ezt követően komoly harc folyt mintegy két hónapon keresztül a koalíció pártjai közt és a pártokon belül a földreform gyakorlati kivitelezése kapcsán.

E két hónapos küzdelem középpontjában annak megítélése állt, hogy maguk az érdekeltek, a nincstelen parasztok alkalmasak és jogosak e a földosztás tényleges kivitelezésére. A földosztás előkészítése és megvalósítása, megszervezése történelmi jelentőségű politikai munka volt. Ilyen körülmények között 1945 március 18-án jelent meg az ideiglenes nemzeti kormány 600/1945. számú rendelete, a magyar nemzeti történelemben egyedülálló forradalmi földreformról.

A rendelet I. fejezet: Bevezető rendelkezések kimondja: "A rendelet célja, hogy az Ideiglenes Nemzetgyűlés "Szózatá"-ban és az Ideiglenes Nemzeti Kormány "Nyilatkozatá"-ban lefektetett elvek és a megadott felhatalmazás alapján, a nagybirtokrendszer megszüntetésével valóra váltsa a magyar földműves nép évszázados álmát, és birtokába adja ősi jussát, a földet.

A feudális nagybirtokrendszer megszüntetése biztosítja az ország demokratikus átalakulását és jövő fejlődését, a földes-

uri birtokok parasztkézre adása megnyitja a politikai, társadalmi, gazdasági és szellemi felemelkedés útját az évszázadok óta elnyomott magyar parasztság előtt.

A földreform végrehajtása életbe vágó nemzeti érdek és gazdasági szükségesség."⁴

A földreform-rendelet törvényerejű rendelkezést hozott a földkérdés megoldására. Szabályozta a nagybirtokrendszer megszűnésének, a föld felosztásának módozatait. A földreform végrehajtását a rendelet a felállítandó országos földbirtokrendező tanácsra, a megyei földbirtokrendező tanácsokra és a községi földigénylő bizottságokra bízta. A rendelet a helyi bizottságnak széles hatáskört biztosított és így a földreform sorsát a nincstelen és szegényparasztság kezébe tette le, biztosítva a végrehajtás sikerének egyik döntő feltételét. E rendelkezések törvényes alapot és keretet adtak az országosan fellendült földosztó mozgalomnak.⁵

1. A földosztás történetéhez

A bajai járás földosztás előtti birtokrendszerét a törpenagybirtok és az egyházi nagybirtok jellemezte. A földterület jelentős részén közép- és kisparasztok gazdálkodtak. 1944 őszén több községből menekültek el nyugatra azok a nagygazdák és egyéb személyek - elsősorban németajkuak - akik saját multjuktól és a szovjet csapatoktól egyaránt féltek.

A járás területén 1945 március végén, április elején az ideiglenes nemzeti kormány földreform rendelete szellemében került sor a földosztás előkészítésére. A Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt helyi szervei Budapestről vagy Bajáról érkezett kommunista megbízottak segítségével hozták létre a földigénylő bizottságokat.

A KMP bátorította a parasztokat házi agitációval, falragaszokkal a földreform végrehajtására. Felhívta a figyelmet arra, hogy vigyázzanak, saját soraikból a legjobbakat válasszák a földosztó bizottságokba, akik bátran képviselik érde-

keiket. Egyik felhívása így hangzott:

"A földigénylő bizottság kezében a föld!

Jól válasszatok meg, hogy kit küldtök oda! Olyan ember legyen, aki nem ijed meg a maga árnyékától, de jegyzőtől, szolgabírótól sem! Akit sem megvásárolni, sem levenni a lábáról nem lehet, aki kiméretlen lesz a harcban a földesurak és lakájaikkal szemben, de hűséggel fogja képviselni a földmives nép ügyét.

Magyar Kommunista Párt" 6

Ezt a munkát nagymértékben segítették a felszabadító szovjet csapatok tisztjei is. A Kommunista Párt bajai megbízottjaként több községben a földosztás előkészítésénél Peágyity István segített. Így többek közt Garán. A nemzetiségi községekben különös figyelmet kellett fordítani arra, hogy valamennyi nemzetiségi- és népcsoport a földosztó bizottság munkájában részt vegyen. Így pl. Garán délszlávok, magyarok, székelyek, partizánok, a kizsákmányolt dolgozó parasztok legjobbjai vettek részt a földigénylő bizottság munkájában. Ennek elnöke Zegnál Gergely és több tagja Simity Márton, Sibalin István, Dujmov József délszláv, Balogh József, Galambos József magyar, Kulik Imre, Vaszkó István, Kéri Sándor telepes.

A földigénylő bizottságok lelkes és hatékony munkájáról a Bajai Hírlap 1945. április 7-i száma a következőket írja: "Lázasan folyik Bácskában a földosztás körül. Mindenütt lázasan folyik a földosztás munkája. A földigénylő bizottságok a község tisztviselőivel vállvetve végzik nemes feladataikat. Erzik ennek történelmi jelentőségét és az a tudat még inkább fokozza munkakészségüket a föld felosztásánál. Országos, nemes szociális verseny folyik a földosztásnál és reméljük, hogy Csonkabácska megfelelő helyezést ér el. A községekben talán még soha nem tapasztalt élénkséget látunk. A földigénylő bizottságok helyiségeiben a földigénylők tömege várakozik és jegyezteti elő a magyar parasztság évszázados álmának beteljesülését: földigényét. Es mig egyrésről az i-

rodákban papíron rögzítik le a korszakalkotó változást, addig a földeken javában folyik a földmérés munkája. Amit sohasem hittünk volna - kulturmérnökök segítségével - egyszerű parasztemberek mérnek föl a földet és bátran állíthatjuk, hogy kifogástalanul látják el feladatukat. A reakció ezen a téren is mindent elkövet, hogy megakadályozza a régvárt földosztást, természetesen eredménytelenül, mert a földigénylő bizottságok öntudatos parasztképviselői szembeszállnak minden gáncsoskodással. Az elért eredmények bizonyítására szolgáljon az alanti kimutatás, mely magába foglalja az egyes községek földigénylő bizottságának eddigi munkáját. Mire ezen közleményünk megjelenik - mint ahogy azt a keleti és nyugati hadszíntérről írták - a közölt számadatok már érvényüket veszítik, mert a földosztás oly gyors tempóban halad, mint a harctéri események." ⁷

A járás területén, így a fentebb említett Gara községben is általában elegendő volt a kiosztható föld. Így a földigénylő bizottság döntése értelmében minden igénylő család 5 kh-t kapott és még gyermekenként 2-2 holdat. Az igényelhető terület felső határaként a 15 kh nagyságrendet szabták meg. A partizánok, akik részt vettek a német fasizmus elleni harcokban vagy az ellenállási mozgalomban, tekintet nélkül családjuk nagyságára 15 kh földjuttatásban részesültek.

Egyéb ingatlanokat és ingóságokat, még állatokat is osztottak az igénylők részére. Így Garán, Vaskuton, Csátalján, Hercegszántón, Csávolyon, Bácsbokodon házjuttatásban részesültek elsősorban a székely és a tiszántuli telepesek, és azok a jogosult helybeliek, akiknek nem volt családi házuk, vagy csak fél házuk volt. A földigénylő bizottság a gazdasági felszerelések igazságos elosztását is vállalta. Legnagyobb gondot jelentett az igaerő hiány. Két-három ember kapott általában egy lovat juttatásként. Esetenként a szovjet katonák hagytak egy-egy kifáradt lovat a földhözjutott parasztok részére segítségül. A kommunista párt járási bizottsága Gara ujjgazdáinak megsegítésére 1945 nyár elején két traktor adott. Az igaerő és a munkáskéz így is kevésnek bizonyult, ezért alakultak meg a köz-

ségek többségében 1945 nyár elején a termelési bizottságok. A termelési bizottság az erők számbavételével, munkaszervezéssel segítette a mezőgazdasági munkák elvégzését, különösen a betakarítást.

A járás több községének összetétele és arculata az 1945/46-os év fordulójára jelentősen megváltozott. A német és délszláv lakta községekből telepese községek lettek. A székely, a gyomai, a karcagi, a sarkadi és rakamazi telepesek sorát 1947-ben a felvidéki áttelepültek zárták le Bácsbokodon, Csávolyon, Felsőszentivánon, Vaskuton, Garán, Csátalján. A lakosság összetételének változását, a németajkuak jelentős létszámbeli csökkenését az 1946/47-es kitelepítések is elősegítették.

A földosztás és közvetlen következményei más módon jelentkeztek a járás magyarlakta községeiben. Nagybaracska község helyzete az alábbi képet mutatja. A földosztás előtt a község területének mintegy 10%-a volt törpenagybirtok, a többi, mintegy 4500 kh a középparasztság és a szegényparasztság tulajdonát képezte. Mivel a község területén lévő föld nem tudott megfelelő munkalehetőséget és megélhetést biztosítani a szegényparasztságnak, így azok a szomszédságban lévő Püspökpusztán - a pécsi püspöki uradalomban - és Baranya-megyében elterülő egyéb nagybirtokokon biztosították szerény megélhetésüket. A lakosság egy része a belterjesebb gazdálkodást folytató szomszédos német nemzetiségű községekben - Csátalján, Garán, Vaskuton - vagy cselédként vállalt munkát, vagy haszonbérletben művelt földterületekből élt.

A földosztás közvetlen előkészítését és lebonyolítását Horváth Mátyás a földosztó bizottság elnöke így foglalja össze: "A földosztó bizottság tagjai olyan szegényemberek, akik a munkásmozgalommal többségükben korábban is kapcsolatban álltak, az akkori községházánál az adókönyvből kigyűjtve 542 csa-

ládót jelöltek meg, hogy földigénylésre jogosultak. A nevezetteket felszólították, igényeljenek földet. Kezdetben 32 fő jelezte igényét, akik aláírásukkal elküldték levelüket Debrecenbe az Ideiglenes Kormánynak. A válasz rövid időn belül megérkezett, és ezzel egyidőben egy szovjet tiszt felkeresett, aki azt mondotta: öreg a földet fel kell osztani, a szegényparaszatok között és ezért te vagy a felelős. Ha nem így cselekszel Szibériába kötsz ki. Ettől nem kell tartani mondottam, mert ha nem így cselekednék, az elvtársaim is felelősségre vonnának. Jól van öreg, mondotta a szovjet tiszt, foltos a ruhád, de látom a koponyád nem.

A földosztást első lépésként a Sirok birtokon kezdtük meg, melyet már "Sirok ur" ez időben traktorral szántott. Közöltük szándékunkat Sirok urral, aki különösebb ellenállást nem tanusított, még borral is megkínált bennünket, de közölte, hogy akkor ő már nem szántja fel a földet. Mi viszont közöltük, hogy a szántást el kell végezni, mivel a földigénylők nem rendelkeznek a föld megműveléséhez szükséges eszközökkel."⁸

A nagybaracskai földigénylő bizottság a földosztás gyakorlati kivitelezésének elősegítésére felkérte Medzihradszky Erwin nyugalmazott bányamérnököt, aki megkezdte a földek mérését ellenszolgáltatás nélkül. A földhözjuttatott parasztok krumpolit, zsirt, lisztet és egyéb élelmiszert ajándékoztak a mérnöknek a munka ellenszolgáltatásaként.

A földosztás nem ment zökkenőmentesen, a nagygazdák több esetben megfenyegették a földigénylőket. Ennek következtében többen lemondtak igényelt földjükről. A különböző fenyegetések hatására a hadiözvegyek és azok az asszonyok, akiknek férjai hadifogságban voltak, nem mertek földet igényelni. Természetesen megfenyegették Medzihradszky mérnököt is, hogy ne merje mérni a földet. A nyílt ellenállásra és a probléma bonyolultságára Horváth elvtárs visszaemlékezése alapján egyetlen példát: "Tassi nagyságos ur birtokát is szétosztottuk

/154 kh/, de ebből 54 kh-t visszahagytunk neki. Gajdács András az akkori cselédje nem igényelt földet, és megkérdeztük tőle, hogy miért nem. Ő azt válaszolta, hogy a Tassi nagyságos ur azt mondta, ne merjen földet igényelni, mert ha ki-mennek az oroszok a földet ugysis visszaveszik, és akkor bajom származhatik belőle." ⁹

A fenyegetések mellett a földhözjuttatottak között is több probléma jelentkezett. Így komoly nehézséget okozott az őszi kalászosokkal vetett területek arányos szétosztása, ami a kapzsiság, irigység miatt nem egy esetben komoly ellentétekhez vezetett. Felosztásra került a nagybirtokok szervestrágya-készlete, gabonakészlete is. Sok esetben lehetett találkozni visszaéléssel, volt aki eladta borért a kapott trágyát, a vetőmagot, amit nem egy esetben a nagygazdák vásároltak meg.

Erről a súlyos és nehéz helyzetről ad képet Dutkai János, a bácsalmási földigénylő bizottság tagja, egykori földhözjuttatott is. Visszaemlékezésében elmondja, hogy már földet kaptak a szegények, de ló és traktor hiányában nem voltak képesek a tavaszi munkálatokat elkezdni és befejezni. Ezt látta a községi szovjet parancsnokság is. Behívatta magához őt és a földigénylő bizottság néhány tagját, közölte velük, hogy amennyiben a parasztok nem dolgoznak, úgy a földigénylő bizottság elnöke és tagjai börtönbe kerülnek. Később sikerült a szovjet parancsnokkal megértetni, hogy ló és üzemanyag hiány miatt képtelenek a munkákat megfelelő ütemben végezni. A bácsalmási szovjet parancsnok néhány nap alatt Szabadkáról hoztatott két vagon üzemanyagot és az új földhözjuttatottak részére bocsátotta a szovjet helyi alakulat tulajdonát képező lóállományt. Így kezdték meg a bácsalmási ujjgazdák saját földjük művelését. ¹⁰

A földreform utáni helyzet konszolidálásával egyidőben megindult az érdeklődés a földigénylés iránt azok részéről is, akik korábban passzivitást, félénkséget tanusítottak. A földigénylő bizottság törekedett ezeknek a kéréseknek is helyt adni, ezért felülvizsgálták a felosztott földterület csalá-

donkénti arányát és földet kaptak azok is, akik korábban nem igényeltek, vagy később tértek haza hadifogságból.

A földhözjuttatott szegényparaszság továbbra is jórészt a nagygazdák kiszolgáltatottja. Kezdetleges, primitív felszereléssel, megfelelő gépek, jószágállomány nélkül arra kényszerültek földjük megművelése érdekében, hogy fogaterőért sokszoros napszámbért adjanak, vagy aránytalanul sokat dolgozzanak. Termékeik értékesítése az akkori inflációból eredően csererendszerben történt, ruházatért, egyéb szükséges iparcikkért. 1946-tól kezdődően bontakozott ki a termelőeszközök, igaerő, gazdasági felszerelés megvásárlása. A termelőeszközök hiánya, lassu fejlődése az önálló termelésben való tapasztalatlanság bizonyos foku kiszolgáltatottságot vont maga után továbbra is a szegényparaszság részéről. Gyakori volt, hogy ezek a földhözjuttatott szegényparasztok ismételtén cselédnek szegődtek a nagygazdákhoz, mivel saját földjükből az előzőek miatt megélhetésüket nem tudták biztosítani.

A földosztás következetes végrehajtására, a termelés megindítására a munkásosztály bátorította és segítette a paraszt-ságot. A földosztás, a demokratikus rend alapjainak lerakása nemcsak a parasztságnak, hanem a dolgozó osztályok mindegyikének, a társadalmi haladásnak is lényeges érdeke, eleme volt. A Bajai Hírlap 1945. egyik áprilisi számában a következőket olvashatjuk:

"Üzen a város. Földosztástól hangos a város, falu és a határ. Meghuzták a vészharangot a nagybirtok felett, és vége azoknak a kezébe jut a föld, akik azt évszázadok óta verejtekükkel, s ha kellett, a vérükkel áztatták csak azért, hogy másnak teremjen, s a termésből csak annyi legyen az övék, amennyi szükösen, legtöbbször csak kukoricával pótolva tudta biztosítani a mindennapi kenyeret. És mégis. Mennyi féltő szeretettel kísérté végig a nincstelen paraszt is a gabona növekedését, a kikelésztől a betakarításig. Féltette a téltől, a jégveréstől és ha már asztagokban volt, féltette a tüztől. Akkor hajtotta csak nyugodtan álmra a fejét, ha már bent volt

a gabona a magtárban. Az uraság magtárába. A földdel dolgozóknak azután csak annyi gondjuk volt, hogy a kiadott gabona-rész árán csizmát vegyen-e a családnak, vagy meghagyja kenyérnek. Mind a kettőre nem futotta. Legfeljebb akkor látta még munkájának gyümölcsét, ha a gabonát zsákokba szedték és berakták a vagonba. Az érte járó pénzt már az uraság vette fel, és az uraság gondoskodott arról is, hogy ez a pénz minél gyorsabban usszon el a löversenyen, kátyán. Na de mindez a múlté, Dózsa György és Achim András elszánt harcaira a földért pontot tett a győzedelmes Vörös Hadsereg. Részben elmenekültek az ingyenélő henye uraságok, de a föld, az életet adó drága termőföld ittmaradt. Itt maradtatok ti is, zsellérek, parasztok, s a föld napszámosai. Osszátok szét a hazaárulók földjeit és fogjatok hozzá ugyanolyan szorgalommal a föld megműveléséhez, kísérvétek ezután kétszeres féltéssel végig az elvetett mag utját a betakarításig, mert most már nemcsak a munka, hanem a gabona is a tiétek.

Termeljétek! Termeljétek!

Éhező, sápadt gyermekek néznek felétek könnyes, meggyötört arccal, terhes munkásnyák várják a kenyeret és várják a város dolgozói, a gyárak és műhelyek munkásai, akik lábhoz tett fegyverrel örködnek a földosztás megtörténteig és veletek harcolva fegyverrel a kézben fogják elsöpörni azt, aki a földosztást gátolja, vagy még egyszer kezét emel a ti jussotokra, a drága termőföldre.

A ti munkátoktól függ a város helyzete. Rajtatok az ország szeme. Nem csalatkozhatunk bennetek! Csak akkor tudunk nektek traktort, ekét, vető- és aratógépeket gyártani, ha ti kenyeret adtok. Kenyeret, mert a karunk erőtlen! Fel hát a munkára. Rakjuk le az alapjait az új magyar dolgozók szabad országának. Ertsük meg a városi és falusi dolgozók egymásra utaltságát. A városi dolgozók a munkapadnál állnak még akkor is, ha sokszor egy darab kenyerük sincs, hogy nektek minél gyorsabban ekét, boronát, cipőt és ruhát gyártsanak.

Romokban hever az országunk. Hol kezdhethetnénk a felépítést, ha nem az alapnál, a drága termőföldnél, ami most már a tiétek,

és a tiétek is marad örökké. Szántsatok! Vessetek! Ezt kérik tőletek a város dolgozói, ezt kérik a városi gyermekek és anyák!" 11

A járás parasztsága eredményesen oldotta meg a földosztást. 1945 tavaszán több községben népgyűlést tartottak, ahol a földosztást ünnepelték. Dózsa Népe ünnepelt címmel erről az eseménysorozatról a Bajai Hírlap így tudósít:

"Dózsa Népe ünnepelt. Bács-megyének sok községében vasárnap népgyűléseken adták át a Földigénylő Bizottságok vezetői az új honfoglalóknak a birtokleveleket. Sok község lakossága ünnepség keretében ünnepelte ezt a napot, mely pontot tett egy ezeréves szörnyű élet végére.

Asszonyok, férfiak, fiatalok és öregek feszült figyelemmel várták a gyűlések megkezdését, és a birtoklevelek kiosztását. A Földigénylő Bizottságok elnökei nyitották meg a gyűlést és üdvözölték a közönséget, melynek jórésze a földek új birtokosai lesznek. Üdvözölték a Vörös Hadsereget, amely meghozta a magyar népnek a szabadságot, amely nélkül ez a földosztás nem történhetett volna meg.

Idős, kérgeskezű, életükön keresztül állandóan robotoló napszámosok tettek hitet, hogy ezt a földet, amit kapnak, a nép aprajától a legöregebbig a körmükkel fogják védeni.

Megemlékeztek a magyar szegényparasztság sorsáról, amely semmivel sem volt különb az állat sorsánál, és amely nem adott mást, mint napkeltétől napnyugtáig állati életet. Dózsának és a többi parasztvezérnek munkája megvalósult. Bizony könnyeztek az emberek az előadók szavaira.

Több szavalat hangzott el Adytól a parasztnép sorsáról.

A KMP kiküldöttei foglalták össze a magyar nép történetét, harcát a földért, amelyért oly sok vér folyt, amelynek oly sok ezer mártirja áldozta életét.

A földért, amely sok örömet szerzett a jogtalan birtokosoknak. Vadászterületeket és kéjlakokat.

Visszatekintést adtak a 25 éves kegyetlen fehérterror idejére, amely csendőrrel próbálta a mindjobban elégedetlenkedő, kegyetlen sorsától megszabadulni akaró parasztság harcát elnyomni, vagy leszerelni.

Ez a földosztás, amely a mai nappal megváltoztatta Magyarország belső arculatát, más világot hoz ebben az országba. A gyűlések közönsége megfogadta, hogy minden talpalatnyi földet bevetnek és ezzel is bebizonyítják, hogy méltók lesznek a földhöz. A gyűlések a Himnusz hangjával értek véget. Ezzel a nincstelen parasztok elindultak egy új élet felé, mely szabad és boldog lesz." 12

Amíg a munkásosztály és a szegényparaszság nagy örömmel és lelkesedéssel fogadta és hajtotta végre a földreformot, addig a földbirtokosok és szövetségeseik részéről minden megtörtént annak érdekében, hogy akadályozzák, gátolják a földosztás végrehajtását. A megfélemlítés, a fenyegetés, a rémhirterjesztés volt elsősorban a fegyverük. Erről az éles osztályharcról már a földosztás napjaiban így ír a Bajai Hírlap: "A nagybirtokosok a földosztás ellen. A földreform rendelet megjelenése után reakció mindent elkövetett, hogy ha már a rendelet megjelenését megakadályozni nem tudta, a földosztást akadályozza meg. Először azzal próbáltak akadályokat gördíteni, hogy megfélemlítették a népet. Olyan híreket terjesztettek, hogy egy pár hónapig lesz csak a paraszság kezén a föld, mert visszajönnek a németek. De mivel a nácikat végképp kiűzte a Vörös Hadsereg országunkból, arról kezdtek beszélni, hogy nincs se iga, se üzemanyag a traktorokhoz és nem lesz mivel megmunkálni a földet.

Amikor a sok mesterkedés nem segített, újabb fogásokkal kísérleteztek. Arra hivatkoztak, hogy 4-500 holdas földjük végeredményben nem is az övéké, hanem az örökösöké, mert hiszen egy-egy ilyen nagybirtok 5-6 családtag, vagy rokon nevében van telekkönyvezve. De ezzel sem tudták félrevezetni a földigénylő bizottságokat. Legújabb érvük a mintagazdaság. Most jut eszükbe ezeknek az uraknak, hogy ők mintagazdák. Igen, ők akarnak mintagazdaságot létesíteni 3-400 holdon, hogy a rendeleteket kijátsszák. 1000 év óta most jut eszükbe ilyen mintagazdaság felállítása. Nem értek rá eddig a jó urak, mert eddig nem is-

mertek mást, csak szívni a nép vérét és kiszípolozni a földet.

Kedves feudális urak és nagybirtokos honmentők, most jönnek rá erre a gondolatra? A parasztság a reakció mesterkedéseit visszautasítja és a földosztást végrehajtja. A demokratikus Magyarországon már nem a jó összeköttetések határoznak, hanem a magyar nép életszükséglete. Uraim! Nyugodjanak bele a földosztásba. Vegyék tudomásul, hogy a magyar nép 1000 éves harca a földért végetért, a parasztság győzelmével.

Az ország mostani katasztrófáját a levitézlett feudális földesurak okozták. Most nem gáncsoskodni, hanem dolgozniuk kell, hogy 100 éves bűnüket helyrehozzák. A gáncsoskodók másik csoportja a hazaáruló bundistákból áll. A székely falvakban a velük együttérző előljáróságok sok esetben vonakodtak adatokat szolgáltatni a bundisták földeiről. A bundistákról kiderült, hogy magyarok, hiszen "tökéletesen pirják" a magyar nyelvet és a Bundnak hírért soha nem hallották. Mindenesetre sem a földigénylő bizottságokat, sem a megyei földbirtokrendező tanácsot nem téveszthették meg, bátran belenyultak a darázsfészekbe. A harc első szakaszán a falu népe tuljutott. Most megkezdődött a földért folytatott harc második szakasza, a föld megmunkálásaért.

Sok helyen már megkezdtek az új gazdák a szántást, vetést. Az új gazdák és a falu népének szorgalma biztossá teszi arra, hogy május közepéig minden talpalatnyi földön elvégzik a tavaszi munkát. A falu népe bebizonyította, hogy méltó a földhöz. A földigénylő bizottságokra hárul az a feladat, hogy ésszerűen osszák szét az igát, a traktort és az emberi erőt.

Sok helyen már megérkezett a szovjet által adott olaj, melyet a falu újból hálával fogad. Ezt az üzemanyagot, amelyet a szovjet nép adott, a földigénylő bizottságok veszik ellenőrzés alá.

Ma a város feszült figyelemmel kíséri a nép harcát a földért, annak megmunkálásaért, és meg van győződve, hogy a földért foly-

tatott harc második szakasza is a magyar nép győzelmével fog végződni." ¹³

Sajátosan alakult a járás községeiben a politikai erő, a szervezett pártok magatartása és helyzete a földreform és az azt követő időszakban. Nagybaracska községben a földreformot követő időszakban négy pártnak, a Kommunista Pártnak, a Nemzeti Parasztpártnak, a Szociáldemokrata Pártnak és a Polgári Demokrata Pártnak voltak szervezetei. Később alakult meg a Kisgazdapárt.

Kezdetben az említett négy pártban a földreform végrehajtását illetően egységes állásfoglalás volt tapasztalható. Ennek kialakításában a Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt tekintélye és következetes magatartása volt döntő. A későbbi időszakban azonban a pártok egysége megbomlott. Elsősorban a Szociáldemokrata Párt hígult fel, ahol a jómódu gazdák és kereskedők kaptak helyet. Erdemes megjegyezni, hogy a szocialista-ellenes erők szociáldemokrata pártba való tömörülését különböző személyek anyagi támogatása, az erre épülő rendezvények, reprezentálások segítették elő Nagybaracsán. A szociáldemokrata pártban gyakoriak voltak az éjszakába menő mulatkozások, amelynek anyagi fedezésére Horváth Mátyás elvtárs visszaemlékezése szerint a forint bevezetését követő egy esztendő alatt Gilányi József törpenagybirtokos és kereskedő 45 ezer forintot juttatott, amelyet számos alkalommal egyéb természetbeni juttatással is kiegészített /bor, szalámi, élelmiszer/. A szociáldemokrata párt és a kisgazdapárt egysége részben a korrupció erősödése, részben felsőbb szerveik programjából eredően megbomlott, míg a kommunista párt és a nemzeti parasztpárt tekintélye és befolyása megerősödött.

A parasztság felszabadulás utáni érdekvédelmét következetesen a Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt segítette. Majd a járás területén is megalakultak a különböző paraszti érdekvé-

delmi tömegszervezetek. Ezekben a Kommunista Párt képviselői fokozódó aktivitással tevékenykedtek. A Kommunista Párt arra törekedett, hogy ezeknek a szervezeteknek a vezetésében fontos pozíciókat tartson kézben. A Magyar Kommunista Párt Dél-pest megyei bizottsága 1946. augusztus 31-i dátummal levelet küldött a megye járási bizottságainak, így a bajainak is, hogy az UFOSZ 1946. szeptember 15-i kongresszusára járásonként 2-2 küldöttet jelöljenek, amelyek közül az egyik kommunista. A föld megvédése, az osztályharc éleződése differenciálja és aktivizálja az erőket. A Kisgazdapárt 1946. december első felében községenként taggyűléseken vitatta erősen jobboldali beállítottságu programját. A program pontokba foglalva vázolja a kisgazdapárt törekvéseit. A Kommunista Párt helyi szervei ennek semlegesítésére, visszaszorítására a dolgozó parasztság, a földhözjuttatottak védelme érdekében határozott ellenpropagandát fejt ki. ¹⁴

A földreform a bajai járás területén is megszüntette a nagybirtokrendszert. A birtokszerkezet megváltoztatása mellett jelentősen megváltoztatta a lakosság összetételét is. A felszabadulást követő inflációs időszak nem volt alkalmas arra, hogy az újonnan földhözjuttatottak megerősödjenek és megfelelő felszereléshez, állatállományhoz jussanak. A nemzetiségi községek parasztságának a helyzete kedvezőbb volt a nem nemzetiségi községeknél. A földosztást követően a nagyobb ingatlannal és állatállománnyal rendelkező, jobbmódu középbirtokok erősödtek meg. Ezek saját földjük mellett a földalaptól is bérelhettek földet, amit cselédekkel, újonnan földhözjuttatottakkal munkáltattak meg. A járás több községében különösen nehéz volt a helyzetük a gyomai, a sarkadi és más agrárproletár telepéseknek, akik minden anyagi bázis és helyi ismeret nélkül, új környezetben kezdtek hozzá a gazdálkodáshoz.

2. A szövetkezeti mozgalom a felszabadulást követő években

A magyar szövetkezeti mozgalom felszabadulás utáni fejlődésében három nagyobb, átfogó periódust figyelhetünk meg:

1. 1945-48 között a szövetkezeti mozgalom belső forrongása és kikristályosodásának folyamata indult meg, illetve ment végbe;
2. 1948-tól a szövetkezeti mozgalom megszilárdult, nagyarányú fejlődésnek indult és kialakultak a végső formák;
3. 1962-től a tömeges átszervezés befejezése után megerősödtek a mezőgazdasági termelőszövetkezetek.¹⁵

Az első időszakot a szövetkezeti mozgalomban is az élesedő politikai harc jellemezte. Tovább működnek a felszabadulás előtti szövetkezetek érdembeni változás nélkül. Új erőként jelentkezik azonban e szövetkezetek életében is a földreform után elsősorban a földhözjuttatottak és szegényparaszatok részvétele. Különösen kedvező volt e hatás a földművesszövetkezeteknél. A földművesszövetkezetek tevékenysége a nagybirtokok felosztásának elősegítése mellett a felszabadult gépek, eszközök hasznosítására, termények értékesítésére és kereskedelemre irányult.

Több szövetkezeti központ létezett érdembeni együttműködés nélkül, tevékenységüket a pozícióharcok, pártharcok jellemezték. A különböző viták lényege az volt, hogy milyen elvi alapon fejlődjék tovább a szövetkezeti mozgalom: egyenes folytatása legyen-e a réginek - szűk réteg magántőkével - vagy széles, demokratikus mozgalom, magántőke nélkül.

Ebben a bonyolult helyzetben a szövetkezetekre és becsületes, jószándéku vezetőikre nagy hatással volt a Kommunista Párt több sikere, különösképp az ország gazdasági élete stabilizálása érdekében kifejtett eredményes munkája.

1947 tavaszán az Országgyűlés szövetkezeti törvényt hozott /47. XI. t.c./. E törvény a korábbi viszonyoknak megfelelően előremutató jelleggel a szövetkezeteket társadalmi és gazdasági mozgalomnak tekinti és kimondja a szövetkezetek állami támogatását.

1947. június 29-én az KMP országos szövetkezeti konferenciát tartott. E Kommunista Párt szövetkezet-politikai koncepciója az volt, hogy a szövetkezetek a demokrácia alappilléreivé váljanak.

1948 júliusban az MDP összehívja a párt első szövetkezeti konferenciáját, amely kétségtelenül döntő fordulatot jelentett a magyar szövetkezeti mozgalomban.

A szövetkezetek fejlesztési feladatait a konferencia a helyzetelemzés alapján az áruforgalom növelése mellett a mezőgazdasági termelésben jelöli meg. Az értékesítési és elosztási tevékenység fokozása mellett a szövetkezetek figyelmét a termelés szövetkezeti megszervezésére irányította. E konferencia rámutatott arra, hogy a szövetkezetek egyszerűbb formáira kell a figyelmet fordítani, mert a dolgozó parasztság ezeket könnyebben magáévá teszi. Az állami segítség pedig mindenek előtt a mezőgazdasági üzemek létrehozandó hálózatán keresztül történjék.

A FOK-ot Bács-Bodrog megyében Réti nevezetű elvtárs képviselte. Bács-megyében 1948 májusában Tordason volt az első szövetkezeti iskola, ahol mintegy 80 szövetkezeti ellenőrt képeztek ki. Ezek kezdték meg a megyében a Hangya szövetkezetek felszámolását és erősítették meg a földművesszövetkezeteket.

A földosztás után a parasztság rétegződése továbbra is fennáll, sőt fokozódik. A parasztság érdekvédelmi szervei a FÉKOSZ,

DÉKOSZ, különösképpen az UFOSZ igyekezett az újonnan földhözjuttatottakon segíteni.

Az MKP Délpest-megyei Bizottsága 1947 február 21-i keltezés-sel Kecskemétről az MKP járási titkárságai felé külön levélben szorgalmazza az UFOSZ szervezetek megalakítását. Felhívja a figyelmet arra, hogy az UFOSZ szervezetek működése a juttatási terhek végrehajtásában, és a telekkönyvezés megkezdésében döntő, ugyanakkor az UFOSZ-hoz fellebbezhetnek a juttatásokat sértő esetekben. Az UFOSZ felügyeleti és ellenőrzési joga kiterjed - hangsúlyozza a levél - a szántási ügyre, terület-igénybevételre, igavonó állatok elosztására.

A termelési hiteleket főleg az országos hitelszövetkezet felügyelete alá tartozó helyi falusi hitelszövetkezetek folyósították. A szegényparaszt azonban hehezebben kapott kölcsönt, mivel a hitelszövetkezetek igazgatásában is a helyi módosabb gazdák foglaltak helyet.

Ez a helyzet is ösztönzőleg hatott arra, hogy 1948 április 23-án a Minisztertanács 18/1948 számú határozatával a magyar hitelszervezet átalakítását írta elő. Ez a bankok specializálódásának irányába hatott. Ez a rendelkezés egyben a bankok államosítását és a kollektív hitelpolitikát célozta. Bács-Bodrog megyében bajai székhellyel Rostás Sándor kapott ilyen megbízást. Emeltesre méltó, hogy a hitelszövetkezetek folyósították a különböző begyűjtő vállalatok által kötött szerződések alapján a földművesszövetkezeteken keresztül a termelési előlegeket. Ilyen többek között sertéstenyésztés és hizlalás, selyemgubó, cukorrépa, sárgarépa művelési előleg. Ezek rövidlejáratu előlegek voltak és a szegényparaszság a szükséges beruházásokat ebből nem eszközölhette. ¹⁶

Az MKP a tanyai tanítók megnyerése érdekében szorgalmazza gabonaellátásukat. 1947 november 15-én felhívást ad ki a "Szabad Föld" téli esték megszervezésére. 1947 végén Bajáról kéri az MKP káderosztálya, hogy a három hónapos pártis-

kolára paraszt elvtársakat jelöljenek. Az MKP megyebizottságához 1947 decemeber 23-án irt Baja járási jelentés kedvezően számol be arról, hogy a középparasztság érdeklődése és viszonya az MKP iránt pozitív értelemben változott /Gara, Felső-szentiván, Vaskut/. A koalíción belül kedvezőnek értékeli az együttműködési törekvéseket. Javul a nemzetiségek együttműködése /Gara, Hercegszántó, Vaskut/, aminek eredménye a párt létszámának gyarapodása. Különösen Csávolyon emelkedett az MKP taglétszáma /1947 december 1-23 között 24 fővel/. E havi jelentés ugyanakkor számot ad arról is, hogy több községben például Vaskuton, Nagybaracskán a párttitkár munkájában Hanyag, Érsekcsanádön diktatórikus, Bácsbokodon, Sükösdön megalkuvó, Bátormonostoron, Nemesnádudvaron, Csátalján pedig a vezetést az ellenségeskedés jellemzi.

Több jelentés számot ad arról, hogy a kitelepítések miatt a vezető posztokért és anyagiak megszerzéséért megindult a harc. /Felső-szentiván, Vaskut, Gara, Csávoly/ Érdekes bepillantást enged a nemzetiségi problémákba a KMP járási jelentése 1948 április 29-én. Ebben számot adnak arról, hogy Bácsbokodon a párthelyiségben felfestették a jugoszláv és a magyar nemzeti szint. Ez a korábbi ellentéteket nem csökkentette. A magyarság a nemzeti szint, a bunyevácok mindkét szint magukévá teszik. A párttitkár, hogy a helyzetet rendezze, az ellentétek elhárítása érdekében mindkét szint lefestette is vörös szint festetett helyette.

1947-48 fordulóján az MKP Bács-Bodrog megyei bizottsága felhívására "Miénk a föld" címmel községi nagygyűléseket, ünnepeket tartottak a bajai járás községeiben is. Ezek az ünnepeken az újonnan földhözjuttatottak ünnepelték földjük végleges tulajdonbavételét. Az ünnepeken több helyen a községi plébános megszentelte a földet és a szerszámokat. Néhány ilyen községi ünnepségen részt vettek Bajáról kommunista munkások is. Csávolyon például mintegy 350-en vettek részt ezeken az ünnepeken, ahol Zóka Béla MKP

járási titkár, az UFOSZ nevében Borbély Sándor megyei elnök szólt az új birtokosokhoz, akik a szónoklatokat tet-szésnyilvánítással nyugtázták. Schwarczer plébános pedig megszentelte a földet és a szerszámokat.

Felszászentiván községben hasonlóképpen zajlott le a föld tulajdonbavétele, közel 600 résztvevő előtt.

Nagybaracskán Horváth Mátyás, a KP helyi elnöke szólt a nagygyűlésen. Majd az újgazdák ebédjét tartották meg, közel 400 résztvevővel.

A vegyes nemzetiségi összetételű Hercegszántón Gyurity Brankó magyar és délszláv nyelven nyitotta meg a 600 fő nagygyűlést a községháza udvarán, majd az MKP járási titkársága részéről Szabó nevű küldött méltatta a földreformot. Veres Mihály főtitisztelendő beszédében az érseki kar földosztással való egyetértését hangoztatta. Biztosította az újgazdákat, hogy a földet tőlük senki vissza nem veheti. A görögkeleti szerb templomban Gorjenác József méltatta délszláv nyelven a földremorm jelentőségét.

Délután a KP helyi szervezete "Miénk a föld" névvel, vacsorával egybekötött ünnepséget rendezett.

Az ünnepségek mindenütt nagyszámu résztvevő előtt zajlottak le, több községben azonban némi bizonytalansághoz vezetett, hogy a helyi plébános megtagadta a föld megszentelését. Például Bácsbokodon Cserhádi Gábor főtitisztelendő az UFOSZ vezetőségét több ízben visszautasította, a földet nem szentelte meg. Ugyanigy Érsekcsanád plébánosa sem. A vaskuti plébános a földszentelést megtagadta, illetve a kalocsai érsek engedélyéhez kötötte. ¹⁷

Ilyen előzmények után és ilyen körülmények között alakultak a bajai járásban az első termelőszövetkezetek.

A TERMELŐSZÖVETKEZETI MOZGALOM MEGINDULÁSA, HELYZETE ÉS FEJLŐDÉSE

1. A termelőszövetkezeti mozgalom megindulásának és fejlődésének néhány főbb tényezője a bajai járásban

Hazánkban 1945-48 között kevés számú termelőszövetkezeti csoport jött létre, ezek tevékenysége zömmel a felszámolt nagybirtokok gépeinek és eszközeinek közös használatát célozta.¹⁸

1945-48 között váltakozó intenzitással dult a politikai harc a földreformért és a földreform eredményeinek megvédéséért. A két munkáspárt egyesítésének, a munkásegység megvalósításának előkészítése, majd a tényleges egyesülés a proletárdiktatura létrejöttével teremtette meg belső feltételét annak, hogy a szocializmus építése és annak egyik fő vívmányaként a kisárutermelő parasztság szocialista nagyüzemi gazdaságba való tömörítése megindulhatott. Ehhez és a további fejlesztéshez is a Szovjetunió támogatása jelentős külső feltétel volt.

A mezőgazdaság szocialista átalakításának tömeges megindulása Magyarországon is a proletárdiktatura létrejöttével és megerősödésével függött össze. A fejlődés ütemét számtalan objektív és szubjektív tényező befolyásolta. 1948 elején a földművesszövetkezetek eredményesen terjesztették ki tevékenységüket a parasztság egyre szélesebb tömegére. A földművesszövetkezetekben és a hitelszövetkezetekben egyaránt végbement a demokratizálási folyamat. Ez azt jelentette mindenek előtt, hogy a szegényparasztok kerültek a vezetőségekbe és nőtt a KP, majd az MDP tagjai vezetésben való részvétele is. A földművesszövetkezetek demokratizálása a bajai járásban Sükösd, Madaras, Hercegszántó községekben nagy tömegeket átfogó felvonulások mellett zajlott le. Baján és a bajai járásban Peágity Mihály és Dobokai Ferenc voltak a mozgalom vezetői. Közben megindult a járásban is a

mezőgazdasági termelési verseny. Bácsalmás Bács-Bodrog megye összes községét hívta versenyre, míg Bács-Bodrog megye Csongrád-megyét hívta ki. Közben a szegény- és középparaszt-ság segítése, majd a termelőszövetkezeti utra való vezetése és a létrejövő termelőszövetkezetek vonóerő szükségletének biztosítása érdekében országosan megkezdődött a gépállomások létrehozása. Bács-Bodrog vármegyében Kisszállás községben 1947 decemberében alakult meg az első gépállomás. A bajai járás területén a bácsamási, csátaljai, bajai gépállomások 1948-ban alakultak.

A proletárdiktatura előfeltételeinek érlelődése, a két párt közelgő egyesülése a reakciós elemek tevékenységének fokozódását is kiváltotta. Az MKP bácsbokodi szervezetétől 1948 május végén a járási bizottságokhoz küldött jelentés is érdekesen mutat rá az ellenséges tevékenység, a rémhirterjesztés, a zavart keltő törekvések fokozódására. A jelentés többek közt arról szól: olyan híreket terjesztettek Bácsbokodon, hogy Jugoszláviában kolhoz rendszer van, a parasztoktól már mindent beszedett az állam és azért kötöttünk egyezményt a jugoszlávokkal, hogy mi tartsuk el őket, mert nincs nekik mit enni. Utal arra is, hogy a beszolgáltatásból egyes vélemények szerint a parasztok nem kapnak, mindent a görögöknek küldünk. Amióta nincsenek csendőrök, azóta nincs rend a faluban, mert sok a jött-ment. Egyes személyek a községekben arra hívták fel a szülőket, hogy egyházi iskolába taníttassák gyermekeiket. A KP lejáratására és elszigetelésére irányuló törekvés abban jelentkezett, hogy egyesek szerint a kommunistákat GPU tanfolyamra viszik és ezért tartózkodjanak tőlük - írják e jelentésben.

Bács-Kiskun megyében a termelőszövetkezetek szélesebb körű megalakításához a dolgozó parasztság szövetkezeti ut iránti érdeklődésének fokozásához jelentősen hozzájárult a két munkáspárt egyesülése után 1948 augusztus 20-án Kecskeméten az új kenyér ünnepén az MDP által megrendezett naggyűlés, amelyen Rákosi Mtyás tartott beszédet.

"Két ut áll a magyar dolgozó parasztság előtt. Az egyik ut a régi, a megszokott, a tulzásba vitt egyéni gazdálkodás, ahol mindenki csak magával törődik, ahol az az elv uralkodik, hogy aki bírja, marja. Ennek az elvnek elkerülhetetlen, törvényszerű következménye az, hogy a nagy halak megegyezik a kis halakat, a nagy kulák gazdák tovább erősödnek, tovább gazdagodnak és tönkreteszik a szegényebb dolgozó parasztságot."

A párt akkori vezetője hangsúlyozta: "A kérdés, hogy merre menjen a dolgozó parasztság, fel van vetve és a válasz is világos. A dolgozó parasztság a szövetkezés, a kölcsönös segítség és a közös munka útját választja. /Eljen!/ És ebben teljes erővel támogatja őt a város dolgozó népe, az egész demokrácia." 19

A párt e mozgósító felhívása ösztönzést adott az egész országban a pártszervezeteknek és a szövetkezés gondolatához közelálló szegényparasztságnak a szövetkezetek megalakítására. Ugyanakkor a Kormány a kulákság korlátozása érdekében mezőgazdasági fejlesztési járulékot állapított meg és fokozott intézkedéseket tett a beszolgáltatás mellett. A Bács-Bodrog megyei pártbizottság 1948 november és december hónapra két hónapos szövetkezet-politikai munkatervet készített, ebben a falusi szövetkezetek szervezeti egységének megerősítését, a földművesszövetkezeti mozgalom továbbfejlesztését és a dolgozó parasztság szélesebb körű bevonását határozták meg fő feladatként. A megyei pártbizottság szövetkezeti munkatervében a bajai járás felelőseként Gál Istvánt jelölte meg.

Baján közben 1948 augusztus 20-án Sumárpusztán gépállomást avattak. 1948 október 29-én a megyebizottság helységében Baján megyei traktoros értekezletet tartottak. Ezen az értekezleten a gépállomások megerősítése, a parasztság és a gépállomások kapcsolata, a párt-alapszervezetek, a gépállo-

mások és a szövetkezetek kapcsolata szerepelt. Figyelemre méltó, hogy Kovács Mihály előadó az osztályéberség és az osztályharc fokozására hívott fel: " . . . elvtársak, jó kulák nincs, a csendben lévő kulák végzi a legrombolóbb munkát. Nem szabad, hogy félre hagyják magukat vezetni és ahol a kulákság nagyon dicséri a szövetkezetet, és a gépállomást, ott valami hibának kell lenni. Ott végeznek az elvtársak jó munkát, ahol a kulákság szidja a szövetkezetben és a gépállomáson lévő elvtársakat." 20

Az elfogadott határozat a közigazgatásban dolgozók figyelmét felhívja arra, hogy adjanak meg minden segítséget a gépállomásoknak. A további munkában a fő figyelmet a gépállomások és a szövetkezetek viszonyának javítására, a szövetkezetek erősítésére kell fordítani.

1948 végén több község kér a járásban gépállomást, többek között Felsőszentiván. Indoklásul azt közlik, hogy a községben több 100% feletti táblás gazdaságot szerveztek és szerveznek. Az ezekbe tömörültek munkájának elősegítése, a tervgazdálkodás biztosítása, a földmunkák és szállítási munkák elvégzése miatt tartanak igényt gépállomásra.

A Baja-i járás több községében az 1948 augusztus 20-a után megindult szélesebb körű termelőszövetkezeti szervezés nyomán alakultak a termelőszövetkezetek, illetve a földbérelő szövetkezetek, amelyek később vagy termelőszövetkezetté alakultak át, vagy csatlakoztak valamelyik meglévő szövetkezethez.

Csátalján Budai Nagy Antal névvel 1948 október 20-án alakult meg a termelőszövetkezet 13 taggal, 110 kh állami területen és 90 kh saját földdel. A termelőszövetkezetet Borbély Sándor javaslatára alakították meg Sáhi Gyula házában. A 13 alapító tag a következő: Borbély Sándor, Sáhi Gyula, Pataki János, Csáki Lajos, Csuha Antal, Tóth Mihály, Hamza Lajos, Timár Imre, Gonda István, ifj. Dávid Miklós, id. Gál Endre, Kocsis Gábor, Kálnoki György. 21

A termelőszövetkezet első elnöke Sári Gyula volt, induló vagyona a bevitt állatállomány: két ökör, 10 tehén és 3 ló volt.

1948 őszén ugyanebben a községben alakult egy gyümölcsstermesztési társulás is. Ez a társulás 6 taggal 8 kh földdel 1949-ben beolvadt a Budai termelőszövetkezetbe.

A csátaljai termelőszövetkezet tagjai megalakulásuk után több éven keresztül eljártak Garára, Vaskutra termelőszövetkezet-szervezést végezni. A termelőszövetkezet első esztendőiben jól gazdálkodott és a kívülállókkal igen jó viszonyban voltak a termelőszövetkezeti tagok.

A csátaljai Budai Nagy Antal termelőszövetkezet első zárszámadására megkapó melegséggel és mély emberi érzéssel emlékszik vissza Földes Lajos elvtárs, nyugdíjas bankigazgató, aki az első zárszámadást készítette Csátalján.

"Az 1948-ban alakult termelőszövetkezeti csoportokat nincstelen agrárproletárok alakították az állami tartalékföldeken, a földművesszövetkezetek kezessége mellett.

Bár 1948 évben a hitelszövetkezetek ezeknek közvetlen hitelt nem folyósítottak, a felsőbb szervek utasítására a zárszámadások elkészítésében én is részt vettem. Élénken emlékszem hogy a csátaljai zárszámadáson való részvételre Szita János a Bács-Bodrog megyei mezőgazdasági osztály vezetője Holló Imrét és engem kért fel. Közlekedési lehetőség a legminimálisabb volt és így dél felé a megye egyetlen személygépkocsijával vittek ki bennünket. Az elnök telepes szegény, de igen lelkes ember volt /később földművesszövetkezeti ügyvezető lett/. 1 szoba konyhas lakásában volt meghirdetve a zárszámadási közgyűlés. Könyvelés csak néhány fejjegyzésből állott és a tagok száma is 8-10 ember lehetett. A zárszámadást még nekünk kellett összehozni a kiosztási fejjegyzések alapján. A termelőszövetkezeti csoport elnöke a

befolyt kisebb pénzösszegekből rendezte a gépi szántás és vetőmagok ellenértékét és a termények betakarítás után, év közben szétosztásra kerültek. Így zárszámadáskor osztás nem volt. A zárszámadás rendben és jó megértéssel folyt le.

Jellemző volt a tagok és az elnök nehéz helyzetére, hogy mivel este a beígért autót nem küldték értünk, így ebéd és minden nélkül voltunk, ezért az elnök megkínált bennünket kolbásszal, de már kenyerük nem volt, és borral, de csak az üvegje volt, pohár, vagy még egy üveg nem. Mégis olyan lelkesedéssel és jövőbe vetett hittel, jó barátsággal, bizalommal voltak irántunk is, hogy ezekre a kezdeti - magunk közt így neveztük - hősi - időkre szívesen emlékszünk vissza. Mindig éreztük, hogy ezek az uttorók voltak azok, akik tudták hol kell keresni a létbizonytalansággal küzdő, szegényparasztok jövőjét." ²²

1948 október 12-én 60 kh földön megalakult Felsőszentiván községben a Bérló szövetkezet 9 fővel. Elnöke Varga Ferenc volt. Működési engedélyt kaptak és a használatba vett ingatlant nagyobb kulák bérlőktől biztosították. Ugyanezen időtájban alakult ebben a községben még egy állattenyésztési szövetkezet is abból a célból, hogy közös alapon foglalkozzanak állattenyésztéssel. Működésük nem volt hosszú életű, mert nem volt megfelelő termelőeszközük, így nem sokkal később a másik szövetkezettel együtt megalakították a Rákosi Mátyás III. típusu termelőszövetkezetet.

A termelőszövetkezeti mozgalom a bajai járásban 1949-ben jelentősen kiszélesedett. A Bajai Hírlap 1949 tavaszán "Új idők új dalai Bácska földjén is" című vezércikkében a következőként ír erről:

"A mindennapi élet ezernyi ténye bizonyítja, hogy a szocialista építés falun vármegyénkben is jelentős lépésekkel haladt előre. Egyre többen cserélik fel a régi termelési formát az újjal: a szövetkezettel." ²³

A járás több községében 1949 folyamán III. típusu termelőszövetkezeti csoportok alakultak. Ezek tagsága zömmel földhözjuttatott, vagy nincstelen parasztokból, telepekből állt, kevés bevitt földdel és nagyobb állami tartalék területtel. Gazdasági felszereltségük a minimális szükségletet sem elégítette ki.

A személyes anyaggyűjtés alapján - a teljesség nélkül - az alábbi termelőszövetkezetek alakultak a járás területén 1949-ben.

Madaras községben 1949 február 19-én Dózsa termelőszövetkezet alakult 27 taggal, közel 500 kh földön. Területükön 350 kh állami tartalék volt, ami a Latinovics család birtokából került a termelőszövetkezethez. Tagjai agrárproletárok. Az akkori jövedelmezési viszonyokra jellemzőként egy konkrét példa. Serfőző János - aki jelenleg is tagja a Béke termelőszövetkezetnek - 1949-ben az alábbi jövedelemben részesült a Dózsa termelőszövetkezetből:

1.486 Ft készpénz

39 Ft értékű buza, 65 kg

119 Ft értékű árpa, 205 kg

25 Ft értékű burgonya

összesen: 1.660 Ft és még 12 kg sertéshus. 24

Ugyanebben a községben 1949 augusztus 20-án megalakult a Kossuth termelőszövetkezet 1200-1300 kh földön, 35-40 taggal. Ezek zöme telepes volt és csak kis mértékben helyi lakos, tekintettel arra, hogy a község lakosságát mintegy 80%-ban a második világháború után kitelepítették. Az első elnök Kelemen Géza volt, akit rövid egy év alatt még 3 elnök követett.

Szeremle községben Béke néven 1949 augusztus 21-én 500 kh területen 40 fővel alakult termelőszövetkezet. Első elnöke Kecskés Lajos volt. A szövetkezet nagyjából

nincstelen parasztokból és juttatott földdel rendelkező, többségében helyi lakosokból alakult.

Bátmonostor községben 1949 szeptember 17-én 11 fővel 140 kh területen alakult termelőszövetkezet nincstelen, egykori volt zsellérekből, akiknek a megélhetés csak másról-holnapra nagyon szűkösen volt meg. A földet a földalaptól kapták, ezen kezdték el a gazdálkodást. Ugyszintén a földalaptól kaptak 2 lovat és kocsit, hitelből vásároltak még 2 lovat és 1 kocsit. A termelőszövetkezet tagjait a nagygazdák könnyen elcsalták a közös munkából napszám fizetéssel, mert azok megélhetését korábban is így biztosították, a termelőszövetkezet viszont nem tudott minden nap készpénzt fizetni.

Ugyanezen a napon alakult Érsekcsanád községben is 10 taggal 100 kh juttatott földön a Vörös Csillag termelőszövetkezet. Tagsága teljesen nincstelenekből tevődött össze. Érdekes megjegyezni, hogy ebben a községben földosztás nem volt, mivel olyan nagybirtokok nem voltak a községben, amelyeket 1945-ben a rendelkezések alapján szét kellett volna osztani.

A tagok a termelőszövetkezet megalakulásakor 1 kocsit és 2 lovat vittek be, majd a földalaptól kaptak 2 lovat. A talajmunkákat a termelőszövetkezet a gépállomással végeztette kedvezményrel. A termelőszövetkezet első elnöke Döme József volt, majd hat év alatt 8 elnök váltotta egymást.

Sükösd községben szintén 1949-ben alakult a Vörös Zászló termelőszövetkezet 20 taggal 120 kh földterületen. A tagság nincstelen volt cselédekből, földhözjuttatottakból állt. Meg kell jegyezni, hogy a községben általában nagyon szegény cselédek laktak, akik korábban a kalocsai érsekség birtokán kaptak hosszabb-rövidebb ideig munkát. Ezek a földosztás után nem tudtak mit kezdeni földjükkel fogaterő és termelési tapasztalat híján. A termelőszövetkezet 2 pár lovat kapott a földalaptól, melyhez hitelből vásárolt 2 kocsit.

Bácsborsod községben 19 fővel 670 kh állami tartalék területen alakult a Vörös Lobogó termelőszövetkezet 1949-ben. Tagsága agrárproletár uradalmi cselédekből állt.

Katymár községben Sztahanov nevű termelőszövetkezet alakult az oda telepített szentesiekből. Ezek földhözjuttatottak voltak, akikből ma már a községben alig található, mert vagy visszavándoroltak, vagy az ország más vidékére mentek. A megalakulás 8-900 kh földön történt, amely juttatott vagy bevitt földből, nagyjából állami területből állt.

1949 szeptember 1-én alakult 17 család részvételével az első termelőszövetkezet Hercegszántó községhez tartozó hódunai központban, Kossuth néven. A termelőszövetkezetbe lépő családok mind földhözjuttatott, korábban uradalmi cselédek voltak. A termelőszövetkezet első elnöke Grézli Antal ujjgazda volt /tsz nyugdíjas/, a felszerelés az uradalomtól visszamaradt felszerelés volt. A munkát a termelőszövetkezeti tagság közösen végezte munkacsoport és brigádszervezés nélkül. A jövedelemelosztás a munka arányában történt.

Gara községben az első termelőszövetkezet Sallai és Fürst néven alakult 1949-ben. Tagjai kizárólag a telepített lakosok közül kerültek ki, valamennyien Gyoma környékiek voltak és Garán jutottak földhöz, házhoz, felszereléshez. Nem jeleskedtek különösebben az egyéni gazdálkodásban, hanyagul dolgoztak. A gazdasági felszerelést valamennyien bevitték a termelőszövetkezeti csoportba, ahol egy bizottság felbecsülte annak pénzbeli értékét, s azt részletekben, évek során fizették ki. A csoport elnöke kezdetben egy korábbi munkás volt, akit talán Budapestről küldtek a faluba. Nem volt sokáig vezetője a gazdaságnak, utána helybeliek következtek az elnöki funkcióban.

Vaskut községben Dózsa néven alakult termelőszövetkezet 1949-ben, 2100 kh földterületen 216 taggal. A szövetkezet első elnöke Horváth Sándor volt. A tagok többsége mezőturi, sarkadi és erdélyi telepes, földhözjuttatott. Kis részük helyi nincstelen. Tulajdonképpen a termelőszövetkezetet a sarkadi és mezőturi telepesek alakították, akik többsége 1945 óta tagja volt a Kommunista Pártnak.

A termelőszövetkezeti mozgalom első mozzanatairól az előzőek felvillantása után álljon itt konkrétan néhány személyes visszaemlékezés, amellyel Nagybaracska község első termelőszövetkezete megalakulásának és elindulásának körülményeibe, történetébe tudunk bepillantani.

Blinszki István a nagybaracscai termelőszövetkezet volt elnöke, - aki mintegy másfél évtizeden keresztül töltötte be a tagság bizalmából ezt a funkciót, jelenleg az egyesült termelőszövetkezet elnökhelyettese - így emlékszik vissza a termelőszövetkezet megindulásának első mozzanataira.

" 1949 augusztus hónapban a pártbizottságról két elvtárs jött ki hozzám azzal a céllal, hogy néhány megbízható embert összehivnak a termelőszövetkezeti csoport megalakításának propagálására és megalakítására. A két elvtárs úgy nyilatkozott, hogy Nagybaracska is megérett a helyzet arra, hogy termelőszövetkezetet alakítsunk. Erre a megbeszélésre Németh Antal, Világos Antal és Börzsönyi János lettek meghíva és jöttek el. A mi véleményünk is az volt, hogy van lehetőség egy kisebb létszámú termelőszövetkezet megalakítására. A földosztásnál földhözjuttott szegényparaszság egy része termelőeszközök hiányában nem volt képes a kis földterületének megfelelő megművelésére, ezen kívül sok olyan szegényparaszt is volt a községben, akik közben hadifogságból hazaérkezve nagy-

gazdáknál cselédként dolgoztak. A megbeszélésünk alapján abban állapodtak meg, hogy a földterület egy részét a földhözjutott szegényparaszatok földjéből, a másik részét további kisajátításból biztosítjuk. Ezután a megbeszélés után az agitációt megkezdtük és 24 fő volt az, aki aláírta a belépési nyilatkoztatot. 1949 szeptember 8-án tartottuk az első alakuló gyűlésünket. Ezen a gyűlésen ismételten részt vett a két elvtárs és segített az első alakuló gyűlés megszervezésében és lebonyolításában. Ezen az alakuló gyűlésen megtörtént a vezetőség megválasztása. Elnöknek engem választottak, és vezetőségi tagnak id. Krammer Károlyt és Nagy Jánost.

Az őszi előkészítési munkák megkezdése közben 24 főről 33 főre fejlődött fel a létszám. A termelési év indulásával a helyzetünk kilátástalan volt. A föld megműveléséhez ígásállatunk és semminemű gazdasági felszerelésünk nem volt. A megyei pártbizottság segítségével illetve közbenjárásával a Csátalja-i gépállomás kezdte meg földjeinken a szántást. A csátaljai földalap biztosította a földterületek bevetéséhez a vetőmagot.

A vetőmag elvetését is a gépállomás végezte el. A csátaljai földalaptól a tavaszi munkák megindulása előtt egy pár rossz állapotban lévő ígásállatot /lovat/ kaptunk. Ebben az időszakban a termelőszövetkezetünknek még annyi takarmánya sem volt, hogy az egy pár ígásállatot a tavaszi munkák megkezdésére felerősítse, illetve fenntartsa, így kénytelen voltam a Tassi birtokra kimenni és Tassi urtól megkísérelni valamilyen takarmány kölcsönkérését. Tassi ur a kérésemet azonnal visszautasította és kijelentette, hogy semminemű segítségre nem számíthatok. Természetesen a durva visszautasításra kénytelen voltam hatalmi szóval fellépni és kijelenteni, hogy mivel kölcsönkérésemet megtagadta elfogok tőle kobozni egy kocsi szénát, felrakva az udvarban álló kocsik és szekerek egyikére, mivel szekerünk sem volt és azt sem fogjuk visszaadni. To-

vábbiakban az egyéb gazdasági felszereléseinket a község nagygazdáitól, törpebirtokosaitól sajátítottam ki annak érdekében, hogy a termelőszövetkezetünk földterületét megfelelően meg tudjuk művelni. A tavaszi munkák megindulása-kor igen komoly problémát jelentett a tagság ételkészítési problémái. A tagságnak nem volt elegendő kenyere, burgonya és egyéb ételkészítési anyaga, amely nagymértékben hátráltatta a tavaszi munkák megfelelő ütemét. A probléma elhárítása érdekében kénytelen voltam ételkészítési után nézni és a helyi rendőrség segítségével végigjártam a nagygazdákat, hogy a felesleges ételkészítési anyagot elkobozzam. Természetesen azokat az ételkészítési anyagokat koboztuk el, elsősorban gabonát, amelyet a nagygazdák szándékosan nagy mennyiségben különböző helyekre elrejtettek. Az összeszedett ételkészítési anyagot - elsősorban lisztet - kiosztottuk csoportunk tagjainak és így biztosítva a létminimumot megfelelő ütemben tudtuk végezni a tavaszi munkákat. Földterületeinket aránylag jól meg tudtuk művelni, közepes buza termésünk volt, amelyből már megfelelően tudunk biztosítani kenyeret. Az osztályellenesség részéről nagygazdák és ezek beépített emberei igen nagy ellenállást tanúsítottak és minden eszközt elkövettek annak érdekében, hogy egyrészt megfélemlítsék, másrészt kicsábítsák a termelőszövetkezetből az embereket. Az aratási időszak alatt gunyt üztek az új termelőszövetkezeti gazdákból a learatott földterületen. Madárijesztő szerű alakokat helyeztek el, amelyekre gunyfeliratokat akasztottak. Az erős nyomás ellenére a termelőszövetkezet együtt maradt és rendes ütemben fejezték be az őszi munkákat is.

1950 augusztus 20-án nagygyűléssel egybekötött majális rendeztünk a község sportpályáján és ezen a napon az agitációs tevékenységet is folytattuk. Az agitációnk eredménye az lett, hogy a taglétszám 125 főre emelkedett.

1950-ben a termelőszövetkezet gazdasági felszerelését állami hitelből és dotációból igyekeztek biztosítani. Tekintettel,

hogy a belépő tagok nem rendelkeztek termelőeszközökkel a hitelből nyújtott támogatásból kezdetben két pár igáslovat, 6-8 darab tehenet vásároltak. A kezdetleges építkezést felváltotta egy korszerű sertésfiaztató felépítése a Krizmann tanyán. A gépi művelést ez időben döntő többségben a Gépállomás biztosította, míg egy-két használt erőgépet vásárolt a termelőszövetkezet. Lényegében két brigádra tagolódtak, állattenyésztés és növénytermelés. Rüggetlenített brigádvezetők nem voltak, megbízott személy végezte e feladat, aki ugyancsak fizikai munkát végzett." 25

Ezt a képet érdekesen egészíti ki Földes Lajos nyugdíjas bankigazgató visszaemlékezése.

"A nagybaracskai Petőfi termelőszövetkezet zárszámadását készítettük /1950. október 31-es állapot, már táblázatos könyvelés is volt/ Mécs János elvtárssal /a Magyar Nemzeti Bank bajai fiókjának igazgatója/ Blinszki István termelőszövetkezeti elnök lakásán. A munka egész éjjel tartott. Az osztható jövedelmet beállítottuk, szétosztottuk tagokra és reggel kérde Blinszki elvtárs, mi az eredmény. Mondjuk a számot. Azt mondja kevés. Mennyit adjak, hogy az egy munkaegységre kiosztható jövedelem 18 Ft legyen. Kiszámítottuk az összeget. Benyult a fiókba és kivette a szükséges összegről szóló T utalványt. Még maradt a fiókban tartalék is, mert az a szokás, hogy a termelőszövetkezeti elnök más-képpen nem tudott volna tartalékot teremteni, hiszen a tagság nem ment szívesen bele semmiféle tartalékolásba. Amíg egy termelőszövetkezet volt a faluban és bizonyos osztási verseny el nem indult, addig ezt lehetett így csinálni." 26

2. A járás termelőszövetkezeti mozgalma az 1950-es években

Az 1940-es évek végén egészséges alapon, elsősorban agrárproletárok és szegényparasztok belépésével a termelőszövetkezeti mozgalom a bajai járásban is gyors fejlődésnek indult. A Párt és az állam politikájában ekkor még helyesen érvényesültek Marx, Engels, Lenin elvei: " . . . ha az államhatalom birtokába jutunk, nem gondolhatunk arra, hogy a kisparasztokat erőszakkal /kárpótlással vagy anélkül, mindegy/, kisajátítsuk, mint ahogy azt a nagybirtokosokkal meg kell tennünk. Feladatunk a kisparaszttal szemben elsősorban az, hogy magánüzemét és magánbirtokát szövetkezeti tulajdonba vezessük át nem erőszakkal, hanem példával és azzal, hogy társadalmi segítséget nyújtunk ehhez a célhoz." ²⁷

a/ Országos helyzet

Az 1950-es évek elejétől sajátos, a Párt és az állam általános és konkrét mezőgazdasági politikájában jelentkező baloldali és jobboldali torzítások bizonytalanságot eredményeztek vezetők, szervezők és tagok között egyaránt. A direkter termelőszövetkezet-szervezést nagyarányú kilépés követte 1953-ban. A baloldali vonal ösztönözte az adminisztrációs intézkedéseket, az önkéntesség, a fokozatosság megsértését, míg a jobboldali vonal beláthatatlan időre akarta a mezőgazdaság szocialista átszervezését elodáztatni. Mindkét torzítás kedvezőtlenül hatott a termelőszövetkezetek további fejlődésére és a munkás-paraszt szovetség erősítésére. A begyűjtési rendszer az egyénileg gazdálkodók mellett fokozottan súlytotta az induló, gazdasági, szervezési, termelési problémákkal terhes közös gazdaságokat is. A meglévő termelőszövetkezetek megerősítésére az ellenforradalom leveréséig a párt és az állami vezetés nem fordított, mert a kialakult konkrét sajnálatos magyar viszonyok mellett nem is tudott fordítani kellő figyelmet.

Az 1950-57 közötti időszakot csak néhány gondolatban tekintem át. Ennek az időszaknak a részletesebb és igényesebb értékelése további anyaggyűjtést és elemzést igényel. Mielőtt a konkrét járási helyzetről adok áttekintést, aláhuzottan hangsúlyozom, hogy az 1950-es években előfordult és elkövetett hibák, problémák, hiányosságok a szövetkezeti mozgalom alapvetően előremutató irányát és tendenciáját nem változtatták meg, az egészséges előrehaladást azonban erősen fékeztek, esetenként visszavetették.

Az 1950-es években a termelőszövetkezetek többségének nagyüzemi jellege erősödött, amit a tagosítás mellett a beruházások, az építkezések és más tényezők segítettek elő.

A termelőszövetkezetek fejlődését, az átmeneti hullámzásokat országosan az alábbi adatok tükrözik ezekben az években:

D á t u m	A termelőszövetkezetek		
	tagjainak száma	közös szántóterület kh	részese- dése az ország összes szántóterü- letéből %-ban
1949. XII.	36405	259300	2,5
1952. XII.	369203	2173900	22,6
1954. XII.	229952	1478100	15,6
1956. VI.	343397	1929300	20,8
1956. XII.	119315	797200	8,5

b/ A járás termelőszövetkezeteinek helyzete

A bajai járás termelőszövetkezetei számszerű fejlődése, hullámozása az alábbi képet mutatja.

1952 végén a mezőgazdasági termelőszövetkezetek száma 43 volt. A tagok száma 3844, akik 28.446 kh összes közös földterületen gazdálkodtak.

1953-ban 14 termelőszövetkezet oszlott fel /márciusban Szeremlén 1, augusztusban Felsőszentivánon 1, októberben Bácsszentgyörgyön 1, novemberben Bátmonostoron 2, Ersekcsanádon 1, Nagybaracsán 3, és Sükösdön 1, decemberben Bácsbokodon 1, Dávodon 1, Garán 1 és Sükösdön 1/.

1953 negyedik negyedévében 1.226 kilépés volt és ezeknek 6.862 kh földet adtak ki. A közös állatállomány 1953-ban 20%-kal csökkent.

1954-ben a taglétszám és a közös földterület tovább csökkent. A negyedik negyedévben a kilépett tagok száma 332 fő volt, és 1954 év végén a közös szántó közel 1000 kh-val volt kevesebb, mint egy évvel korábban. Ugyanakkor belépett a járás termelőszövetkezeteibe 1954 augusztustól 1955 áprilisig 241 fő. Ez is mutatja, hogy a termelőszövetkezeti tagság fluktuálása az 1950-es években állandóvá vált és magas. Az akkori - jórészt adminisztratív - irányítási módszerek illusztrálásaként álljon itt a Járási Tanács VB 1955. január 31-i, majd 1955. október 22-i ülés határozatának néhány részlete.

"A VB megállapítja, hogy a községi tanács VB függetlenített tagjai nem foglalkoznak kellően a területükön lévő termelőszövetkezetek munkájával, nem helyeznek kellő súlyt a termelőszövetkezetek fejlesztésére, megszilárdítására. Ezért a járási tanács VB utasítja a községi tanács VB függetlenített tagjait, hogy a területükön lévő termelő-

szövetkezetért teljes egészében felelősek, illetve a termelőszövetkezetet kötelesek patronálni.

A termelőszövetkezet taggyűlésén a patronáló községi VB tag köteles résztvenni. Köteles a taggyűlés írásos beszámolójának elkészítéséhez segítséget nyújtani, valamint a taggyűlés előkészítésében és megszervezésében résztvenni.

Köteles a taggyűlésen felszólalásával az elnök beszámolóját alátámasztani, és a termelőszövetkezeti tagokat serkenteni a munkák mielőbbi és minél jobb elvégzésére, hogy ezeken keresztül is nagyobb jövedelmet lehessen biztosítani a termelőszövetkezeti tagok részére. Egyben kötelezi a VB a községi VB függetlenített tagjait, hogy a patronálásuk alá tartozó termelőszövetkezeteket hetenként egyszer látogassák meg, illetve a termelőszövetkezeti tagokkal kint a területen beszélgessenek el a termelőszövetkezet és a tagság problémáiról. Ami a tanácsvonalra tartozik, azt a tanáccsal, ami termelőszövetkezeti belső ügy, azt a termelőszövetkezet vezetőségével megbeszélve oldják meg.

Adjanak segítséget a termelőszövetkezeti brigádok illetve munkacsapatok kialakításában, megszervezésében. Segítsenek a termelőszövetkezetben az ellenséges tevékenységet leleplezni és az esetleg berurakodó ellenséget onnan eltávolítani. Legyen segítségére a termelőszövetkezet vezetésének a tanács által kiadott kishaszonbérleti földek visszavonására, ami nagyban akadályozza a termelőszövetkezeti tagoknak munkában való részvételét.

A községi tanács VB legközelebbi ülésére tűzze napirendre a mezőgazdasági munkák tárgyalását, mely ülésre hívja meg a területén lévő összes termelőszövetkezetek elnökeit, mezőgazdasági állandó bizottság elnökét, a gépállomás vezetőjét és főagronómusát, vagy a gépállomás brigádszálás vezetőjét és főagronómusát.

Tárgyalják meg az elkövetkezendő tavaszi munkák felada-

tát, a termelőszövetkezeti elnökökkel beszéljék meg, hogy számoljanak be hozzászólásukban a termelőszövetkezet munkájáról a mezőgazdasággal kapcsolatban arról, hogy milyen segítséget kérnek a végrehajtóbizottságtól valamint a gépállomástól.

Felelős: Vuity József VB elnök h.

Határidő: legközelebbi VB ülés tartása, ill. folyamatos.

A VB úgy határoz, hogy minden alkalommal részt vesz a termelőszövetkezetek azon taggyűlésén, amelyen a termelőszövetkezet éves tervét újra megvitatják, illetve ismertetik a tagsággal a termelőszövetkezeti elnök. Ezt a VB szükségesnek látja annál is inkább, mert egyes helyeken a terv megvitatása után a járási mezőgazdasági osztály és a termelőszövetkezeti vezetőséggel történt megállapodás alapján az éves tervekben változás történt.

Ezen a termelőszövetkezeti ülésen ismertetni kell a termelőszövetkezeti tagsággal a premizálás rendszerét, feltételeit, mivel az a tapasztalat, hogy nem ismeri kellően a tagság, hogy mi után mennyi prémium jár munkájukért. Ennek hiányában van olyan termelőszövetkezet, ahol a tagságot premizálásban nem részesítették. Ezt a helytelen irányzatot minden termelőszövetkezetben fel kell számolni.

Felelős: Vuity József VB elnök h.

Határidő: a tervtárgyalás ideje. " 28

"A VB utasítja a községi tanácsok VB-át, az egyénileg dolgozó parasztságot, naponta több ízben, hangoshiradón, dobszón keresztül hívják fel a betakarítás, vetés meggyorsítására, a befejezett vetés azonnali bejelentésére. A községi tanács agronómusa csak a betakarítási és vetési munkák meggyorsításával, ellenőrzésével foglalkozzon, semmiféle más feladat elvégzésével nem terhelhető meg. Kötelessége naponta 8-10 termelő vetését felmérni, s napi

munkájáról a VB elnökének beszámolni. A VB elnöke, vagy elnökhelyettese köteles hetenként több esetben az agronómussal együtt ellenőrzést és felmérést eszközölni.

A VB felhívja a Községi Tanács VB-át, kéri a községi Pártbizottságok titkárait, hogy úgy mint a békekölcsönjegyzés idején szervezzenek népnevelő munkát tanácstagi körzetenként. A népnevelők és vetésüket már befejezett dolgozó parasztok, továbbá a tanácstagok, a még vetésüket nem befejezett dolgozók parasztokat járják le és szorgalmazzák őket az őszi munkák végrehajtására. A fentiek érdekében az egyéni agitáción kívül körzetenként kisgyűléseket is szerveznek, ahol a mezőgazdasági munkákon kívül az állampolgári fegyelem, tehát az adó és a begyűjtés kérdésével is foglalkozzanak.

A népnevelőknek a tanács agronómusa kiindulásuk előtt adja meg a szükséges kioktatást. A népnevelők munkáját, kisgyűléseken minden alkalommal a községi tanács VB elnöke, az agronómussal együtt értékeli ki." 29

A Járási Tanács VB egy másik év eleji határozatával 1955 évre termelőszövetkezet-fejlesztési tervet fogadott el. Ebben határozatilag kimondja, hogy 1955-ben a bajai járás területén 12 új termelőszövetkezetet kell alakítani és be kell a termelőszövetkezetekben léptetni 4-500 tagot. A gépállomások vezetőit a termelőszövetkezetek gazdálkodásáért felelőssé teszi.

1950-56 között két ízben is komoly természeti csapás érte a járás termelőszövetkezeteit. 1952-ben nagymérvű fagykár, 1956-ban pedig a Duna vonalához csatlakozó termelőszövetkezeteket a jeges árvíz.

c/ A termelőszövetkezetek belső problémái

Az 1950-es évek elején a termelőszövetkezetek szervezetsége, vezetése nagyfokú zilaáltságot mutatott. Erdembeni bizonylati fegyelemről, közös tulajdon védelméről csak néhány termelőszövetkezet esetében lehetne számot adni. Kezdetleges volt a számvitelük, mert semmit sem vezettek azokból a feljegyzésekből, amelyek alapján év végén mérleget lehetett volna készíteni. Mindent úgy kellett összeszedni zárszámadáskor egyénektől, különböző helyekről. Ekkor még divott a szögbönyvelés és a falkönyvelés, amely abból állt, hogy a raktáros, ha volt nyomtatványa akkor kiállított ugyan bevételi vagy kiadási bizonylatot, a maga módján, és azt egy nagy szegre huzta rá és amikor szükség volt erre, akkor odaadta az illetékeseknek. A falkönyvelés pedig abból állt, hogy a raktárosnak nem volt megfelelő nyomtatványa és mindent a raktár falára jegyzett fel, takarításkor természetesen ezt lemeszelték.

A Nemesnádudvar községhez tartozó Polyvás tanya-település Bem József termelőszövetkezetében fordult elő 1952-53-ban a következő eset. A termelőszövetkezet gyenge felszereléssel és mindössze egy borjuval és egy anyakocával rendelkezett. A hét elején bedobtak az egy anyakocának egy kosár csöves kukoricát és azt be kellett neki osztani úgy, hogy a következő héten kapott csak újra. Igen gyenge állapotban volt, de minden évben lemalacozott 7-8 darabot. Hizó azonban sohasem lett belökük, mert vagy elpusztultak, vagy a gondozónak kellett adni az összes jószág gondozása fejében.

Közügyülést akkor tartottak, amikor a járási szervektől valaki kiment, mert 10 embert könnyen összeszedhettek. Könyvelésük 1953 közepéig igen gyenge volt. A pénztárkönyvben

kezdetben voltak bevételek is, de a kiadások zöme pálinkára ment, mert mindenki, aki munkára ment, aznap reggel jogosult volt a tanyasi településen levő földművesszövetkezeti italboltban féldeci pálinkára a termelőszövetkezet költségén. Ezt később napjában többször is megismételték.

Nagymérvű volt a vezetés fluktuációja, ami csak súlyosbította azt a helyzetet, hogy az 1950-es évek elején még alig lehetett a járás termelőszövetkezeteiben szakembert találni. Ersekcsanádon például 6 év alatt 8 elnöke volt a termelőszövetkezetnek. Nemesnádudvar községben az egyik termelőszövetkezetben 1 év alatt 3 elnök váltotta egymást. A szakember-hiány és a hozzá nem értés miatt fordult elő a sükösdi Vörös Zászló termelőszövetkezetben 1953-ban az az eset, hogy a mákot cukorral vetették el pétisó helyett. A nagyüzemi gazdálkodásnak megfelelő korszerű agrotechnikáról és célszerű vetésszerkezetről kevésbé lehet beszélni azért is, mert a járás határozta meg a növényféléseket és 25-30 növény termesztésére kötelezte a termelőszövetkezeteket. Ehhez természetesen sem szaktudás, sem tapasztalat nem volt meg, ez is okozta az alacsony terméseredményeket.

Az 1950-es évek elején a direktebb termelőszövetkezet-szervezési módszerek következtében, esetenként pedig taktikai okokból több alacsonyabb típusu termelőszövetkezetet szerveztek a járás területén. E társulások kisebb csoportokból, családokból tevődtek általában össze, gazdálkodásuk nem volt nagyüzemi jellegű. Szeremle községben például három ilyen csoport alakult. De arra is van példa, hogy egy községben, Vaskuton, ahol a község összterülete 12.425 kh, 16 termelőszövetkezet működött 1951-ben. Ebből egy III. típusu, 15 pedig I. típusu. Vaskut község VB elnökének 1951 július 15-én keltezett kimutatása erről az alábbi adatokat közli. ³⁰

"Vaskut községi tanács VB elnöke

K i m u t a t á s

a./ község területe 12.425 kh

b./ ebből sztó 9.194 hold
kert 110 hold
rét 303 hold
szőlő 1.254 hold
legelő 336 hold
erdő 570 hold

bfa. alá nem eső ter. 628 hold

c./ családok száma 1.649

ipari munkás 53
agrárproletár 42
kis- és középparaszt 1.432
értelmiségi 72
iparos és kereskedő 45
kulák 36
egyéb 14

d./ egyes foglalkozásuak földterülete

1. csoportok 7.267

2. OEA tartalék 1.200 ebből 700 hold csoportokban hasznosítva, 200 hold parlag területben fekszik és 300 hold egyéni gazdáknak kishasznóbérbe adva

3. idegen községbeli bebirók 400 hold

3. kulák és kupec 552 hold

5. be nem lépett tagok 671 hold

6. állami gazd. munk. egyé-
nileg gazdálkodó

390 hold

Osszesen: 10.480 hold

e./ 16 termelő csoport

ezek közül 1 III. típusu

15 I. típusu

1. Dózsa III. típusu termelőszövetkezet területe	2100 hold	ebből szőlő	70 hold,	130 családdal
2. Buzákalász I. típusu tsz területe	401 hold	49 családdal		
3. Kossuth	"	291	"	64 "
4. Előre	"	255	"	22 "
5. Új Bazázda	"	252	"	27 "
6. Szabad Fold	"	219	"	20 "
7. Micsurin	"	169	"	20 "
8. Vaskuti Dolgozó Parasztok	"	167	"	19 "
9. Erdélyi	"	133	"	17 "
10. Haladó Parasztok	"	129	"	14 "
11. Tancsics Mihály	"	128	"	17 "
12. Szabadság	"	127	"	18 "
13. Keleti Fény	"	117	"	15 "
14. Boldog Élet	"	101	"	17 "
15. Új Élet	"	86	"	10 "
16. Petőfi	"	82	"	16 "

f./ községben működő bácsbokodi állami gazdaság területe 2.600,hold,üzemi központ Bácsbokod Mátételke mellett a bajai határban lévő Reiser tanya.

g./ A szomszédos községben lakó bebiróknak 400 hold területe van 767 családdal.

Vaskut, 1951. július hó 18-án.

Reile Géza s.k.

V.B. elnök"

Egy termelőszövetkezet, a bácsbokodi Szalvai Mihály, konkrét belső viszonyairól, életéről álljon itt teljes részletességgel Südi Bertalan elvtárs, a garai 108-as határőr őrs politikai helyettesének visszaemlékezése.

"1953-55 között a bácsbákodi "Vörös Csillag" /ma Szalvai Mihály/ mezőgazdasági termelőszövetkezetben töltöttem 2 éves mezőgazdász-gyakornoki időmet, s betekintést nyerhet-

tem a termelőszövetkezet egész gazdálkodási rendszerébe, megfigyelhettem a vezetést, a tagság tevékenységét, termelőszövetkezethez való viszonyát, valamint gyakorlatban láthattam azokat a buktatókat, visszahuzó erőket, amelyek a tudatlanság és emberi gyengeségek /haszonlesés, közöny, korrupálódásra való hajlam, stb/ szüleményei voltak abban az időben.

Előre kívánom bocsájtani, hogy a Vörös Csillag termelőszövetkezet vezetősége minimális képzettségű, inkább gyakorlati tapasztalattal rendelkező egyébekeből tevődött össze, akik tarthatatlan álláspontjuk miatt hadilábon álltak a szakemberek munkájának igénylésével. A vezetőség tagjai sullyal középparaszti sorból kerültek ki, akik a régi vagyoni helyzetük előjogaként tekintélyes helyzetben voltak a többi taggal szemben. Ilyen felfogás általános gyakorlati érvényesülése közepette kerültem a termelőszövetkezetbe. Mondanom sem kell: nem valami fényes jövőtől kecsegtetve. Előttem másfél év alatt 3 fiatal mezőgazdász a szó legszorosabb értelmében elzavartak. "Bünük" az volt csupan, hogy a begyepesedettséget képviselő maradi vezetőség tagjaihoz képest tul fiatalok voltak, tapasztalatlanok és havonta 950 Ft-ot "bezsebeltek" a tagság jövedelméből. A szakembereket mintegy szükséges rosszakat tekintették, akik nem is a gazdálkodás minőségi színvonalának emelése, s az irányítás szervezettebbé tétele, s a tagság jövedelmének növelése miatt szükségesek, hanem azért csak, mert a Járási Tanács Mezőgazdasági Osztálya a termelőszövetkezet nyakára küldi őket. Ilyen felőitéletek éltek az emberekben a szakember-állománnyal szemben, s ennek egyik jelentős lételméleti oldala az idősebb, fejlődéskeptelen egyének pozicióféltéséből adódott. Ott, és akkor gáncsoltak bennünket, ahol és amikor csak tehették, s mindig azzal a szándékkal, hogy bebizonyítsák,

tehetségtelenek vagyunk. Tehették is, hiszen a hivatalos szerveken kívül a közvélemény jelentős része az ingyenességet látta bennünk.

E furcsa szemlélet megváltoztatásáért és jelentőségének megfelelő helyre tételéért sokat tett Molnár György a termelőszövetkezet akkori párttitkára, aki azóta már nyugdíjba vonult. Molnár elvtárs rengeteget dolgozott, fáradozott egyéb területen is, s mondanom sem kell, hogy becsületes, igénykvő munkája kapcsán, s példás erkölcsi magatartásán keresztül - bizarr módon - rengeteg ellenséget szerzett magának. Nyugdíjba vonulása sem elsősorban előrehaladott kora miatt történt, hanem alaptalan intrika és rágalom következménye volt. A közért fáradozó embert hálátlan elemek erkölcsileg lehetetlenné tették, melyen korábbi ellenségei kapva-kaptak, s a derék öreg vérig sértve, igazságtalan elmarasztalás után, a köszönöm legkisebb jele nélkül vált meg a közösségből. Beszéltem néhány jelenlegi vezetővel ez ügy kapcsán. Elismerik, hogy igazságtalanok voltak ezzel a régi kommunistával szemben, de odáig még nem jutottak el, hogy a rehabilitációt kimondanák.

A termelőszövetkezet tagsága összetételét tekintve rendkívül heterogén volt. Még hozzá nemzetiségi tekintetben. Ez az objektív helyzet klikkeket eredményezett, s rendkívüli módon kiélezte a beosztások birtoklásáért folyó konkurenciaharcot. A község lakosságának többéke nemzetiségű összetétele tükröződött a termelőszövetkezeten belül is. Volt magyar, román, sváb, bunyevác csoportosulás, s ezek a különböző ajkuságuknál fogva ellentétben voltak egymással, s addig "furta" az egyik csoport a másokat, míg a "furó" ki nem szorította ellenfelét a termelőszövetkezet vezetőségéből. /Erre volt is lehetőség, hiszen a különböző manipulációk sorozata szolgáltatott elegendő támadási felületet./

Természetesen a különböző vezetői posztok birtokosai megkülönböztetett módon kiszolgálták csoportuk tagjait a termelőszövetkezeti tagság többi részével ellentétben - növelve ezzel is az ellentéteket. Másfél évi ott-tartózkodásom alatt 4 elnöke volt a termelőszövetkezetnek: Hambalkó József, Mészáros István, Dudás József és Pestality Márton személyében.

A termelőszövetkezetből való kilépések dandárja az 1953-as kormányprogram elhangzása után esett. A kilépő személyek képviseleti szervet választottak, élükön Recskóval. Tagjai voltak még Mészáros Pál, Doszpod József. E képviseleti szervvel a termelőszövetkezeti vezetőségnek rengeteg meddő vitája volt. A tanácskozásaink színhelye a helyi Tanács irodahelyisége volt. Tárnya, hogy mit kapnak, mit vihetnek magukkal a termelőszövetkezetből történt kilépés után. E problémakör normális és hatékony lerendezését nagymértékben gátolta a Járási Mezőgazdasági Osztálynak a termelőszövetkezetek patronálására és a kilépők ügyének intézésére kiküldött munkatársa Rebők Ferenc határozatlansága, ingatagsága. Ez a személy ahány alkalommal kijött a járásból, mindig más összegben határozta meg a termelőszövetkezet kötelező tartozását a kilépők részére, s ez nagyfoku elégedetlenséget váltott ki a kilépő tagság és a maradó tagság körében egyaránt. /Egyébként e kérdésben nem adott önállóságot a termelőszövetkezet részére./

Ebben az időben voltak nagyon zórzavaros taggyűlések. Az elnököt rendszeresen lehurrogták beszéd közben. Voltak olyan személyek a taggyűlésen, akik a rend zavarására specializálták magukat.

Jellemző volt a taggyűlésekre az elnök és az agronómus leszavazása. Ha az elnök vagy az agronómus valamilyen ok miatt hiányzott a taggyűlésről, leszavazták azzal, hogy a jelenlegi elnök nem jól dolgozik, válasszanak másikat /Mé-

száros Istvánt például úgy választották elnökké, hogy Hambalkó József a rendes termelőszövetkezeti elnök a taggyűlésen nem volt ott, másnap tudta meg, hogy már nem elnöke a termelőszövetkezetnek./

Egyébként személyemet kb 4 esetben távozásra szólított fel a tagság, majd egy másik közgyűlésen maradásom mellett foglalt állást. Indok az volt minden esetben, hogy nem dolgozom semmit.

A termelőszövetkezeti elnökök elnökségük idején komoly munkálatokat végeztek el a termelőszövetkezet költségén saját részükre. Ilyen módon építettett saját részére házat Hambalkó József a termelőszövetkezet akkori elnöke 1953-ban.

Rendkívüli összefonódás jellemezte a helyi vezetők egy részét a járási, sőt a megyei szintű vezető beosztású személyek egy részével.

A termelőszövetkezeti tagság méltatlankodása esetén - mert alkalomadtán erre is sor került - gyakran a Járási Mezőgazdasági Osztály állítólagos megbízásából a termelőszövetkezetet látogató Fácán Gabriella megfenyegette a tagság azon részét, akik az észlelt törvénytelenések láttán méltatlankodni bátorkodtak - köztük személyemet is - mondván, hogy aki a Hambalkót piszkálni merti, elviteti az ÁMH-val. Természetesen minden ilyen irányú kirohanását a termelőszövetkezet költségén rendezett megvendégelés előzte meg.

A járási vagy megyei gyapotfelelős Királyné pedig a termelőszövetkezetbe jövetele alkalmával munkatársai megbízásából rendszeres felméréseket végzett a termelőszövetkezetnél juh és sertés-selejtezések és osztások alkalmával. Minden alkalommal leadta a névsort, hogy kinek kell a járás, illetve a megye illetékes beosztottai közül 6 Ft/kg juh, 10 Ft/kg-ért süldő. S miután az általa támasztott igények kielégítést nyertek, jöhetett csak sorra a tagság.

S Mészáros István elnök, "a kéz kezét mos" elv legkövetkezetesebb érvényre juttatója szolgálélek módra tett eleget az elvtelen alapon támasztott igényeknek, természetesen a tagság rovására.

Az 1953-as év sertésbeadási kötelezettség teljesítéséről jelentést tett közgyűlés keretén belül a termelőszövetkezet akkori elnöke Hambalkó József. Ezt jegyzőkönyvileg rögzítették is. A Magyar Nemzeti Bank revizora egyik ellenőrzés során megállapította, hogy a beadási kötelezettségnek nem tett eleget a termelőszövetkezet. Igaz ugyan - mondta - hogy az Állatforgalmi Vállalat bélyegzőjét belehamisították a beadási könyvbe, mely a beadás megtörténtét igazolja, de a hivatalos okmány, a "vételi jegy" 13 q sertés leadásáról nem található. Kiderült, hogy elsikkasztották. Egy ideig napirenden volt az ügy, de a sikkasztó soha nem került meg, vagy illetékesek nem is igen akarták megtalálni.

1953 augusztus 19-én érkeztem meg állomáshelyemre a bácsbokodi Vörös Csillag termelőszövetkezetbe. Korán reggel volt más: s az irodai személyzet otthon tartózkodott. Körülnéztem az udvaron, s láttam, hogy 13 db tenyészsertést raktak fel egy hehergépkocsira, ami a termelőszövetkezet tulajdonát képezte. Erdeklődtem céljuk felől, s a szállítók elmondták, hogy Kecskemétre viszik a sertéseket a megyei Mezőgazdasági Kiállításra. /Annakidején az Országos Mezőgazdasági Kiállítás után megyei szinten is szoktak tartani./ Kb 2 hét múlva, amikor a kiállításon résztvevők visszaérkeztek, azt tapasztaltam, hogy a 13 db sertésből mindössze 4 db-ot szállítottak vissza. Azt gondoltam, hogy - mint ahogy ilyenkor ez természetes is - eladták jó áron az elszállított sertések kiányzó részét. Tévedtem. Sem a sertéstelep nyilvántartós könyvéből nem volt fogyatékolva a fenti mennyiségű sertés, sem a pénztárkönyvbe nem vezették be

a hiányzó sertések ellenértékét bevételként. Miután Hambalkó József, mint a termelőszövetkezet elnöke nem tudott kielégítő magyarázatot adni a rejtélyre, s még a közvetlenül illetékes állatgondozó Szücs József is csak himelt-hámolt, feljelentést tettem a helyi Rendőrőrsön. Az első feljelentésem azonban furcsa módon eltűnt, süllyesztőbe került.

A feljelentésről szerzett információ alapján azonban a termelőszövetkezet elnöke kezdett néhány dolgot említeni a sertések hollétéről. Mondván, hogy a Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztályának néhány beosztottja kért sertést a termelőszövetkezetből, s mint havi fixes emberek nem tudnak azonnal fizetni. Kb 3 hónap múltán az ügygel kapcsolatosan ismét feljelentést tettem, s ezt már hatás követte, rövid időn belül megtérült a 9 sertés ára.

1954-ben a helyi FMSZ-ből 160 q szuperfoszfátot vásároltunk, /illetve szándékoztunk vásárolni/. A megvétel tárgyát képező műtrágya több éven át a szabad ég alatt volt, kitéve az időjárás viszontagságainak. Hidroszkópos jellegénél fogva, tömören zsákban tárolva, lekötve a levegő relatív páratartalmát, valamint az esővizet, a növény számára felvehetetlen állapotba került /a monokalciumszulfát átalakult di- illetve trikalciumfoszfáttá, amit a talajban lévő szén, illetve humuszsav képtelen feloldani/. Mindenáron a termelőszövetkezet nyakába akarták varrni a vegyi folyamatot nem ismerő termelőszövetkezeti elnök Pestalitz Mártonon keresztül az FMSZ akkori vezetője Füzesi József és a bácsbokodi Allami Mezőgazdasági Gépállomás főagronómusa Agócs Imre.

Komoly, egymás szidalmazását sem mellőző vita kerekedett. A vége az lett, hogy feljelentettek vetés-szabotálásért /mert magárpavetésünk a műtrágya-vétel huza-vonája miatt egy hetet késett/. Közben megküldték a kecskeméti Műtrágyavizsgáló Intézetből az általam felterjesztett műtrágya minta vizsgálati eredményét, mely szakvéleményben az állt,

hogy a műtrágya 73%-a hasznavehetetlen.

Különösen nehéz volt bevezetni a silózást Bácsbokodon. Korábban is silózott már a termelőszövetkezet, de a lesilózott anyag elrohadt a silózást irányító személy kellő hozzá nem értése miatt. S szinte közelharcot kellett folytatni a silózás rendszeressé tétele érdekében.

Ezek a problémák is igazolják, hogy bár a szektás, dogmatikus hibák következtében meghonosított helytelen agrárpolitika negatívan hatott a termelőszövetkezetek tevékenységére, de az emberi tudatlanság, rosszindulat, korlátoltság, valamint a közösség iránt megnyilvánuló gyakori lelketlenség, sokszor igazságtalanság is rombolta a termelőszövetkezetek gazdasági helyzetét, mert a tagság ilyen légkörben nem érezte, nem is érezhette sajátjának a kollektív gazdálkodás eszméjét. S az a helyzet, amikor egy fiatal szakembert kirekesztettek, egyáltalán, vagy csak nagyon minimálisan segítettek fejlődésében, önállóan megállni is eredménynek számított, nemhogy egy adott gazdaságon belül az idősebbekkel szemben a hangot hallatni. Talán az akkori helyzetben is gyökerezik az a körülmény, hogy a korosztályommal végzett 27 ember közül összesen 3 fő van mezőgazdász beosztásban."³¹

d./ A gépállomások és a szövetkezetek

A termelőszövetkezetek létrehozásában, megerősítésében, gazdálkodásuk elősegítésében az 1950-es években döntő szerepet vállaltak a gépállomások. A gépállomások műszaki, technikai bázis-funkciójuk mellett szakmai, politikai bázist is jelentettek. A Párt, a Kormány, a tanácsok és a Pártbizottságok mezőgazdasági osztályai mellett nagymértékben épített a gépállomások szocialista átszervezésében vállalt tevékenységére. A gépállomások egyben a munkásosztály előretolt falusi bázisát is jelentették, a munkásosztály

és a parasztság kapcsolatát, szövetségét, a jelentkező problémák ellenére objektíve segítették.

A bajai járás gépállomásainak munkájáról, illetve a gépállomások és a termelőszövetkezetek viszonyáról az összegyűjtött anyag alapján érintek néhány gondolatot. Ezt azért is célszerűnek tartom, mert a termelőszövetkezetek helyzetét több összefüggésben is érinti.

A bajai járásban 1950-ben újabb gépállomások alakultak Vaskuton, Bácsbokodon, Madarason. A megalakult gépállomásokat az első időben gépállomás vezető, főagronómus, politikai helyettes, főkönyvelő irányította.

1952-ben a gépállomási vezetőket a vállalati szervezésnek megfelelően igazgatókká nevezték ki. Egy-egy gépállomás működési területe szorosabban véve meg volt határozva és ezeket a működési határokat be kellett tartani. Ilyen volt pl. a csátaljai körzetben Gara-Csátalja, Dávod, Hercegszántó, Püspökpuszta, a bácsbokodi körzethez tartozott Bácsbokod és Bácsborsod község. A bajai gépállomás körzetéhez tartozott Baja, Szeremle, Sükösd, Érsekcsanád és Nádudvar.

Az 1954. évben a gépállomások szükségszerű összevonása kezdődött el, így működési területük is nagyobb területre terjedt ki. 1954 februárjától a bácsbokodi gépállomás körzetéhez tartozott Bácsbokod, Bácsborsod, Csáfolly, Felsőszentiván községek közigazgatási területe is.

A gépállomások kezdeti időszakban csak a legszükségesebb felszerszámozottsággal rendelkeztek, esztergapad, vagy hasonló nagyobb szerszámgépek nem álltak rendelkezésre.

A gépállomás vezetőségének közlekedési eszközei a motorke-rékpár és a kerékpár volt.

A megindulási időszakban általában egy-egy erőgépre két vezető és két segédvezetőt biztosítottak.

Az 1952-53-as években olyan irányzat volt, hogy a női traktorosok számát növelni kellett, ami később nagyon sok bonyolalmat, kellemetlenséget okozott, és ez a szervezés az 1954-es évek végén meg is szűnt.

Az erőgép ellátottság szántótraktorokból, egy vagy két gumikerekes Hoffer vontatótraktorból, magtisztítógépekből és cséplőgépekből tevődött ki.

Kombájnokat csak az 1953-54-es években bocsájtottak a gépállomások rendelkezésére, ezek magyar gyártmányú AC kombájnok voltak.

A traktorosképzést és a brigádvezetők képzését intézményesen megyei vagy országos szinten tanfolyamokon, iskolákon biztosították.

Ilyen brigádvezető-képző iskola működött Piliscsabán, majd később szerelő és traktorosképző Jánoshalmán és többfelé még az országban.

A szakgárda és a traktorosnevelést az 1955-56-os évektől kezdve külön a gépállomásoknak helyben szervezett iskolákon a környező termelőszövetkezetek és falusi dolgozók köréből kellett kinevelni illetve pótolni.

Ezzel párhuzamosan a bonyolultabb gépek szerelésének elsajátítására, mint a kombájnvezetőképzés vagy a szerelő továbbképzése intézményesen összefogva történt az ország területén különböző szakiskolákban és gyárakban.

A gépállomások szállítóeszközparkjának fejlesztése csak az 1954-55-ös időszakban indult meg, amikor is egy-két gépállomás kivételével tehergépkocsit majd Zetor traktorokat kaptak a gépállomások.

Az 1952-53-as időszakban nem volt ritka eset, hogy hetente a gépállomás teljes vezető garnituráját felrendelték Kecskemétre. Sok esetben utazott a gépállomás vezetőgárdája úgy is tél idején, hogy ponyvázott teherautón Csát-

aljáról indulva több gépállomás egy teherautón ment Kecskemétre egy-egy megbeszélés, vagy kampányfeladat végrehajtásának előkészítése végett.

Többször előfordult, hogy egy-egy telefonhívásra Bajára a járási székhelyre kellett bemenni, ott teherautóra ültek, és 2 órákor már Kecskeméten a megyei nagyaktíván vettek részt.

Nem egyszer fordult elő, hogy 2-3 napot Kecskeméten töltöttek, télen a tervezések idején és bizony éjszakánként ki-ki ott aludt, ahol tudott.

A megalakult I-II. típusú csoportok minden apró problémájukkal, tervezés, szervezés, munkavégrehajtás, aratás, cséplés, szántás, vetés kérdésében munkájukat el sem tudták a gépállomások segítése nélkül végezni.

Abban az időben ténylegesen reillett a gépállomásokra, hogy azok falun a munkásosztály előretolt bástyái.

Az 1953-54-es időszakban a megyei, járási, községi operatív bizottságok sokszor mozgatták más területre, megyében és megyén kívülre a gépállomásokat.

Az 1953-54-es években amelyik gépállomás körzetében cséplési lemaradás volt, oda cséplőgépeket vonlattattak munkacsapatokkal együtt egészen a dunapataji vagy a kalocsai körzetig is.

Ebben az időben a gépállomások a járási operatív bizottságok felé rajonterveket, végrehajtási terveket készítettek, a körzetükhöz tartozó termelőszövetkezetek, illetve községek közigazgatási területein végzendő kétrétű szántási vetési munkákra.

A kombájnok megérkezése az 1953-54-es időszak után, illetve azok mozgatása rendszeres volt, olyan területekre csoportosítottak kombájnokot, ahol az aratás lemaradt. Ugyanez állt az aratógépekre is. A kombájnok beérkezéséig kb 1956-ig a gépállomások több aratógéppel dolgoztak, ezeknek rendszeres mozgatása szintén az aratási időnyben

szükségszerű volt, illetve egyik területről a másik területre, a Járási Tanács és a Pártbizottság intézkedései alapján csoportosították őket.

A gépállomások megalakulásakor, még 1948-ban a gépek, illetve a gépi munka megszerettetése végett nemegyszer ingyen szántásokat, bemutatókat végeztek, hogy a parasztság álláspontját megváltoztassák bizonyítva, hogy a gépi munka előnyösebb, jobb gyorsabb. Ugyanis az a felfogás járta általában abban az időben, hogy a traktor nem trágyázik a barázdába, megnyomja a földet, stb.

Télen és tavasszal rendszeresen az 1953-54-es években szerződéskötési kampányokat indítottak, a legtöbb nh szerződést gyűjtő gépállomási dolgozókat jutalmazták. A sok szerződéskötésnek az lett a vége, hogy a szántási munkadíjakat előre megelőlegezték és utána, ha nem tudták kifizetni, leírták. Volt olyanra is országosan példa, hogy a jó szerződéskötés gyűjtésért, annak ellenére, hogy az ellenértéke nem lett kifizetve, egyes személyek kormánykiüntetést is kaptak.

A gépállomások vezetői télen-nyáron a körzetükhöz tartozó községekben, termelőszövetkezetekben kötelesek voltak minden termelőszövetkezeti gyűlésen résztvenni, politikai oktatásokat tartani. Erről a megyének, a járásnak rendszeresen írásos beszámolót kellett készíteniök. A körzetben nem mulhatott el vezetőségi ülés, közgyűlés, hogy a gépállomás ne képviseltette volna magát.

Közlekedési eszköz legtöbbször motorkerékpár, kerékpár vagy gyalog. ³²

Az 1950-es évek első felében nagy vonalakban így jellemezhetnénk a járás gépállomásainak munkáját, a gépállomások és a termelőszövetkezetek viszonyát. Konkrétabban tekintsünk be a bácsbokodi gépállomás tevékenységébe, Juhász Lajos elvtárs a gépállomás egykori igazgatójának visszaemlékezése alapján.

"A bácsbokodi gépállomás 1950-ben alakult. A községbe kiszállt egy előkészítő bizottság, egy államosított házat, a mai Kossuth u. 10. sz. alatt jelölték ki. Megérkezett az első gépállomásvezető 1950 júliusában, bélyegző és pénz a zsebben, azzal a feladattal, tervezze meg a gépállomás működését a faluban. Ezzel egyidőben kijelölték a létesítendő gépállomás helyét, a falu keleti oldalán lévő szérüskeretekben. Annak az építését állami építőipari vállalat végezte. A gépeket fokozatosan szállították az FM diszpozíciója alapján a megalakult gépállomásnak. Kinevezték a gépállomás műszaki vezetőjét, un. főgépészét és politikai helyettesét és főkönyvelőjét.

Megszabták a szervezeti felépítésben a brigádok, brigádvezetők, adminisztrátorok létszámát is. A gépállomás gépparkja első időben mintegy 9-10 Hoffer traktorból állt. Erkezett magtisztító gép, cséplőgép, MIA-motor, egy-két kéziszerszám és furógép. Ezzel a gépállomás telepítése meg is történt. A vezetők azt a feladatot kapták, hogy a járási, községi szervekkel tartsák fenn a kapcsolatot, ezen választott testületeknek a gépállomás vezetői általában tagjai is voltak.

Rájuk vonatkozó hatáskör általában járási, megyei vagy az FM tárcához tartozott. A gépállomás vezetői, mielőtt elküldték a gépállomásra őket, előzőleg kéthetes eligazításon vettek részt Budapesten. Itt azt a feladatot kapták, hogy a munkákat lenn a falun szervezzék meg.

Bácsbóköd községben és Bácsborsodon abban az időben összesen III. típusu termelőszövetkezeti csoportok működtek, Bácsbokodon a Vörös Csillag, Bácsborsodon a Vörös Zászló és Új Élet termelőszövetkezetek. Elsődlegesen ezeknek a területein indult meg az gépi munka. Emellett jelentkeztek a földhözjuttatott egyéni gazdák is traktormunkáért.

1951-ben az első gépállomási vezetés, a munka ellátására gyengének bizonyult, így a teljes garnitura váltása történt. Jómagamat 1951 október 1-ével nevezték ki Bácsbokodra gépállomás vezetőnek, melynek vezetője voltam egészen 1962 júliusáig, miután a gépállomást felszámolták. Abban az időben a gépállomás 19 erőgéppel rendelkezett. A tervszámokat nh-ban kaptuk, és általában 4-4 emberrel egy gépen végeztük a munkákat.

A faluból a felépült gépállomási helyre 1952-ben költöztünk ki, a villanykarókat az állami gazdaságtól kértük kölcsön, cséplőkábeleken vittük ki a villanyt, hogy a munkák beindulhassanak.

A munkák biztosítására szerződéskötési kampányokat indítottunk, előadásokat tartottunk, jártuk a falut, a környező községeket, szerveztük a traktorosokat, főleg sok gondot okozott a női traktorosok szervezése. A női traktorosok toborzása végett a községi Nőtanáccsal, MNDSZ-el karöltve előadásokat tartottunk, de legtöbb esetben kevés eredménnyel.

A gépállomás főagronómusa, politikai helyettese, vezetője állandóan járta a termelőszövetkezeteket, a községeket és a határt, részben hogy a munkákat biztosítsák, részben azért, hogy a meglévő termelőszövetkezeteknek segítséget nyujtsunk. Emlékszem rá, hogy 1952-ben az akkori Bácsbokodon lévő Vörös Csillag termelőszövetkezetben aratás ideje alatt beindították a közös konyhát, de nem volt merőkanaluk és magama termelőszövetkezet elnökével motoroztunk be Bajára és hoztunk ilyen felszerelési tárgyakat.

Az első időszakban a géphez való hozzá nem értés igen sok problémát okozott, baj volt a minőségi munkával is, ami általában minden kezdet elején jelentkezni szokott. Nagy

volt a munkások közti fluktuáció. Többször megtörtént, hogy ellenőrzést tartottunk és csak üres gépet találtunk, de traktorost sehol.

Igen gyenge volt a megalakult termelőszövetkezeti csoportokban a munkaszervezés, pl. október elején 1951-ben még az árpának, búzának nem is volt felszántva, előkészítve a talaj. Volt olyan is, hogy a borsódi Uj Élet termelőszövetkezetben leszüreteltek, a boroshordók az udvaron forrtak, a tagság egy része nádcséven szopogatta az ujbort, ami nem is vezetett jóra, mert silózás közben egy embernek a silózógép elvitte a kezét, másik a kocsiról leesett úgy, hogy a kocsilócs a fején felskalpolta. Kiküldtem a főagronómust, hogy a silózást ellenőrizze, megfogták és bedobták a gödör silóba.

Sok gond és probléma jellemezte az akkori munkák végzését, nem egyszer Kiss Ferenc elvtárssal a járási mezőgazdasági osztály vezetőjével közösen tárgyaltunk és értekeztünk a termelőszövetkezetek vezetőivel.

Nagyon sok szervezés, politikai munka volt szükséges ahhoz a gépállomások vezetőinek, hogy a termelőszövetkezeti csoportoknak a segítséget megadják, a munkásgárdát kialakítsák.

Ennek a kialakítása mintegy jó két és félévi munkába került, mire a munkásgárda úgy ahogy kialakult, és kezdtek a dolgok rendjén menni. 1952-53-as évben sikerült a gépállomásnak párt ezer nh-s tervét teljesíteni. Közben folyt a termelőszövetkezetek szervezése és a tagosítások. Megalakult Bácsbokodon is az Uj Otthon termelőszövetkezet és az Uj Élet termelőszövetkezet. Az Uj Élet termelőszövetkezetet az 1953-as események fel is számolták.

Igy folyt a munka lassan, szivós, kitartó ütemben. 1956-ban tagosítás kezdődött Bácsbokodon, amit az ellenforradalom megsemmisített. Az akkor táblásításra kijelölt területen nem egyszer megtörtént, hogy a traktorost géppel

együtt vasvillával kergették el.

Az 1956-os ellenforradalmi események aránylag nagyobb megrázkódtatást a gépállomás életében nem idéztek elő. Megalakult ugyan a munkástanács, de különösebb esemény nem következett be azon kívül, hogy az igazgatót egyből leváltották és egy-két szélsőséges elem igen aktívan akart bekapcsolódni, de ezt a kollektíva leszerelte. Olyan is megtörtént, hogy a gépállomás igazgatóját fegyverrel és kézigránáttal felszerelve keresték az ellenforradalom ideje alatt, felelősségrevonás céljából. 1954-ben Csávoly és Felsőszentiván községeket csatolták még a működési körzethez és abban az időben erősen kezdték felfejleszteni a gépállomás agronómusi hálózatát. Ekkor voltak a termelőszövetkezeteknél és a községekben kihelyezett agronómusok, akik a gépállomás kötelékébe tartoztak. 1956-ban mintegy 6 egyetemet végzett fiatal agrár szakember volt a gépállomás állományában.

Az 1956-os ellenforradalom megakasztotta az őszi munkákat, elfogyott az üzemanyag, nem tudtuk a munkát végezni. Szabadkára és Ujvidékre jártunk át teherautókkal és onnan hoztunk üzemanyagot.

Az 1956-os ellenforradalom ideje alatt mintegy négyen a gépállomás állományából külföldre disszidáltak. Az egyik személy, név szerint Szántó János a bácsalmási Forradalmi Bizottmánynak volt az elnöke.

1956 után ismét normális mederben folyt a gépállomáson tovább a munka, majd elérkezett a lassu fejlesztés ideje. Már lánc talpas gépeket, univerzális gépeket is kaptunk az 1957-58-as években.

Az 1959-es átszervezés idején felfutott a gépállomás körzetében lévő termelőszövetkezetek száma és első évben mintegy 13 termelőszövetkezet tartozott a gépállomás körzetébe. Ezek a kisebb termelőszövetkezetek lassan beolvadtak a nagyobb termelőszövetkezetekbe, így alakult ki 1961-

62-re Bácsborsódon az Új Élet és a Rákóczi termelőszövetkezet, Bácsbokodon a Szalvai, Új Otthon és Ezüstkalász, Csávolyon a sok kicsiből az Egyesülés termelőszövetkezet, Felsőszentivánon a Vörös Október és az Új Élet termelőszövetkezet.

Az 1959-es felfejlődés után a gépállomás gépparkját felfejlesztették, univerzális erőgépek, kombájnok, lánc talpas traktorok és eszkozhordozó traktorokkal bővült a géppark, a megfelelő munkagépekkel felszerelve. 1962-ben már a traktoregység meghaladta a 90-et, az évi nh teljesítés pedig a 110 ezer nh-t. Pénzbevételi terve pedig a 27-30 millió között mozgott.

Lassan kialakult a megfelelő műszaki és traktorosgárda, ebben az időszakban volt a legjobb és legkiemelkedőbb a gépállomás működése, munkája. A termelőszövetkezetekben is kialakultak munkaszervezeti formák, javult a munka minősége, emelkedtek a terméseredmények.

A gépállomás dolgozott egészen 1963 végéig, amikor már a termelőszövetkezetek megerősödtek, kialakították saját gépparkjukat, műszakilag is megerősödtek, így a gépállomást 1963-ban felszámolták. A felszerelések és erőgépek eladásra kerültek a termelőszövetkezetek részére. A kombájnok egy része még megmaradt, azok végezték a körzetben az aratási munkát, de amellett még a dunántúli termelőszövetkezetekbe is eljártak kombájnolni.

1963 után gépjavitóvá alakult át a gépállomás, önállóan működő gépállomásnak megszűnt, hozzacsatolták a bajai gépjavitó állomáshoz.

1967 szeptemberében a község három termelőszövetkezete, mint közös gépjavitót megvásárolta, jelenleg annak a kezelésében mint közös vállalkozás üzemel." 33

e./ Az ellenforradalom és a járás termelőszövetkezetei

Az 1956-os ellenforradalom rendkívül nehéz feladat elé állította a termelőszövetkezeteket. A több helyen fokozottan gyengén gazdálkodó termelőszövetkezetek nem tudták megtartani, illetve stabilizálni helyzetüket, megindult a nagyarányú kilépés. A járás néhány községében feloszlottak a termelőszövetkezetek. Az ellenforradalom erői fokozottan a termelőszövetkezetek - a szocializmus gazdasági, politikai bázisa - ellen fordultak, a fő figyelmet azok széttuzására, széttzilálására fordították. A pártszervezetek nehéz körülmények között következetesen ellenállást tanusítottak a termelőszövetkezetek megvédésére, az ütőképes erők összefogására törekedtek. A nagybaracscai Petőfi termelőszövetkezetnek Csernák István elvtárs volt az elnöke az 1956-os ellenforradalom alatt is. "A pártvezetéssel szót tudtunk érteni - emlékezik - és elhatároztuk, hogy a termelőszövetkezet feloszlátását minden körülmények között megakadályozzuk. Az akkori Nemzeti Bizottság vezetői naponta több alkalommal is hívtak a tanácsházára, hogy mondjam ki a termelőszövetkezet feloszlátását. En ellenállást tanusítottam, ők megfenyegettek, bár tetteleges bántalmazásra nem került sor. A nagyarányú kilépők szándékait megakadályozni nem tudtuk, sőt a vagyontárgyak kivételét sem, de feltételjeleink között szerepelt, hogy a kivitt vagyontárgyak, állatok ellenértékét a termelőszövetkezet számlájára be kellett fizetniük." ³⁴

1956 végére a szövetkezetek száma a járásban 13-ra csökkent. A tagok száma 1051 fő volt, amely 72,2%-kal volt kevesebb, mint az 1952 év-végi állapot.

A közös földterület az 1952 évi 28,4 ezer kh-ról 8,5 ezer kh-ra csökkent. Nagymértékben csökkent a közös állatállomány is.

A járás termelőszövetkezeteinek jelentős része becsülettel állta az ellenforradalom viharát, nem oszlott fel,

sőt a közös vagyon jelentős részét is sikerült megóvni.

AZ ELLENFORRADALOM UTÁNI KONSZOLIDACIO ÉS A MEZÖGAZDASÁG
SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉSÉNEK BEFEJEZÉSE

A Párt és a Kormány mezőgazdasági politikája az ellenforradalom után következetesen a marxizmus-leninizmus klasszikusainak tanításain és a sajátos konkrét magyar viszonyok figyelembevételével bontakozott ki.

Az 1956 utáni agrárpolitikában 4 jelentős szakaszt különböztethetünk meg:

1. 1956-58 december közötti időszak a konszolidáció, a mezőgazdasági termelés fellendítésének, a tömeges átszervezés politikai, társadalmi, gazdasági érlelődésének időszaka. A Párt hosszú távu agrárpolitikai koncepciójának kikristályosodása;
2. 1958 telétől 1961/62 fordulójáig a tömeges átszervezés időszaka, a Párt és a Kormány konkrét intézkedései a termelőszövetkezeti mozgalom számszerű fejlesztésére és a termelőszövetkezetek megerősítésére;
3. 1961-62-től a tömeges átszervezés befejezésétől 1967-68-ig. A termelőszövetkezetek politikai, szervezeti, gazdasági megerősödése meggyorsul. A Párt, a Kormány sokoldalú támogatásának és a helyi kezdeményezések kibontakozásának időszaka. Megindul az a folyamat, amelynek során a parasztság gazdasági, társadalmi helyzete, életmódja egyre inkább szocialista tartalommal telítődik;
4. 1967-68-tól. A gazdaságirányítási rendszer reformjának bevezetése a termelőszövetkezetek önálló vállalati gazdálkodásának kibontakozása, a demokratizmus szélesítése, a vezetés színvonalának további emelése, stb.

1. A termelőszövetkezetek az ellenforradalom után

Az ellenforradalom, annak ellenére, hogy taglétszámban és területben több termelőszövetkezetet szétzilált, nagy iskolája és tanulságtétele volt a termelőszövetkezeti mozgalomnak is. Lényegében egy rosta volt, aki ki akart lépni a termelőszövetkezetből az kilépett, ugyanakkor a termelőszövetkezeti mozgalomhoz hű, meggyőződéses tagok maradtak a termelőszövetkezetekben. A megmaradt, esetenként maroknyi csoportok a bácskai táj termelőszövetkezeteiben is óriási erkölcsi erővel rendelkeztek. Ez kedvező feltétel volt ahhoz, hogy a bajai járás termelőszövetkezeteiben már 1957-ben ismét megindult a nagyarányu visszavándorlás. Sőt néhány helyen már 1957-ben új termelőszövetkezet is alakult, vagy az alacsonyabb típusú korábbi társulások átalakultak mezőgazdasági termelőszövetkezetté. Így például Katymár Új Tavasz Termelőszövetkezet, Bácsborsod Rákóczi, a Herczegszántó községhez tartozó Hóduna településen Dózsa és Kossuth termelőszövetkezetek. Nagyarányu belépés volt 1957-ben Nagybaracska, Érsekcsanád, Tataháza, Dávod és más községek termelőszövetkezeteiben is.

A termelőszövetkezethez ragaszkodó erők erkölcsi, politikai arculatára jellemzőként még egy példa. Az ellenforradalom a kilépéseken túl az érsekcsanádi termelőszövetkezetet érdemében nem érintette. A szövetkezet 1956 előtt Vörös Csillag néven szerepelt. Ez a név a megmaradt tagság közös véleménye alapján sem maradhatott tovább. Néhányan javasolták az Aranykalász nevet, a többség ezt nem fogadta el, "messze vagyunk még attól" mondták. Végül is a Buzakalász nevet fogadták el a szövetkezethez ragaszkodó józan paraszti ész alapján, mint legmegfelelőbbet. A termelőszövetkezet azóta is ezt a

nevet használja, megerősödött, a környék egyik legjobban gazdálkodó termelőszövetkezete.

A megmaradt termelőszövetkezetek megszilárdítása a proletárdiktatura megvédését jelentette falun. Egyben döntő eleme volt a munkás-paraszt szövetség megerősítésének is. Nagy felelősség és feladat hárult ezért a községek, a termelőszövetkezetek és természetesen a járási vezetésre is.

2. A párt agrárpolitikája

A konszolidáció gyors kibontakozására irányuló helyi erőfeszítések alapját a Párt és a Munkás-Paraszt Forradalmi Kormány többirányú intézkedése adta. Ezek az intézkedések arra irányultak, hogy a parasztság termelési biztonsága helyreálljon, a termelés fellendüljön, a kölcsönös bizalom megerősödjön.

A folyamat gazdasági hatása mellett nagyjelentőségű politikai hatást kiváltó lépése volt a kötelező állami beszolgáltatási rendszer eltörlése. Ezt követően új felvásárlási és értékesítési árrendszert vezettek be. A kötelező beszolgáltatás alá eső termékek árai erősen alatta maradtak a termelési költségeknek. Így nem felelt meg sem a parasztság, sem az ország érdekének, az ezen alapuló korábbi árpolitika érdektelenné és bizonytalaná tette a paraszti termelést. 1956 után bevezetett új felvásárlási árrendszer a magas árszínvonal kialakításával megteremtette a paraszti érdekeltséget. Ezzel megkezdődött a mezőgazdasági termelés gazdaságpolitikai eszközökkel történő befolyásolása. A felvásárlás fő módszere az 1950-es évek végén a termelési szállítási szerződések.

Az egyénileg gazdálkodó paraszti gazdaságok többsége a

begyűjtési rendszer megszűnése, a szerződéses rendszer és a különböző kedvezmények biztosítása következtében egyre jobban kihasználta termelési tartalékát. Az egyéniileg gazdálkodó parasztok 1958-ra - a középparasztok fokozottabban - olyannyira megerősödtek, hogy közöttük a legnagyobb megelégedés volt tapasztalható. Ez ahhoz is vezetett, hogy a járás területén 1958-ra csökkenő tendenciát mutatott, sőt stagnált a termelőszövetkezetbe való belépés. A középparasztok további tartalékaik és erőforrásaik segítségével magasabb jövedelmet és termelési szintet értek el, mint a termelőszövetkezetek egy része. A termelési biztonság és felfejlődés a kisparcellás viszonyok közepette csak egy adott kereten belül, egy bizonyos korlátozott szint elérését és tartását teszi lehetővé szocialista és nem szocialista viszonyok között egyaránt. A Párt ebben az időben sem mondott le a szocialista perspektiváról a mezőgazdaságban.

Az ellenforradalmat közvetlenül követő években a parasztság egésze érezhette, hogy a Párt és a Kormány egyaránt bizik a termelőszövetkezetekben is és az egyéniileg gazdálkodó parasztokban is. Ebben a politikai, gazdasági stabilizációban a parasztság egésze a munkásosztály szövetségese, partnere lett. Ez 1957-58-ban azt is jelentette, hogy a mezőgazdaság kisárutermelő szektora is megerősödött, de megerősödött a szocialista szektor is és döntő mértékben a népi hatalom és ennek kulcskérdéseként a munkás-paraszt szövetség.

Ebben a helyzetben jelentek meg az MSZMP agrárpolitikájának tézisei. ³⁵ Az agrártézisekben a Párt állást foglalt a mezőgazdaság szocialista átalakítása és a szövetkezetek sokoldalú támogatása mellett. Ennek nyomán 1957 decemberében látott napvilágot az első 3004 Kormányhatározat, amely a termelőszövetkezetek állami támogatásának legkülönbözőbb eszközeit biztosította. Az állami

támogatásnak ez az új rendszere elősegítette, hogy a termelőségvetkezetek saját erejük és szorgalmuk nyomán + az állam segítségével megerősítsék gazdaságukat, növeljék termelésüket.

Mindezek következtében a gazdasági ösztönzők egész rendszere lépett folyamatosan életbe - gépi munka, állatfőhely, építés, műtrágya felhasználás, öntözés, telepítések.

A falusi pártmunkát annak egyirányúságát, színvonalának emelését és összehangoltságát, valamint a falusi pártszervek megerősítését jelentősen elősegítette a Központi Bizottság 1958 áprilisában hozott határozata. ³⁶ E szerint az ellenforradalom után valamennyi lényeges mezőgazdasági jellegű párthatározatot külön zsebkönyvbe ki kell adni. Ezt egészségesen egészítette ki a gépállomási pártmunka lényeges javulása, a függetlenített párttitkárok munkába állítása nyomán.

Összességében az ellenforradalom utáni két esztendő a Párt, a Kormány tekintélyének növelését, befolyásának erősödését, a mezőgazdasági termelés fellendülését és így a mezőgazdaság tömeges átszervezésének kedvező előfeltételét hozta meg.

3. Az MSZMP KB 1958 decemberi határozata

"I. Társadalmunk szocialista átalakítása csak a mezőgazdaság szocialista átszervezésével válik teljessé, csak ezzel szüntethetjük meg népgazdaságunk egész területén az embernek ember által való kizsákmányolását, csak ezzel foszthatjuk meg mindenütt gazdasági alapjuktól azokat az erőket, amelyek a kapitalizmus visszaállítására törekednek, csak ezzel vesszük elejét újabb ilyen erők keletkezésének.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése tehát egész társadalmunk alapvető érdeke." ³⁷

"A mezőgazdaság szocialista átszervezése egyes megyékben előbb, másokban később, sőt egy-egy megyén belül is az egyes járásokban más-más időpontban valósult meg." ³⁸

A határozat realitását mutatja a termelőszövetkezeti mozgalom gyors tömegessé válása mind országos vonatkozásban, mind a bajai járás területén. Ennek illusztrálására álljon itt az alábbi néhány országos adat. ³⁹

D á t u m	tagjainak száma	A termelőszövetkezetek	
		közös szántó-terület kh	részesedése az ország összes szántó-területéből %-ban
1956. XII.	119315	797200	8,5
1958. XII.	168920	1261000	13,5
1959. XII.	523295	3200000	35,1

4. A tömeges átszervezés a bajai járásban

A bajai járásban 1956 végén 13-ra csökkent a termelőszövetkezetek száma, a tagok száma pedig 1051 fő volt. 1958 végére a szövetkezetek száma 35-re emelkedett, a tagok száma pedig mintegy 800 fővel nőtt. A közös földterület megkétszereződött és nőtt a közös állatállomány is. A járási pártvezetés 1958-tól szövetkezet-fejlesztési munkatervet készített, amely a központi és megyei elvek, valamint a megyei viszonyoknak megfelelően az átszervezés folyamatát differenciáltabban határozta meg. Az első ütemben 1958-59 telén a járás kötöttebb talajviszonyokkal rendelkező déli községeinél szorgalmazta a számszerű fejlesztést, a második ütemben 1959-60 telén az alacsonyabb gazdálkodási szintet mutató termelőszövetkezetek környékét, elsősorban homokosabb térségeket jelölt meg. ⁴⁰

Az átszervezés széleskörű politikai felvilágosító, meggyőző munka közepette ment végbe. A helyi népnevelők -

ezek zömét a helyi termelőszövetkezet tagjai és a község egyéb politikailag aktív elemei adták - mellett Bajáról, Kecskemétről és Budapestről munkásokból álló szervező csoportok is közreműködtek.

Nemcsak járási szinten, hanem községeken belül is differenciáltan ment a szervezőmunka. Érsekcsanád, Bácsbokodon, Vaskuton, Bácsszentgyörgyön, Csávolyon, stb. a parasztság különböző rétegeivel külön-külön foglalkoztak. A hetekre, hónapokra nyúló szervezőmunka türelemmel, meggyőzéssel és őszinte szóval párosulva fokozatosan viszonylag gyorsan a termelőszövetkezetek nagyarányú számszerű fejlesztéséhez, új termelőszövetkezetek alakulásához vezetett. Ott, ahol a jól gazdálkodó és a kialakítandó vezetés szempontjából számításba jövő középparasztok megnyerésével kezdtek, Vaskut, Érsekcsanád, a munka hosszabb időt, több energiát igényelt, de hatékonyabb eredményt hozott. A járás községeiben sorra alakultak a termelőszövetkezetek. Több községben a parasztság rétegződésének megfelelően alakultak új termelőszövetkezetek. E rétegződés a járás sajátos viszonyai mellett nemcsak vagyoni rétegződést, hanem nemzetiségi, népcsoporti, sőt vallási rétegződést is jelentett. Így Vaskuton például - a megye és a járás első termelőszövetkezeti községében - a korábbi I. típusú termelőszövetkezeti csoportok megosztottságával összhangban előbb 12, majd egyesüléssel 7, 5 és 3 lett a termelőszövetkezetek száma.

Felsőszentiván községben főleg vagyoni rétegződés alapján előbb 7 termelőszövetkezet alakult /jelenleg egyesülés eredményeként 2 szövetkezet gazdálkodik/. Hercegszántón 8 termelőszövetkezet jött létre.

A tömeges átszervezés 1960 tavaszára a bajai járásban a megye és az ország átszervezési ütemét megelőzve, lényegében befejeződött. 1960 első negyedében a járás termelőszövetkezeti járássá fejlődött, ezzel párhuzamosan

befejeződött a földrendezés is.

1960 első negyedéve volt a számszerű fejlesztés befejező és döntő szakasza. Ebben az időszakban 5 új termelőszövetkezet alakult és 18 egyesült. 1960 első negyedében a bajai járásban 5201 dolgozó paraszt lépett a szocialista nagyüzemi gazdálkodás útjára. Az általuk bevitt összes terület meghaladta a 31 ezer kh-t. A tömeges átszervezésnek ezt az időszakát, dinamikáját az alábbi adatok érzékeltetik: ⁴¹

E v	Összes közös terület	Ebből szántó kh-ban	Tagok s z á m a	Családok
1960. III. 31.	76459	65424	10428	9649
1959. XII. 31.	41810	37553	5249	4681
1960. XII. 31. az 1959. XII. 31. %- ában	182,9	174,2	198,7	206,1

Az egész folyamatot Kubovics Béla, a Vaskuti Petőfi termelőszövetkezet elnöke így foglalja össze:

"1956 után lényegesen megváltozott a helyzet. Azután kezdtek a termelőszövetkezetek is megindulni. Szakemberek is mindjobban felismerték a nagyüzemi gazdálkodás formáit. A kormány nagymérvű segítsége mindjobban mutatkozott. Állami támogatás helyes és gazdaságos felhasználása igen előrelendítette a termelőszövetkezeteket.

1960-ban amikor megtörtént a nagy termelőszövetkezet-szervezés, alakultak, területileg megnagyobbodtak a termelőszövetkezetek, vagy újak alakultak, igen fontos volt a nagy beruházásokhoz az állami segítség, mit hosszulejáratu hitelként kaptak a termelőszövetkezetek. Építkezések tömegesen jelentkeztek, hogy az állatállományt fejleszteni tudjuk, mely szorosan kapcsolódik a gazdálkodáshoz, hiszen fontos alapját képezi.

Helyes politikája volt a Kormánynak, hogy fokozatosan ismertette a dolgozó néppel a szövetkezeti gazdálkodást, és lassan a nép meglátta a benne rejlő előnyöket és a nagy lehetőségeket.

Mindamellet, hogy ezt elismerte és meggyőződött, eleinte mégis igen nehéz volt a néppel dolgozni, mert hosszú évekig kifelé nézelődött, gondolatai az egyéni korára tértek vissza, /mondottam is, bejött a paraszt a termelőszövetkezetbe, de fele eszét otthon hagyta/. Még manapság is egy-kettőnél előfordult ez a nézet, pedig meg van győződve, hogy jobb neki, mert a nehezét a gép végzi és azt is beismeri, hogy nem végzi a munkát korántul-későig.

Köztulajdon kimélete kevés tagban van meg, sok nevelés kell még, hogy úgy vigyázzon a köztulajdon dolgaira, mint magáéra.

A helyzet óriási módon megváltozott a két évtized alatt, azt el kell, hogy ismerje mindenki, akár egyéni helyzetét nézzük, akár az állami kezelésbe lévő mindenféle dolgokat. Most már oda jutottunk, hogy nagyon érdemes dolgozni, mert így nőtt meg a jövedelem úgy a közösben, mint a háztáji gazdaságban." 42

A TERMELŐSZÖVETKEZETEK MEGSZILARDULÁSA ÉS FEJLŐDÉSÜK FŐBB MOZZANATAI

Az MSZMP VIII. Kongresszusa határozatában rögzíti:

"A szocialista forradalom győzött a társadalmi-gazdasági életben, mivel a népgazdaság minden ágában uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok. Hála a magyar nép alkotó lendületének, erőfeszítéseinek, a parasztság elhatározásának, a kijelölt célt elértük és jelenthetjük:

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodóvá váltak a

a szocialista termelési viszonyok, befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását. A magyar nép új történelmi jelentőségű győzelmet aratott, a szocializmus teljes felépítésének korszakába lépett."⁴³

A számszerű fejlesztés befejezése után a termelőszövetkezetek gazdasági, szervezeti, politikai megszilárdulása lépett elő fő feladatként. Az illetékes párt és állami szervek erre összpontosítottak minden erőt. Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy e folyamat - a termelőszövetkezetek megszilárdítása és továbbfejlesztése - bonyolultabb, nehezebb, sokoldalubb, mint a számszerű fejlesztés volt. A járás mezőgazdaság az átszervezés óta egészségesen fejlődik, a helyes pártpolitika és az állami támogatás eredményeként a termelőszövetkezetekben tömörült dolgozó parasztok többségének szorgalmas munkája alapján létrejöttek a korszerű nagyüzemi gazdálkodás legfőbb alapjai.

A termelőszövetkezetek megerősítésében az állami támogatás, a célirányos vezetés, a dolgozó parasztság hagyományos tapasztalata, szorgalma volt a döntő, amit kedvezően befolyásoltak a jó adottságok, a történelmileg kialakult termelési kulturáltság, tapasztalatok, hagyományok.

A termelőszövetkezetek számszerű fejlesztésének befejezése után minden vonatkozásban új helyzet állt elő a járás területén. A termelőszövetkezetek létrejötte megteremtette az egységes falusi társadalom, az egységes paraszti osztály kialakulásának objektív előfeltételeit és szervezeti kereteit. A parasztság e feltételekkel élve, e szervezeti kereteken belül számtalan belső és külső tényező hatására új erővé formálódott. A szövetkezetek létrejötte azonban csak kezdete volt annak a folyamatnak, amelynek során igazi szocialista közösséggé válik a falu.

A járási vezetés figyelembe vette és veszi, hogy sem a termelőszövetkezeti egység, még kevésbé az egységes paraszti osztály nem egyszerre teremődik meg. E folyamat meggyorsítását két fő területen szorgalmazta.

Egyrészt a termelőszövetkezetek gazdasági megerősítésével, amely fokozatosan megszünteti az életkörülményekben meglévő különbségeket, a munka- és létfeltételeket változtatja meg - másrészt a termelőszövetkezeti tagság általános politikai, szakmai műveltségének emelésével, tudatának hatékonyabb formálásával. E tényezők során az eszmei, érzelmi momentumok, jó felhasználása, a helyi politikai munka igen progresszív szerepet játszhat. Mindkét területen az előrehaladás, ennek az életmódra, a gondolkodásra, nézőpontra való hatása jelentős. ⁴⁴

1. Az általános helyzetképet tükröző adatok

1960-ban 73 mezőgazdasági termelőszövetkezet működött, jelenleg 37 mezőgazdasági termelőszövetkezet és 1 halászati termelőszövetkezet van a bajai járás területén. 11 községben 1-1 termelőszövetkezet van, így Bácsborsod, Bácsszentgyörgy, Nagybaracska, Szeremle, Nemesnádudvar, Érsekcsanád, Bátmonostor, Csáltalja, Tataháza, Csávoly, Mátételke. A termelőszövetkezetek átlagos területe 1960-ban 419 szántóegység, 1965-ben 2130 szántóegység, míg 1967-ben 3362.

A termelőszövetkezetek taglétszáma 1967-ben 15569, a termelőszövetkezeti tagság életkora viszonylag magas, 53 év. A járás termelőszövetkezeteiben a dolgozó tagok aránya több év átlagában 74-79% között mozog. Ez azt is bizonyítja, hogy a nyugdíjasok és járadékosok is részt vesznek a közös munkában. Az össztagság 41,3%-a a 60 éven felüli és csak 24% 40 éven aluli.

Az elmúlt 5 év alatt több mint 1000 fővel csökkent a dolgozó tagok száma, a következő években ez a csökkenés előregedés miatt - ha a fiatalok mezőgazdasági termelésbe való bevonása nem történik meg - fokozódik.

A termelőszövetkezetek munkaerőszükséglete az őszi csúcsmunkák kivételével jelenleg megoldott. Annak ellenére, hogy a mezőgazdaságban a termelékenység viszonylag alacsony a járás termelőszövetkezeteiben, a dolgozó tagok számának csökkenése ellenére, és részben ennek következtében a jelentős gépesítés hatására nőtt a munka termelékenysége. Míg 1 dolgozó tagra 1961-ben 32000, 1965-ben 62000, addig 1967-ben kerekén 72000 Ft bruttó termelési érték jutott.

A járás termelőszövetkezeteinek általános helyzetképét jól tükrözik a közös gazdaságok főbb adatai. /1. sz. táblázat/

A termelőszövetkezetek beruházott vagyona, a tagság részesedése és személyes jövedelme a tömeges átszervezés óta jelentősen emelkedett, aminek kihatása a termelőszövetkezetek fejlődése és egysége vonatkozásában egyaránt jelentős.

Jelentős mértékben nőtt a termelőszövetkezetek tiszta vagyona is. A közös vagyon alakulását és a tagság részesedését az alábbi adatok mutatják. /2. sz. és 3. sz. táblázat/

Közös vagyon alakulása

1000 Ft-ban

M e g n e v e z é s	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1967 év 1960 év %-ában
Beruházott vagyon	173141	224858	274041	358003	460682	526951	406987	479271	276,8
Ebből: tehermentes rész	84941	125282	149616	190001	241260	274919	239297	289097	340,3
Tehermentes részarány %-ban	49,1	55,7	54,6	53,1	52,3	52,2	58,8	60,3	-
Forgóvagyon	121794	139915	182756	194526	221693	254054	304874	426851	350,5
Ebből: tehermentes rész	64288	91879	126001	137174	169454	203252	25016	304488	473,6
Mérleghiánnyal fedezve	2813	3334	1116	855	-	-	-	-	-
Tehermentes részarány%-ban	52,7	67,3	78,2	70,5	76,4	80,0	-	-	-
Közös vagyon	294935	362773	466797	552529	682385	781005	711861	823605	279,2
Tiszta vagyon	149229	217161	277175	327175	410714	478171	497223	595241	398,9
Tiszta vagyon a közös vagyon %-ában	50,5	59,8	60,3	59,2	60,1	61,2	69,8	72,3	143,2
Beruházott vagyon	1671	2026	2525	3006	3673	4287	4317	3841	229,9
Egy sztokegységre jutó közös vagyon Ft	2847	3269	4209	4639	5737	6354	5801	6601	231,9
tiszta vagyon Ft	1440	1957	2539	2447	3453	3890	4052	4771	331,3

Tagok részesedésének és személyes jövedelmének alakulása

1000 Ft-ban

M e g n e v e z é s	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1960 1967 %-á- ban
Összes részesedés	109269	118223	157918	161963	171459	186007	217827	230571	211,0
Egy dolgozó tagra jutó részesedés Ft	8753 48,3	9522 46,1	13858 38,6	13500 22,2	15024 19,1	16558 17,5	19815 13,8	20842 12,7	238,1
Természetbeni részesedés aránya									-
Nem munkaegység szerinti részesedés aránya %	12,3	6,5	1,3	1,6	24,3	28,9	33,1	-	-
1 munkaegységre jutó részesedés	29,0	29,98	39,10	39,48	43,31	46,57	-	-	-
Kifizetett földjádék	9554	10104	10339	10605	11043	11398	13689	13432	140,6
Összes közös jövedelem	118323	128327	168317	172542	182502	197385	231516	244382	205,7
Egy dolgozó tagra jutó jövedelem Ft	9519	10336	14480	14384	19992	17570	21060	22090	232,1

Az adatok alapján bemutatott fejlődés igazolja a megyei Pártbizottság 1962 októberében a megyei pártétekezleten előterjesztett beszámolójának jogos megállapítását: " . . . parasztságunk nemcsak földjét, nemcsak eszét, hanem szívét is behozta a termelőszövetkezetekbe." ⁴⁵

2. A termelőszövetkezetek megszilárdítását elősegítő kezdeti lépések

Néhány, az országos intencióknak teljes mértékben megfelelő, de a helyi viszonyokhoz igazodó sajátos mozzanat, amely elősegítette a termelőszövetkezetek fejlődését, egységük kibontakozását a megszilárdítás különböző fázisaiban.

Az átszervezés utáni első esztendőknél gondot okozott a korábban alakult termelőszövetkezeteknél a régi és az újonnan belépő tagok viszonya. Gyakori volt az ellentét - Nagybaracska, Dávod, Szeremle, Ersekcsanak, Bácsbokod - a földet bevitt és a földnélkül belépő parasztok között.

A földet bevitt termelőszövetkezeti tagok nagyobb jogokat kívántak mondván, hogy az ő földjükön termelnek és úgy vélték, hogy az ő munkaerejük nem is annyira szükséges. Laza volt a munkafegyelem és ezek jövedelmük jelentős részét a háztáji gazdaságtól remélték. Több háztáji földet követeltek, mint amit az alapszabály előírt, hivatkozva arra, hogy ők jobb földet vittek a közösbe. A földnélküli, korábban belépett termelőszövetkezeti tagok viszont az egyenlőség, a végzett munka szerinti szétosztás, a földjáradék visszatartása mellett álltak ki. A pártszervezetek, több esetben járási segítséggel segítették elő az egészséges kibontakozást, a közös tenni akarást. Döntő volt a munkaszervezetek kialakítása,

majd a családi művelés, az anyagi érdekeltség bevezetése és a földjáradék törvényeknek megfelelő fizetése.

Több év türelmes szervező-nevelő munkája kellett ahhoz, hogy elismerjék a földdel belépett parasztok termelési tapasztaltságát, szorgalmát, értékeljék bevitt eszközeit - azaz eltűnjenek a fejekből a történelmileg kialakult előítéletek.

Az átszervezés után 73 termelőszövetkezet jött létre. Az elmúlt években ezek száma 37-re csökkent. 1960 őszén a járási párt és tanácsi vezetés megvizsgálta a kis termelőszövetkezetek helyzetét. A vizsgálat azt bizonyította, hogy közülük több nem tudja megteremteni a nagyüzemi feltételeket. Nincs meg a feltétele a koncentrált beruházásnak és nem lehet a vezetési, üzemszervezési feltételeket megteremteni. A vizsgált 10 kis termelőszövetkezetből egy sem tudott a járási átlagnak megfelelő 10 Ft kp munkaegységet előlegként fizetni /közülük 4 termelőszövetkezet 5 Ft alatt/, árutervét 1961 szeptember 30-ig e 10 kis termelőszövetkezet a járási átlagszinthez viszonyítva mindössze 10-15%-ra teljesítette. A vezetés ezekben a termelőszövetkezetekben általában rokon kapcsolatok révén alakult ki, ezért a tagság egy részének bizalmát nem élvezték. Ezekben a termelőszövetkezetekben a pártvezetés sem volt megoldott, 11 olyan termelőszövetkezeti párt alapszervezet volt, ahol a párttagok száma nem érte el a 10 főt. A nagyarányú szétszórtságot és a termelőszövetkezet-szintű elaprózottságot mutatja az a szám is, hogy a nagyobb termelőszövetkezetekhez való kapcsolásra javasolt 17 termelőszövetkezet összterülete nem érte el a 10 ezer kh-t.

A termelőszövetkezetek összevonását a termelőszövetkezeti tagság egyetértésével a személyi feltételek jobb

megteremtése, a munka színvonalának emelése, az optimális üzemnagyság kialakítására irányuló törekvés, a jobb üzemszervezés, a gépek, eszközök célszerű felhasználása, és nem utolsósorban az inproduktív munkaerő számának csökkentése, szervezettebb hasznosítása indokolja. Természetesen egy-egy község objektív természeti viszonya - talajadottság, beruházások elhelyezése, stb. - is ösztönzőleg hatott közepes és nagyobb termelőszövetkezetek kialakítására. Vaskuton pl 4692 kh földön 12 termelőszövetkezet alakult, majd egyesülésekkel 7,5 és jelenleg 3 lett a termelőszövetkezetek száma. Bácsszentgyörgyön 1143 kh-n 3 termelőszövetkezet - jelenleg 1 termelőszövetkezet.

A termelőszövetkezetek egyesülésével, amely zömmel 1960 és 1962 között ment végbe, a tagság egyetértett, azt többségében támogatta. Esetenként egyes funkciójukat féltő termelőszövetkezeti vezetők részéről jelentkezett ellenállást, és egyes párt és tanácsi vezetők részéről nem kellő megértés.

Az egyesülések szinte kivétel nélkül jobb feltételeket teremtettek a gazdasági és a politikai munkához egyaránt.

Az egyesült termelőszövetkezetekben megjavult a gazdálkodás eredménye, az árutervek teljesítése, a munkaegység értéke, a politikai, kulturális, nevelő tevékenység, 1960-65 között mintegy 100 fővel csökkent az inproduktív munkaerők száma. Javult a munkafegyelem.

A termelőszövetkezetek megszilárdulásának, a gazdálkodás eredményességének bizonyítéka, hogy évről-évre csökkent a mérlegghiányos, gyenge termelőszövetkezetek száma. 1961-ben 10 gyenge termelőszövetkezet volt, 8 mér-

leghiánnyal, 1964-ben 7 gyenge termelőszövetkezet működött, mérleghiányos termelőszövetkezet nem volt, 1965 óta már gyenge termelőszövetkezet sem volt a járás területén. A mérleghiányok összege is jelentősen csökkent. 1961-ben 3334000 Ft, 1963 év végére 855000 Ft.

3. Politikai és kádermunka

A gyenge és mérleghiányos termelőszövetkezetek gazdálkodásának megjavítása érdekében a járási pártbizottság és a tanács közös intézkedési tervet dolgozott ki. Ennek végrehajtására a vezetés negyedévenként visszatért. Ennek alapján megalakultak a megszilárdításban felelősséggel résztvevő csoportok. Emellett a szükségletnek megfelelően mezőgazdasági, számviteli szakemberek vállalták egy-egy termelőszövetkezet patronálását állami gazdaságoktól, más vállalatoktól. A politikai munka fokozása érdekében a járási VB tagok patronálása mellett 15 pártmunkás ment 6 hónapra a gyenge termelőszövetkezetekbe politikai munkára. Segítette a megszilárdítást a komplex összetételű, átfogó brigádvizsgálatok rendszeresítése is. Ez azt jelentette, hogy kiváló szakemberekből álló bizottság - amelyben a politikai és tanácsai vezetők mellett agrónómus, pénzügyi, jogi és kultúrterületen dolgozók vettek részt - általában 5-6 fő. Ezek járási szerveknél vagy a szomszédos községek, termelőszövetkezetek, állami gazdaságok, gépállomások valamelyikében dolgoztak. 3-4 napig a helyszínen tanulmányozták a vizsgálandó termelőszövetkezet, község helyzetét, majd a helyszínen az adott terület összes vezetőjének bevonásával értékelték a tapasztalataikat és közölték javaslatukat.

Ezeket a brigádvizsgálatokat - amelyek mindig elvtársi, segítő jellegűek voltak - a javaslatoknak megfelelően szükség szerint követték párttaggyűlések, közgyűlések, tanácsulések, munkaértekezletek a vizsgálatot végző brigád vezetőjének közreműködésével. Több helyen szükség

szerint operatív tervet készítettek a vizsgálatok következtetései alapján az előrejutás meggyorsítására. Több alkalommal előfordult az is, hogy járási intézkedést igényeltek a tapasztalatok. Magam több ilyen brigádvizsgálatot vezettem - pl. Nagybaracska, Hercegszántó, Bátmonostor, Ersekcsanád stb. - az 1960-as évek elején. Véleményem szerint ezek jelentős mértékben elősegítették a termelőszövetkezetek megerősítését, a Párt, a Kormány határozatainak, állásfoglalásának konkrét, - sajátos, a helyi viszonyokhoz való alkalmazását.

A termelőszövetkezetek megalakulásával egyidejűleg a pártbizottság a nagy termelőszövetkezetekben létrehozta a párt-szervezeteket. A kis termelőszövetkezetekben fokozatosan megteremtette ennek feltételeit: soronkívüli tagfelvétel, más pártszervezetektől való átjelentkezések.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a politikai megerősítés egyik első lépéseként a pártszervezetek létrehozása nem volt könnyű feladat. Különösen problémát okozott az újonnan alakult termelőszövetkezetekben. Az itt dolgozó parasztság korábbi társadalmi, anyagi helyzetét illetően több helyen idegenkedett a párttól, a belépéstől.

A soronkívüli párttagfelvétel a szegényebb rétegekből indult, majd fokozatosan terjedt ki tekintélyes volt középparasztokra is. A megakakult fiatal, tapasztalatlan, politikai felkészültségben esetenként problémás pártszervezetek munkájához a községi pártvezetőségek, állami gazdasági, gép-állomási pártszervek komoly segítséget adtak. Így vált lehetővé, hogy minden termelőszövetkezetben fokozatosan önálló és vezetésre alkalmas pártszervezetek alakulhattak ki.

A Politikai Bizottság különböző határozatai irányt mutattak a termelőszövetkezeti pártmunka erősítéséhez. Ennek nyomán alakították meg a pártszervezetek aktivahálózatukat és a termelőszövetkezetek függetlenítették titkáraikat.

1961-ben a termelőszövetkezeti párttitkárok 50%-a függetlenített, 1965-ben 70%-a, jelenleg 90%-a. Javult a párt-szervezetek vezetése, emelkedett munkájuk színvonala, hatékonysága, tekintélye.

Az általános káderhiány nem tette mindig lehetővé, hogy a vezetők - így a párttitkárok többsége - az adott termelőszövetkezetből, községből kerüljön ki. Így e probléma megoldása az volt, hogy állami gazdaságból, gépállomásról és Bajáról kellett több esetben tapasztaltabb partmunkást titkárnak javasolni. Ez a befolyásmentesség, a jobb felkészültség a határozottabb állásfoglalás mellett azt is jelentette - esetenként - hogy az új titkár nem rendelkezett kellő helyi ismerettel, személyes kapcsolatokkal. Többségük helytállt, letelepedett és ottmaradt a termelőszövetkezetben, községben. /Igy - többek közt - Hajdu Lajos Szeremle, Kozma István Nagybaracska, Nagy Kálmán Sükösd, Rocskó József Csávoly./

A politikai munka hatékonysága és értéke mindenek előtt a párt politikájának helyességétől, a párttagok aktivitásától, példamutatásától függ. A járás tapasztalatai ugyanakkor azt is igazolják, hogy azokban a termelőszövetkezetekben, ahol a pártszervezet szervezetileg erős, a pártpolitikai munka, a gazdálkodás is magasabb színvonalon áll. A termelőszövetkezetek gazdálkodási színvonalának növekedéséhez nagy mértékben hozzájárult a mezőgazdasági szakemberek ki-helyezésével kapcsolatos országos intézkedések hatásos já-rási alkalmazása.

Ez a szövetkezetek gazdasági és szervezeti megerősítését nagymértékben elősegítette, Erdekes jelenség volt, hogy az újonnan alakult termelőszövetkezetekben megértőbben, bizalmasabban fogadták a gazdasági szakembereket, mint a régebbi termelőszövetkezetekben idegenebbül, fenntartással, vagy egyáltalán nem és még néhány évig szakember nélkül dolgoztak. /Igy pl. Bácsborsod Rákóczi, Hercegszántó Dózsa, stb/.

E jelenségnél érezhető volt a pozíciófáltás, az összefonódás, a szakmai féltékenység. Ezt a körülmény kedvezőtlenül befolyásolta az is, hogy a szakemberek elég gyakran váltották egymást több termelőszövetkezetben és közülük többen a konjunkturából akarták megszédni anyagilag magukat.

M e g n e v e z é s	1962	1963		1964		1965	
		Össz tsz- nél	Ebből gyen- ge tsz- nél	Össz tsz- nél	Ebből gyen- ge tsz- nél	Össz tsz- nél	Ebből gyen- ge tsz- nél
Dotációs létszám a							
termelőszövetkezeteknél	29	52	11	33	5	16	4
Jövedelemkiegészítés	-	19	8	17	2	25	2
Összesen	29	71	19	50	7	41	6

A kihelyezett szakemberek többsége az előzőek ellenére megállta és megállja helyét a termelőszövetkezetek vezetésében, a járási vezetés figyelemmel kíséri munkájukat, a termelőszövetkezeti tagok többsége elfogadja és értékeli erőfeszítéseiket.

A járási vezetők az új helyzet igényének megfelelően felülvizsgálták a káderekiválasztás és nevelés régebbi módszereit. A politikai és gazdasági célok megvalósítása érdekében több éves kaderfejlesztési programot dolgozott ki. A mezőgazdasági nagyüzemek megalakulása, a velük formálódó közösségi életforma új munkastilust, kulturáltabb módszereket, nagyobb szakmai felkészültséget követelt. Ezek a közelebbi és távolabbi igények nyertek konkrét megfogalmazást a pártbizottság kaderfejlesztési tervében. Fokozatosan a terv végrehajtásának megfelelően emelkedett a politikai, állami és gazdasági vezetés színvonala, a vezetők műveltsége.

Mindez hozzájárult a termelőszövetkezetek kaderproblémáinak megoldásához, gazdasági, politikai fejlődéséhez. Ha a termelőszövetkezeti vezetők iskolai és szakmai végzettségét áttekintjük, jelentős fejlődést figyelhetünk meg.

4. sz. táblázat

K i m u t a t á s

a termelőszövetkezeti vezetők iskolai és szakmai végzettségéről

a/ termelőszövetkezeti elnökök

	1962		1963		1964		1965		1966	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
8 általános alatt	20	41,7	10	20,8	9	19,0	8	17,0	2	4,4
8 általános	10	20,8	16	33,4	18	38,0	17	36,0	7	15,6
1-2 éves akadémia	5	10,4	5	10,4	4	8,5	3	6,4	12	26,7
középiskola	6	12,5	7	14,6	6	13,0	6	13,0	6	13,3
középfoku technikum	4	8,4	6	12,5	6	13,0	7	14,9	8	17,8
felsőfoku technikum	-	-	-	-	-	-	1	2,1	6	13,3
egyetem, főiskola	3	6,3	4	8,3	4	8,5	5	10,6	4	8,9

b/ termelőszövetkezeti függetlenített párttitkárok

	1961 %	1965 %	1967 %
8 általános alatt	71,9	26,6	9,0
8 általános	25,0	60,0	50,0
középiskolai érettségi	3,1	13,4	38,0
főiskola, egyetem	-	-	3,0
3-5 hónapos pártiskola	59,3	63,3	39,0
1 éves pártiskola	9,3	30,0	37,0
esti egyetem	-	13,3	21,0

c/ termelőszövetkezetben dolgozó mezőgazdászok

	1962		1963		1964		1965		1966	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
8 általános alatt	5	6,7	5	10,0	-	-	-	-	-	-
8 általános	14	19,0	-	-	3	5,4	3	5,0	3	2,8
1-2 éves akadémia	7	9,5	5	10,0	2	3,5	3	5,0	17	16,0
középfoku technikum	34	45,9	30	60,0	66	64,3	36	60,0	48	45,3
felsőfoku technikum	-	-	-	-	3	5,4	4	7,6	14	13,3
egyetem, főiskola	14	18,9	10	20,0	12	21,4	14	23,3	24	22,6

A termelőszövetkezetekben dolgozó függetlenített vezetők aránya az összetagság 3,3%-a. A termelőszövetkezeti elnökök közül 1967 végén ötnek volt egyetemi, egynek felsőfoku technikai végzettsége, míg 18 középfoku és 13 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezett. Egyetemi végzettséggel

rendelkezett még 17 termelőszövetkezeti főagronómus, 5 fő-könyvelő és 1 párttitkár. Az általános javulás ellenére 1967 végén a 166 termelőszövetkezeti brigádvezetőből 131-nek nem volt semminemű szakmai képesítése. Figyelemre méltó, hogy a termelőszövetkezeti vezetők közül többen tanulnak egyetemen, felsőfoku technikumban, illetve középfoku iskolákban,

A járás több termelőszövetkezete ösztöndíjat fizet és így is igyekszik biztosítani saját szakember utánpótlását. 1963-ban 1 fiatal ösztöndíjas szerződött volt a járás területén, 1964-ben 4, 1965-ben 9, 1966-ben 8, 1967-ben 9 fiattallal kötöttek a termelőszövetkezetek ösztöndíj-szerződést.

4. Szakmunkáshelyzet - kulturpolitikai tevékenység

Csak a felvillantás igényével a termelőszövetkezetek szakmunkáshelyzetéről, ellátottságáról, problémáiról.

A járás mezőgazdasági termelőszövetkezeteiben 1965 december 31-én a mezőgazdasági szakmunkások összes létszáma 308 fő volt, akikből mezőgazdasági gépszerelő 110, növénytermesztő gépész, öntözéses gépész és növényvédő gépész 39 fő, ugyanakkor szarvasmarha tenyésztő mindössze 1, sertéstenyésztő 2, szőlőtermesztő 2.

Ugyanabban az időpontban az ipari szakmunkások száma 217, akikből építőipari 98, bognár 66, lakatos 11.

Traktorvezetők száma 843 volt.

1966 év folyamán a beiskolázott első éves ipari szakmunkás-tanulók száma a termelőszövetkezetekből 27, és a mezőgazdasági szakmunkás tanulók száma 98.

1967 évben a mezőgazdasági termelőszövetkezeti közös gazdaságokban tartósan foglalkoztatott összes szakmunkások száma 532 volt, míg a betanított munkások száma 194 volt.

A szak- és betanított munkások 1 munkaóraára jutó átlagos munkabére 10 Ft volt.

1967-ben a közös gazdaságokban tartósan dolgozott 133 mezőgazdasági gépszerelő szakmunkás, és 10 betanított munkás ugyanebben a munkakörben.

Említettek egy munkaóraára jutó átlagkeresete 10 Ft volt.

A növénytermelő gépészek, öntözéses gépészek és növényvédő gépészek az év folyamán 17-en dolgoztak szakmunkás képesítéssel és ugyanezen munkakörben 5 betanított munkásként. Átlagos órakeresetük 9 Ft volt.

A szarvasmarha-tenyésztésben szakmunkást nem foglalkoztattak, de e munkakörben a betanított munkások száma 50 volt, átlagos keresetük 10 Ft volt óránként.

Sertéstenyésztésben a fenti időben 2 szakmunkást foglalkoztattak tartósan, míg e munkakörben 23 volt a betanított munkások száma. Órakeresetük egyező a szarvasmarha tenyésztőkkel.

Szőlőtermesztő szakmunkást mindössze 1 főt foglalkoztattak az adott időben, betanított munkást 2 fő, órabére 8 Ft.

A traktorvezetők száma 1967-ben 801 fő, órabérük 11 Ft. A járás termelőszövetkezetei összesen traktorvezetőknek munkabérre készpénzben és egyéb juttatásban együttesen 1967-ben 22.657 ezer Ft-ot fizettek ki.

Acs, állványozó 1967-ben dolgozott 115, betanított munkásokkal együtt 145. Átlagkeresetük: ács 9, kőműves 11 Ft/óra.

Bognár szakmában dolgozott 59 szakmunkás és 9 betanított munkás, órabérük 10 Ft. Lakatos szakmunkás 22, betanított 1, órabérük 9 Ft/óra.

Figyelemreméltó, hogy amíg a hercegszántói Új Élet termelőszövetkezetben pl a sertéstenyésztők 1 órára eső keresete 8 Ft, addig a bácsalmási Táncsics termelőszövetkezetben 15 Ft, továbbá a katymári Vörös Csillag termelőszövetkezetben a mezőgazdasági gépszerelő egy órára jutó bére 7 Ft, a vasuti Petőfi termelőszövetkezetben 15 Ft. Ezek a szélső esetek arra figyelmeztetnek, hogy a probléma további tanulmá-

nyozást igényel.

1967-ben a szakmunkás munkakörben dolgozók részére elszámolt összes részesedés, munkabér /pénzbeni és természetbeni együtt/ 16,9 millió Ft /traktorvezetők nélkül/. Emlegett szakmunkások a közös munkaszervezetben 172 323 munkanapot teljesítettek.

A gondolkodás alakításában jelentős szerepe van az általános műveltség, a szakképzettség fokozásának. A járási és községi szervek a széles körű lehetőségeket eredményesen használják fel. E folyamatban jelentős lépés volt, hogy 1962-63 évtől kezdődően a termelőszövetkezetek termelési és pénzügyi terveikkel egy időben és azzal összhangban éves kulturális terveket is készítettek. A termelőszövetkezetek kulturális tervei mindenek előtt a termelőszövetkezet termelési szükségletének személyi feltételeit segíti elő /a termelőszövetkezeti akadémiák tematikája az adott termelőszövetkezet termelési szükségletének, tervének figyelembevételével készült/. Ennek következtében az elmúlt években differenciált módon a kulturális tevékenység hatékonyan segítette a termelés eredményességét, az általános műveltség, a szocializmus építő ember erkölcsi tulajdonságainak alapján. Az 5. sz. táblázat néhány adattal szolgál ehhez.

A fentiek közelebbi érzékeltetésére, a folyamatos és tervszerűen végzett munkára, az emberrel való fokozottabb törődés bizonyítására álljon itt egyetlen példa.

Felsőszentiván község pártvezetősége Bus István párttitkár /iskolaigazgató/ vezetésével 1957-ben napirendre tűzte a felnőttoktatást. Ezt megelőzően felmérték a község lakóinak iskolai végzettségét. Ennek nyomán megállapították, hogy a viszonylag kis lélekszámú községben /összlakos 2600/ 392 olyan felnőtt él 40 éven aluli, aki nem végezte el az általános iskola 8 osztályát és 34 analfabéta.

K i m u t a t á s

az általános műveltséget, szakmai felkészültséget segítő rendezvényekről

M e g n e v e z é s	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Összes előadás	892	1233	1332	1501	746	1591	1708
Előadáson résztvevők száma	48949	52911	57691	58367	30570	65993	77833
Összes előadásból:							
a/ társadalomtudományi	579	741	729	780	489	836	966
b/ természettudományi	313	492	603	727	257	755	742
Szakkörök száma	15	38	45	43	34	28	32
Szakkörök tagok száma	261	265	970	798	665	543	663
Tanfolyamok száma	34	61	55	65	26	19	25
Tanfolyamon résztvevők száma	735	1061	1641	1652	546	368	405
Művészeti csoportok száma	48	105	85	84	53	64	44
Művészeti csoportok tagjainak száma	970	1808	1635	1614	834	956	880
Műsoros-táncos rend. száma	592	812	761	720	628	786	810
Műsoros rendezvényen résztv. száma	106695	162730	149996	132846	132846	182565	166945
Termelést segítő ismeretterj.							
a/ agrár előadások száma	90	177	279	321	115	nincs	adat
b/ agrár előad. hallg. száma	4058	6526	9466	10154	3782	"	"
c/ műszaki előad. száma	24	15	41	67	22	"	"
d/ műszaki előad. hallg. száma	1145	640	1457	1531	586	"	"
e/ közgazd. előad. résztv. sz.	37	69	83	101	79	"	"
f/ közgazd. előad. résztv. sz.	1687	3723	3576	5200	4052		
g/ munkás hallg. sz.	119	442	588	756	917	1521	1242
h/ munkás és tsz. alkl. sz.	7	15	13	22	26	42	39
Klub rendezvények száma	-	318	335	263	495	223	357
Klub rendezvényen résztv. száma	-	13431	10534	9597	12854	3405	12626

A tények nyomán és a helyzet megváltoztatása érdekében olyan határozatot hoztak, hogy a községi és termelőszövetkezeti vezetők mindegyike, hiszen többségük fiatal ember, valamilyen fokon kezdjen el tanulni.

1958 óta e községben megszakítás nélkül működik a dolgozók esti általános iskolája, melynek 8. osztályát 103-an végezték el sikerrel. /Közülük 63 termelőszövetkezeti tag, 33 párttag./ 1962 januárjában 35 fővel kezdte meg működését a községben egy kihelyezett mezőgazdasági technikumi osztály. 1964-ben újabb technikumi osztály indult 34 fővel. A technikumi osztályokban a termelőszövetkezeti vezetők mellett egyszerű termelőszövetkezeti tagok is tanulnak.

A termelőszövetkezetek a továbbtanulók részére minden támogatást megadnak, sőt anyagilag is érdekeltté teszik őket tanulmányaik befejezésében. Az általános iskola és a technikumi tagozat mellett működik még a községben továbbképző iskola, termelőszövetkezeti akadémia, TIT előadássorozatok, szülők iskolája, valamint párt- és KISZ oktatás.

Mindennek jelentős szerepe van abban, hogy Felsőszentiván község két termelőszövetkezete évek óta a Környék legjobban gazdálkodó termelőszövetkezetei közé tartozik. 1965-ben az Új Élet termelőszövetkezete 63.15 Ft-ot, a Vörös Október termelőszövetkezet 60,05 Ft-ot fizetett egy munkaegységre. Egy dolgozó tagja jutó részesedés 1967-ben az Új Élet termelőszövetkezetben 26192 Ft, a Vörös Október termelőszövetkezetben 29411 Ft.

Még egy példa a sok közül arra, hogy a járás lakossága saját erőből is komoly összegeket fordít kulturális igényeinek kielégítésére. 1965-ben az egy lakosra eső könyvvásárlás csak az FMSZ forgalmazást figyelembe véve 22,40 Ft.

5. A termelés elősegítésének néhány sajátos módszere

A termelés növelését elősegítette és a termelőszövetkezeti

tagság szövetkezethez való viszonyát, felelősségérzetét jelentősen változtatta az a módszer, hogy a termelőszövetkezetek tervezését a legszélesebb alapokon családokra vonatkoztatva rögzítik. Ennek gyakorlati kivitelezése többféle módon történhet. A megállapodás formája rendszeres munkaszerződés, amelyet vagy úgy kötnek, hogy a tagok felkeresik a termelőszövetkezeti irodát, ahol a szakmai vezetés ajánlatot tesz a családok munkaerejét figyelembe véve az egyénileg - családi felelősséggel vállalt és végzendő közös munkára. Több példája van annak is - Gara, Nagybaracska község termelőszövetkezetei - hogy a termelőszövetkezeti vezetés keresi fel a tagok családját lakásukon. A családi tervezés ilyenén való megvalósítása még a nehezebb munkaerő helyzetben lévő termelőszövetkezetekben is biztosítja a teljes terület megfelelő megművelését, növelte a tagságrészesedését, javította a tagság és a vezetés kapcsolatát.

A vállalt területek munkáit természetesen összekapcsolják a közös feladatokban való részvétellel is. A természetbeni %-os eloszlás helyett a kp osztási forma került az utóbbi években előtérbe.

A járás területén belül és az ország más területeire is, sőt több szocialista országba termelőszövetkezeti vezetők és tagok rendszeres tapasztalatcserére járnak. Így az utóbbi években rendszeres és kölcsönösségen alapuló kapcsolat alakult ki többek közt Szeremle, Bátmonostor és Bulgária, Dávod és Jugoszlávia néhány szocialista nagyüzeme között. Rendszeresen és jó a kapcsolatoa környező - Hosszuhegyi-, Bajai-, Bácsalmási állami gazdaságok és a szövetkezetek között.

A korábbi években igen hasznosnak bizonyult a termelőszövetkezeti tagság nevelése a nagyüzemi jelleg erősítése vonat-

kozásában a gyengébb termelőszövetkezetekből erősebb szövetkezetek zárszámadásaira való meghívás. 1962-ben a bácsalmási járás megszűnésével több gyenge termelőszövetkezet került a bajai járáshoz. Különösen Madarason és Katymáron volt komoly elkeseredés és bizalmatlanság a több év óta gyengén gazdálkodó termelőszövetkezetek tagjai között. A jobbgazdálkodásban, mivel gyakorlatilag nem látták kellően biztosítottak, kevésbé hittek. E községekből mintegy 500 termelőszövetkezeti tagot vittek tapasztalatcserére Bácsbokodra, Felsőszentivánra, Tataházára. Teljesen kötetlen módon mindenki ahhoz a termelőszövetkezeti taghoz látogatott el, akihez akart. A meglátogatottakat kikérdezhették, hogy élnek, meg vannak-e elégedve. Rendkívül jól fogadták őket mindhárom községben. Barátilag, nyíltan tájékoztatták anyagi helyzetükről, munkájukról. Majd a látogató gyenge termelőszövetkezet tagjai részt vettek a zárszámadáson, ahol összegezve hallották az éves munka eredményeit. Ennek igen kedvező hatása lett, néhányan már a közgyűlésen felszólaltak, köszönetet mondtak, saját közgyűlésükön pedig megfelelő hozzáállással és célszerű javaslatokkal hívták fel tagtársaik figyelmét a következő évben végzendő eredményesebb munkára.

A járás termelőszövetkezeteiben a termelést és a termelékenységet közvetlenül elősegítő kezdeményezések egész sorát lehet megfigyelni. Ezek közül a járás sajátos körülményeinek figyelembevételével a kukoricatermesztés, valamint az állattenyésztés termelésének növelése érdekében tett kezdeményezések közül különösen figyelemre méltó néhány:

A bajai járás legfontosabb és legnagyobb területen termelt növénye a kukorica. Ehhez a talaj és termelési adottságok kedvezőek. A kukoricatermesztés a múltban is a jelentős sertés- és hústermesztés és hizlalás alaptakarmányát adta. A felszabadulás előtt kukoricatermesztésben e vidék azok közé tartozott, amelyek legnagyobb átlagot érték el országosan is. Ezek a termésátlagok a felszabadulás után emelkedtek, majd az utóbbi években ugrásszerűen megnöttek. 1921 és 1930 kö-

zött 8,6 q májusi morzsolt kh volt az átlagtermés kukoricából. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejező évében, 1960-ban, 10,5 q termésátlagot értek el a termelőszövetkezetek. Ez 1964-re 21,7 q-ra növekedett kh-ként /megyei átlag 16,2/, 1967-ben 21,8 q volt.

A termésátlagok növekedéséhez jelentős mértékben hozzájárult a kukorica fészkes trágyázása. A kézi fészkes trágyázás - amely a tataházi Petőfi termelőszövetkezetből indult el - nagy kézi munkaerőszükségletet igényel. A termelőszövetkezetek szakemberei ezért a fészkes trágyás vetési módszer helyett soros trágyás módszert kísérleteztek ki, amelyhez megfelelő géptípust szerkesztettek. 1964-ben már több olyan gép működött, melyek a vetéssel egyidőben a sortrágyázását és talajfertőtlenítést is elvégezték. Egy ilyen gép /1965-ben számuk meghaladta a százat/, a kézi fészkes trágyás vetéssel szemben 60-90 kézi munkaerő munkáját végezte. Átmenetileg ez a viszonylag primitív, a nagyüzem jövőjének nem megfelelő módszer is jó munkaszervezés mellett jelentős termésemelkedéshez vezetett. Az utóbbi 1-2 évben a korszerű nagyüzem követelményeinek megfelelő trágyázógépek elterjedése figyelhető meg.

A sortrágyázás a kukorica mellett más növények termesztésénél is elterjedőben van. Így a burgonya, napraforgó, széles sortávu szőlő, stb.

Az eredmények elérését széles körű szervező, nevelőmunka, a kezdeményezés bátorítása, propagálása, népszerűsítése tette lehetővé.

Az állattenyésztés terén a házi törzskönyvezés meghonosítása többek között egyik jelentős lépés. A járás 31 termelőszövetkezetében vezették be a házi törzskönyvezést, ebben csak a legszükségesebb mutatók kerülnek ellenőrzésre, pl. a betegséggel szembeni ellenállóképesség, a szaporaság, a tej-

termelés, tejzsirtartalom, gyapjuhozam, hizékonyság, takarmányhasznosítás. Legeredményesebben alkalmazzák a nagybaracskai, felsőszentiváni, nemesnádudvari termelőszövetkezetekben. Az állattenyésztés továbbfejlesztésének fontos módszere az állatorvosok bevonása az állattenyésztői munkába. Ennek következtében nemcsak állategészségügyi feladatokkal foglalkoznak, hanem szakmai tanácsadással és konkrét üzemi tenyésztői munkával is. Közülük többen másodállásban termelőszövetkezeti főállattenyésztői munkakört is betöltenek. Az állattenyésztést segítik a termelőszövetkezet-közi létesítmények is, pl. a baromfitelep Tataháza, sertéstelep "adarrason, Nagybaracskán, Hercegszántón, Bácsalmáson.

A járás termelőszövetkezeteinek fejlődéséről a járási Pártbizottság beszámolója az 1966 október 21-i partéértekezletre a következőket állapította meg:

"A második ötéves terv időszakában sikeresen valósítottuk meg járásunk területén pártunk agrárpolitikáját. A mezőgazdasági termelés belterjes irányban fejlődött és megfelelt a népgazdasági igényeknek, a tájkörzeti adottságoknak. A termelőszövetkezeti gazdaságok megszilárdultak, megfelelő vetésszerkezet alakult ki, megkezdődött az üzemek szakosítása és jelentősen nőtt a felvásárlás is. A bajai járás megyénknek jelentős gazdasági tájkörzete. Kenyérgabonából a megye felvásárlásának 30%-át, sertésből közel 1/3-át, vágomarhából pedig 1/4-ét adja. E számok mutatják a megyén belül járásunk helyét és szerepét is. A bácskai tájkörzetnek megfelelően az állami gazdaságokban és a termelőszövetkezetekben jól fejlődött a kenyérgabona, a takarmánygabona, az ipari növények termesztése és az állattenyésztés. A bácskai homokhátság jelentős területén szőlőt és gyümölcsöst telepítettünk." ⁴⁶

1966 október 31-én a megyei pártértekezlet beszámolója elismeréssel szólt a járás eredményeiről: " A bácskai termelési körzet a bajai járásban terül el. A körzetben jelentős szintre emelkedett a kenyér- és takarmánygabona-termelés, az állattenyésztés, a vöröshagyma, cukorrépa és az ipari növények termelése. A járási párt és állami vezetés kezdeményezésével kimagasló eredmények születtek, a kukoricatermesztésben, a fészek-, illetve sortrágyázásos művelés bevezetésével. Az összes felvásárlás volumene - a megyei átlagot meghaladóan - növekedett a bajai járásban.

A termelőszövetkezetek gazdálkodási eredményei jobbak a megyei átlagnál." ⁴⁷

6. Az állami támogatás és a termelőszövetkezeti beruházások

E téma kapcsán hosszabb időt érintő visszapillantást kell tenni. Az 50-es évek elején az állami támogatások nem voltak rendezettek. A termelőszövetkezet vezetői termelésük kapcsán, előre határozottan állami támogatásra nem számíthattak. Az alacsony átvételi árak, a beszolgáltatás rendszere miatt az árbevételek alacsonyak voltak, egy-egy természeti csapás súlyos gondot jelentett. Hitelre állandóan rászorultak. A hitel felvétele oly problémát jelentett, mely a tagokba, vezetőkbe lassan kialakította azt a szemléletet, hogy a bank tart el bennünket. Ab bankos dolgozó megjelent a termelőszövetkezetben, megtekintette a fedezetül felajánlott növény vagy állatok nagyságát, értékesítésre alkalmasságát és folyósította megállapításának megfelelően, a fedezet nagysága szerint a hitelt. A bank kiemelt helyzetét a gyengébb termelőszövetkezeti vezetők is elősegítették, valóságos misztifikációt voltunk köréje, hogy a tagok előtt saját eredménytelenségüket is kendőzzék. Mivel kötelező beadásrendszer volt, a Járási Tanács a vetésterületek nagyságát is meghatározta. Kialakult a nézet: a

járás parancsol, a bank fizet.

Ha az időjárás végleg nem kedvezett, akkor az állam közép-lejáratu hitelt engedélyezett munkaegység kiegészítésére. Ezeket a felvételt követő években rendszerint elengedték az eladósodás veszélyének elkerülése végett.

A gépállomás alacsony összegekért végezte a gépi munkákat. Ez bizonyos mértékig előnyös színben tüntette fel az egyszerű emberek előtt a gépi munka olcsóságát, előnyeit, osztotta a gépekkel szembeni bizalmatlanságot. Lassan rájöttek arra, hogy a gép nem veszi el tőlük a munkalehetőséget, hanem azt saját szolgálatukba lehet állnitani. A gépállomások viszont nagy összegű dotációkkal dolgoznak: ebben az időben már korszerűtlen traktorok /Hoffer/ voltak a gépállomások tulajdonában, és ezek is általában használt gépek voltak, melyeket összevásároltak.

Mütrágya kedvezményes áron került a termelőszövetkezetekbe. Nehezen barátkoztak meg a tagok vele, mert a kézikiszórás a ruhájukat tette tönkre. A termelőszövetkezetek társadalombiztosítása alacsony fokon állott. Havi 9 Ft díj mellett kapott a termelőszövetkezeti tag orvosi kezelést, gyógyszer ellátást, esetleg kórházi ápolást. Nyugdíjjárulékot csak 1957-től kell fizetni, havonta 27Ft-ot. Ez is részben oka annak, hogy alacsony a termelőszövetkezeti nyugdíjasok havi nyugdíja /360.-Ft/.

A kórházi ellátásban bizonyos megkülönböztetés van az ipari és termelőszövetkezeti biztosítottak között. A csaknem teljes egyenlőség 1968 január 1-ével következett be.

A Nemzeti Bank járási fiókja: 1956 január 1-én az alábbi hitelállományokat mutatja:

középlejáratu hitel	5.570.000 Ft
hosszulejáratu hitel	5.922.000 Ft

A középlejáratu hitel főként tenyészállat /szarvasmarha és sertés/ vásárlási hitelekben adódik, kisebb részben munkagység kiegészítésből. A hosszulejáratu hiteleket építkezésre és munkagép vásárlásra folyósították. Ebben az időben kezdik az ugynevezett koporsófödemes istállók építését. Erőgépeket még nem vásárolhatnak a termelőszövetkezetek, azokat csak 1957 február 1 után igényelhettek.

Ez már bizonyos mértékű önállósulásnak, függetlenítésnek a jele.

1956 január és december 31 között 5.200.000 Ft a kifolyósított hitel, ebben már műtrágyavásárlás is van. A kormányzat a műtrágyát 3 éves hitelre adta, kedvezményként. Ebben az évben megjelenik a kedvezményeknek egy új fajtája, a beruházások utáni ártámogatás.

1957 évben a termelőszövetkezetek létszáma és területe megcsappant, 1.396.000 Ft-ot tesz ki az évi hitelfolyósítás. Ebből az összegből is 446.000 Ft az 1956-os jeges árvíz helyreállítási munkáira került felhasználásra. Az ártámogatás összege is mindössze 475.000 Ft.

Az 1958-as évben folyósításra került 1.980.000 Ft. Főként tenyészállatbeszerzésre és nagyobb részben gépvásárlásra, építésre.

Az 1959-es évben a hitel kifolyósításoknál ugrásszerű fejlődés van.

Középlejáratu hitel: 8.344.000 Ft

Hosszulejáratu hitel: 18.919.000 Ft

A termelőszövetkezeti mozgalom kiszélesedését már a hitelfolyósítás is mutatja. A kifizetésre került hitelből 3.300.000 Ft a bevitt vagyontárgyak első évi esedékes részlete. E szerint tehát a tagság törvény által beviteli kötelezettség alá eső eszközeinek értéke hozzávetőlegesen 13.000.000 Ft volt.

A hosszulejáratu hitelből ekkor a koporsófödemes tehénistállók átalakítását végzik el. Ebben az évben a műtrágyák után az állami 50%-os visszatérítést ad, melynek összege járási szinten 3.116.000 Ft.

Az 1960-as év a termelőszövetkezeti gazdálkodásban nem mondható sikeresnek. A kormányzat zárszámadáskor tagjovedelem kiegészítésére a járás területén 10.500.000 Ft-ot folyósít. Nehezítette még a jövedelemszerű gazdálkodást az a tény, hogy a termelőszövetkezetek megkezdték a nagyüzemi gazdálkodás beruházási alapjainak lerakását /szarvasmarha, sertéstelepek/, nagyüzemi művelésre alkalmas szőlő és gyümölcsstelepek kivitelezését /tereprendezések/.

Megszületik a szerfásistállók és sertéstelepek koncepciója, melyet hosszú vita előzött meg országos szinten is, de helyileg is. Abban kellett ugyanis döntenie, hogy tartós időtálló létesítményeket építsenek /magtárpadlásokos tehénistálló/, nagy költséggel, a népgazdaság rendelkezésre álló keretét kevesebb számú létesítményre felhasználva, - vagy a megalakult és országos méretűvé szélesedett szövetkezeti mozgalom tulajdonává vált állatállomány közös elhelyezésére egyszerűbb, olcsóbb kivitelezésű szerfás épületeket építsenek. Sokhelyütt problémát jelentett a házaknál elszórtan elhelyezett közös állatállomány takarmányozása, gondozása. Módot adott a tagok közötti bizalmatlanságra, és egyébként sem szolgálta a nagyüzemi gazdálkodást; így - bár a szerfás létesítményekben nagyobb költséggel, kockázattal tudtak termelni - még a közös, nagyüzemi módszer érvényesült, illetve indult itjára. Az adott körülmények között ez is elősegítette a közös tulajdon erősítését, annak ellenére, hogy hosszabb távon kevésbé felelt meg a nagyüzem igényének.

Ebben az évben 53.000.000 Ft került folyósításra. Az eddigi legnagyobb összeg. Tovább emelkedett a műtrágyák utáni

kedvezmények értéke és ártámogatásként már 10.721.000 Ft beruházási hitelelengedés jelentkezik.

A nagyüzem kialakítását célzó rendelkezések között legjelentősebb a 3004-es Kormányhatározatok. E Kormányhatározatok 1958-tól évenként jelentek meg és rögzítették éves időtartammal a termelőszövetkezetek részére nyújtható kedvezményeket, ártámogatásokat, hitelelengedéseket.

A beruházásokat több nagy csoportja osztja a kormányhatározat. Vissza nem térítendő állami támogatást biztosít az olyan beruházásokra, melyek a mezőgazdaságilag kevésbé művelhető területeket kívánja termővé tenni /talajjavítás, rónázás, csatornázás/.

Ártámogatást biztosít az építési beruházásokhoz abban az esetben, ha a megvalósult létesítmény rendeltetésszerűen használatbavételre kerül és egyéb feltételeket is teljesített. Az ártámogatás mértéke 30-80% volt.

Költségvetési alap terhére készültek a bekötőutak és magasfeszültségű villamosvezetékek. Az öntözési lehetőségek kiaknázása végett az állam csőkutakat furatott, melyeknek fele értékét akkor kellett kifizetni, ha az öntözésre alkalmas mennyiségű vízhozamot produkált. Egyes termelési célok serkentése végett üzemviteli kedvezményként került elszámolásra a műtrágya visszatérítés, áruértékesítési kedvezmény. Ezeket az összegeket a termelőszövetkezetek zárszámadáskor munkaegységre kioszthatták, vagy egyéb termelési célra felhasználhatták. Áruértékesítési kedvezményt kapott a termelőszövetkezet minden állami és szövetkezeti felvásárló szerv részére átadott szerződéses termék után. Ez az összeg évenként 3-4 millió között van, az utóbbi évek átlagában a járásban.

A hitelfolyósítás 1960 és 1968 között az alábbiak szerint alakult:

Hitelfolyósítás a járás termelőszövetkezetei részére

É v	h i t e l n e m e	
	középlejáratu	hosszulejáratu
1960	20.443/mFt	32.506/mFt
1961	13.086/mFt	29.845/mFt
1962	8.200/mFt	30.277/mFt
1963	19.611/mFt	32.726/mFt
1964	17.914/mFt	54.943/mFt
1965	11.888/mFt	44.295/mFt
1966	12.658/mFt	43.782/mFt
1967	13.735/mFt	37.875/mFt

Az állami támogatás a beruházások kapcsán a járásban több sajátosság, tapasztalat adódott.

A további évek részletes bemutatása nélkül, az adatok felsorolásán túl a járás sajátos helyzetének megfelelően néhány figyelemreméltó mozzanat.

1959-ben és 1960-ban ugrásszerűen megnőtt a termelőszövetkezetek állami támogatása, ami a bajai járás esetében a 3004-sek mellett azaal is összefüggött, hogy a járásban a mezőgazdaság tömeges átszervezésének üteme gyorsabb volt, mint Bács-Kiskun megyéé, egy évvel megelőzte azt. Így a megyei beruházás és támogatás jelentős része 1959-ben és 1960-ban a bajai járáshoz került.

1960-tól megindult a termelőszövetkezetek nagyüzemi szőlő és gyümölcs telepítésének előkészítése, majd a nagyarányu telepítés. A hosszulejáratu hitelek jelentős százaléka ezt segítette elő. Az utóbbi 5 évben /1963-67/ 92.748 mFt hosszulejáratu hitelt kaptak és használtak fel a járás termelőszövetkezetei szőlő-gyümölcs telepítésre és apolásra. A középlejáratu hitelek közül az AMG-től átvett erdő- és munkagépek értéke 3 év alatt /1963-64-65/ 25.129 mFt.

Az 1962-es évtől megszűnt a műtrágya és áruértékesítési kedvezmény. 1966-ban újabb nagyarányú állami támogatásban részesültek a termelőszövetkezetek hitelezésként formájában, ennek összege járási szinten 131.051/mFt volt.

1960-tól a termelőszövetkezetek jelentős saját erőből történő beruházásokat eszközöltek. A felosztható jövedelem 20-35%-át minden évben beruházásokra fordították. Ez az általános tendencia tovább erősödött és különösen jelentős. A saját erőből történő beruházások tekintetében a járás termelőszövetkezetei élen jártak.

A beruházásokkal kapcsolatban több probléma is jelentkezett. Így a termelőszövetkezetek telepeinek kijelölése több helyen nem volt jó. Pl. Hercegszántón a tanyaközpontokat a falu legmélyebb pontjára helyezték, közel a talajvizhez, így a faluból kifolyó szennyvizek esőzések alkalmával hatalmas sártengereket alakítottak ki, mindez a nehézségek általános növelése mellett komoly állategészségügyi problémákat is okozott.

Több termelőszövetkezetben különösen a korábbi években épített állatférőhelyek benépesítése - kihasználása megfelelő állatállomány takarmányhiány miatt vontatottan haladt. Tény az is, hogy a korábban épített istállók és egyéb állati férőhelyek, de a magtárak, raktárak többsége is elavult, korszerűtlen, többszöri átalakításra szorult, és szorul, ennek következtében többet nem rendeltetésének megfelelően használnak.

A beruházások egy részénél hiányzott a járulékos beruházás, így pl. utak a tanyaközpontokhoz vagy ma sincs megfelelő nagyüzemi berendezés a szőlők permetezéséhez, feldolgozásához.

Több esetben problémát jelentett az is, hogy a beruházások elhelyezésénél a szubjektivitás, a személyes kapcsó-

lat motivált. Egyes termelőszövetkezetek éveken át elzárkóztak a beruházásoktól, nagyobb építkezésektől, nem akartak "terhet" venni a nyakukba - inkább arra törekedtek, hogy minél többet osszanak /Vaskut, Kossuth termelőszövetkezet, Bácsbokod Rákóczi/. Ezek a termelőszövetkezetek fejlődésükben megrekedtek a kellően nem biztosított nagyüzemi feltételek híján.

Az 1960-as évek elején a Járási Tanács Mezőgazdasági Osztálya nagyfoku segítőmunkát végzett. Valósággal kézenfogták a termelőszövetkezeteket gazdaságuk, gazdálkodásuk kialakításában. A tulzott mértékű központi irányításnak az volt a célja és feladata, hogy a nagyüzemi gazdálkodással nem rendelkező, olykor-olykor egyéni elképzelésekkel vívódó termelőszövetkezeti vezetők segítségére legyen. A beruházási keretek ugyancsak központi elosztásban voltak. Ezáltal biztosították, hogy valamennyi termelőszövetkezet hozzájuthasson nagyüzemi építkezésekhez, illetve épületekhez, gépekhez. Ez a központi vezetés a járatlanság és hozzá nem értés eloszlatását is szolgálta.

A mezőgazdasági osztály azonban meghatározta a szerződéses növényreleségek termelését is. A felvasárló szervek részére így sikerült biztosítani különböző, nem "pénzes" növények termelését. Ez természetesen helyenként ellenállást is szült a termelőszövetkezeteknél. A gazdaságilag megerősödött termelőszövetkezetek azonban helyenként már tudták magukat függetleníteni az ilyen kényszerítő intézkedéseknek látszó utasítások alól.

A jó termelőszövetkezetek termelési eredményeik útján fokozottan bebizonyították érettségüket a gazdálkodásra, alkalmasságukat emberek tömegeinek irányítására, vezetésére,

megélhetésük biztosítására. Ezeknél már előrevetette árnyékát az új gazdasági mechanizmus, ugyanis a központi intézkedések és eszközök csak kisebb részben érvényesülnek. Az árak rendezése, tovább növeli gazdasági alapjaikat, ez tovább fokozza önállóságukat.

A jó termelőszövetkezetek központi hitelkeretből nem kaphatnak, beruházásaikat általában saját erőből kell megoldaniuk. A kenyérgabona vetésterület tervet teljesítik, jó hozamokat tudnak elérni, így a központ kezében lévő befolyásoló eszök kevésbé érvényesülnek. A termelőszövetkezeteknél jövedelemszemlélet kezd uralkodni, amit megtermeltek és értékesítettek, azt tudják csak szétosztani, s hogy a tagok jövedelme magas legyen, megfelelő beruházásokkal és tartalékokkal rendelkeznek, sokat és olcsón kell termelniük.

Az állam sokoldalu támogatásával a járás termelőszövetkezetei kezdettől helyesen éltek. A nagyüzemi jelleg kialakításában és megerősödésében a beruházásoknak döntő szerepük volt és van. Ez azt is jelentette, hogy a bajai járásban nem álszövetkezetek, hanem a szocialista nagyüzemi gazdálkodás útján elinduló - tényleges-szövetkezetek jöttek létre. Az állam támogatása, a termelőszövetkezetek saját erőből történő egyre jelentősebb beruházásai megerősítették a szocialista szövetkezeti tulajdont és meggyőrsítetták a változás folyamatát a termelőszövetkezeti tagság életmódjában, gondolkodásában. ⁴⁸

7. Változás az életmódban, gondolkodásban

A termelőszövetkezetek létrehozása után azok erősítését is elősegítette az a ma is élő és rendszeres kapcsolat, a-

mely a termelőszövetkezetek és egyes üzemek munkásai, valamint a termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok és más mezőgazdasági üzem között kialakult. A budapesti Ganz Mávag Bácsalmás, Madaras, Katymár, az Autotaxi Vállalat Hercegszántó, a Pénzverde, a HM Sükösd, a budapesti Gázművek Csávoly termelőszövetkezeteivel épített ki és tart fenn rendszeres kétoldali kapcsolatot. Ez a kapcsolat, amelyet kiegészít az állami gazdaságok erdőgazdaság és a bajai üzemek kapcsolata is, kölcsönös látogatásaival, egymás megismerésével, tanácskozásaival, hozzájárul a termelőszövetkezetek politikai, gazdasági megerősítéséhez, belső egységük megszilárdításához, rökent a munkás-paraszt szövetség erősítéséhez.

A termelőszövetkezetek fejlődése azt bizonyítja, hogy helyes volt az a járási kezdeményezés is, amely az egységességet, az egységes állásfoglalást igyekezett biztosítani, valamint a nagyobb kapmány munkákat ösztönözni. A legfontosabb feladatokkal kapcsolatban járási szintű intézkedési tervet adnak közre, többször közös párt és tanácsi vb állásfoglalás alapján. Az egységes állásfoglalás - az egy nyelven beszélés - biztosítása céljából szükség szerint fontosabb kérdésekben írásos tájékoztatót kaptak a termelőszövetkezetek, a községek vezetői. A különböző határozatok egységes értelmezését és megvalósítását emellett elősegítették azok a szakmai tanácskozások, amelyek egy-egy szakterület /állattenyésztés, jövedelemelosztás, népművelés/ problémáit fogták át körzetenként, tájegységenként. Ez sok esetben kapcsolódik helyszíni beszámoltatással és tájékoztatással is. Évek óta meghonosodott az a módszer is, hogy egy-egy termelőszövetkezet, vagy egy-egy község egészét átfogó, s a helyszínen értékelő brigádvizsgálatot tartanak, megfelelő szakemberek bevonásával. Ezek a vizsgálatok, megbeszélések, írásos anyagok és értékelések néhány évvel ezelőtt szinte kizárólag termelés-feladatokkal foglalkoztak. Ma már

kiterjednek a termelőszövetkezeteket, vagy községeket érintő kérdések egészére. Társadalompolitikai, egészségügyi, szociálpolitikai, községfejlesztési, stb. problémákra is. Egyben a kollektív vezetés megvalósításának, a demokratizmus szélesítésének is eszközei.

A termelőszövetkezeti parasztság életkörülményeinek, gondolkodásának változását legmeggyőzőbben a végzett munkája, a közösség ügyéhez való hozzáállást, felelősségérzete, összefogása mutatja. A járás termelőszövetkezeteinek helyzete azt bizonyítja, hogy a változás, az előrehaladás igen jelentős. Viszonylag gyors ütemben oldódnak fel a vagyoni, vallási különbségek is. Megnőtt az érdeklődés a közélet, a kultúra iránt. A parasztságot kulturájában, gondolkodásában visszatartó gátak gyors ütemben eltávolodnak. Színvonalasabbak és fegyelmezettebbek a termelőszövetkezeti közgyűlések. Javult a termelőszövetkezetek vezetése, a termelőszövetkezetek vezetésébe olyan becsületes, jószándéku, jól gazdálkodó tagok kapcsolódnak be, akik korábban távol tartották magukat a közélettől. Többek között Érsekcsanád, Csávoly, felsőszentiván, Bácsalmás termelőszövetkezeteiben.

Jelentősen összezsugorodtak azok a korlátok, amelyek korábban a falu lakosságának kulturális, szociális szükségletét leszűkítették. Határozott a törekvés a kulturális, szociális szükségletek bátrabb kielégítésére. Gyors ütemben bővül az érdeklődési kör, soha nem látott összegeket fordítanak szükségleteik kielégítésére egyénileg és közösen is. Több községben folyik vagy fejeződött be a termelőszövetkezet segítségével művelődési otthon építése /felsőszentiván/. Egyre több az öregek termelőszövetkezeti napközije /Bácsbokod, Csátalja, Tataháza/. Jelentősen megnőtt a falusi színházlátogatók száma, s a színvonal iránti igény is. Bácsalmáson, Bácsbokodon és Vaskuton több száz a színházi bérlet. Jelentősen emelkedett a tartós fogyasztási cikkek vásárlása, szaporodnak a személygépkocsik. Je-

lenleg községenként 25-40 személygépkocsi tulajdonos található, többségük termelőszövetkezeti tag. 1967 végén pl. Nagybaracskán 28 személygépkocsi, 144 motorkérpár, 215 TV volt található, Vaskuton a takarékbetét-állomány az 1954-es 112 000 Ft-ról 12 millió Ft-ra emelkedett 1967 végére. A termelőszövetkezeti parasztság általában jól öltözködik, jól táplálkozik.

Ugrásszerűen nőtt a külföldre utazók száma. Közülük sokan a termelőszövetkezet anyagi támogatásával utaznak. A villany, az egészségügyi létesítmények, a törpevizmű hálózat stb. átfogja a járás egész területét. Ezek is a gazdasági sikerek mellett meggyőző bizonyítékát adják annak, hogy milyen mély a faluban végbemenő történelmi, folyamat, hogy néhány év alatt mennyit változott a falu arculata, a parasztság gondolkodása.

Az egységes szocialista szövetkezeti paraszti osztály kialakulása természetesen hosszabb történelmi-társadalmi folyamat, ami nem néhány esztendő eredménye, hiszen nem tűnik el a gazdasági különbség, különösen nem alakult ki néhány év alatt a termelőszövetkezeti tagság többségénél a szocialista tudat. Mind a gazdasági különbségek teljes megszüntetését, mind a szocialista tudat kialakítását a múlt rétegződéséből visszamaradt, ha nem is vezér-, de hajszálgyökökerek átmenetileg még akadályozzák. E helyzetet bizonyítják azok a másirányú belső és külső /elsősorban nemzetközi/ hatások, amelyek a termelőszövetkezetek tagjait állandóan érik, sok esetben nyomják.

Nagy jelentősége van annak, hogy a helyi vezetők mennyiben tudják a termelőszövetkezetek által biztosított előfeltételeket, szervezeti kereteket tudatos tevékenységgel,

a különbségek, a szétválasztódás megszüntetésével az egység erősítésére felhasználni, tartalommal megtölteni. E folyamatban alapvető és döntő a tulajdon és termelési viszonyok megváltozása. A termelőszövetkezet, amely új termelési és társadalmi viszony hordozója, új viszonyt teremt tagjai között is. Megnőtt a gazdasági alá- és fölérendeltség, a vagyon szerinti megkülönböztetés, a kiszolgáltatottság. A megélhetés alapja a munka lett, amit a földjaradék és a háztáji gazdaság kiegészít. /6. sz. táblázat/

A TÁVOBBFEJLŐDÉS Néhány PROBLEMAJA, ELLENTMONDÁSA

A két fő terület a gazdasági megerősítés és helyes tömegpolitikai munka gyakorlati megvalósítása során számtalan problémával, gátló, fékező tényezővel, ellentmondással találkozunk. Ezek kiküszöbölése, megoldása az egységes paraszti osztály kialakulásánál, a parasztság szocialista tudatának formálását, s mindenek előtt a termelőszövetkezetek továbbfejlődését nagymértékben elősegítik. Néhány ilyen jelenség, amelyet kellő elemzéssel, megfelelő alapos-sággal fel lehet oldani, s a fejlődés folyamatát meggyorsítani.

A tapasztalatok szerint a termelőszövetkezetek létrehozása után még hosszú ideig érezteti hatását az az ellentét, amely korábban a parasztság különböző rétegei, kategóriái között fennállt. Az a körülmény, hogy egy létrejött szocialista jellegű közösségen belül azonos jogok és feltételek mellett dolgozik volt szegényparaszt, volt középparaszt, sőt a volt kulák is, több esetben átmenetileg problémát okoztak. Ezeknek a volt rétegeknek a különböző gazdasági bázisukból adódóan a múltban más volt a gazdasági, társadalmi helyzetük, szerepük, életmódjuk. A múltban szigorú együttélési szabályok határozták meg tevékenységük irányát.

Jövedelem és részesedés 1967-ben

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek székhelye	Közös jövedelem m/Ft-ban	Személyes jövedelem m/Ft-ban	Részesedés dolgozó ledolgozott kh összes tagra munkanapra területre jutó részesedés Ft	Egy
Bácsalmás	4379	4644	4022	18707
Petőfi	7073	7719	6576	17967
Táncsics	3953	4999	3753	24213
Ezüstkalász	7110	7616	6717	27642
Szalvai	7802	7817	7552	25600
Uj Otthon	5788	6024	5508	29990
Rákóczi	9181	9513	8798	24572
Ezüstkalász	1616	1764	1470	16705
Kossuth	7875	8739	7252	14141
Uj Tavas	7231	7643	6963	21360
Egyesülés	9986	12236	9253	21619
Augusztus 20	9927	10933	9519	24309
Rákóczi	12150	12702	11545	24511
Buzakalász	5891	7480	5578	16198
Uj Élet	10035	10453	9560	26192
Vörös Október	9134	9263	8647	29411
Partizán	4153	4630	3877	24694
Vörös Csillag	9109	9371	8703	22902
Bácska	5263	5445	4986	19708
Lenin	8586	8840	8221	17491
Uj Élet	5294	5630	4921	15003
Rákóczi	3265	3733	3045	17500
Uj Élet	2481	3305	2319	16331
Vörös Csillag	4662	4949	4323	15835
Béke	6650	7363	6100	18712
Kossuth	6676	7719	5964	14910
Győzelem	3000	3237	2723	16808
Haladás	10807	11535	10147	16339
Kossuth	8974	9398	8574	23317
Aranykalász	4541	6117	4251	17940
Uj Élet	3794	6419	3525	17985
Vörös Zászló	3881	4690	3575	19642
Dunagyöngye	7932	9306	7447	25591
Petőfi	14158	14412	13428	24684
Dózsa	3605	3904	3457	21646
Kossuth	3933	4162	3858	18453
Petőfi	4487	4487	4315	24517
Összesen	244382	268197	230571	20842
				104
				1971

A körülmények alapvetően megváltoztak, a szokás azonban jórészt maradt, hiszen a gyökér mély. Most, az egységes gazdasági alap az érdekazonosság, kedvezőbb feltételeket biztosít ahhoz, hogy megfelelő gazdasági, politikai, kulturális munkával az e téren jelentkező problémákat gyors ütemben fokozatosan és végleg a termelőszövetkezeten belül felszámolják. Jelentős az előrehaladás mindenütt, fokozottabban a gazdaságilag jobb eredményt mutató termelőszövetkezeteknél, különösképpen ott, ahol a családi tervezést körültekinthetően megoldották. Így a csátaljai, a nemesnádudvari, a nagybaracscai, a felsőszentiváni termelőszövetkezetekben.

Ugyanakkor érdemes felfigyelni az utóbbi években jelentkező új jellegű rétegződésre, amely a legnagyobb termelőszövetkezeteknél termelési áganként, szakáganként - állattenyésztők, gépesítésben dolgozók, növénytermesztők - bizonyos elkülönülést mutat. Ennek káros eltorzulását a munkák megfelelő szervezettségével, helyes foglalkoztatottsággal és bérezéssel az újjátermelő aránytalanságok visszaszorításával lehet levezetni, megelőzni.

Általános probléma a tulajdonhoz való szocialista közösségi viszony kialakítása. Ezt a folyamatot látszólag nehezíti az a körülmény is, amely szerint a magántulajdonban lényeges változás a termelőszövetkezetbe lépéssel sem következett be. A tulajdonhoz való szocialista közösségi viszonyoknak egyre több pozitív példájával találkozunk, ma már egyre inkább ez válik uralkodóvá. Ezt meggyőzően bizonyítják a saját erőből történő beruházások, a tiszta vagyon növelése, stb.

Ellentmondás jelentkezik több esetben a kollektív szocialista munkaerőkölc és a fegyelmezettség, az önzés és a bizalmatlanság terén is. Talán ezek a legmélyebben élő, érzelmi vetülettel is rendelkező kisparaszti gazdálkodásból visszamaradt momentumok. Ezek áthidalására, foko-

zatos kiszorítására a jövedelemelosztás, az anyagi ösztönzés helyi sajátos formáját dolgozták ki a termelészövetkezetek többségében. Így munkaegység + prémium, készpénzfizetés, szükség szerinti részes művelés /az utóbbi két évben a részes művelés erősen visszaszorult/, ezek kombinatív alkalmazása jelentősen hozzájárult a gyengébb termelészövetkezetek megszilárdításához, így a garai Vörös Csillag, a dávodi Augusztus 20 és Rákóczi, a nagybarackai Uj Élet, a szeremlei Dunagyöngye termelészövetkezetekben. A jövedelemelosztás továbbfejlesztése és egységesebbé tétele azonban indokolt.

A termelészövetkezeti pártszervezetek és a termelészövetkezetek vezetőinek többsége időben felismerte a közösségi életre való nevelés fontosságát. Megszabadítani a termelészövetkezet tagjait az önzés, a bizalmatlanság oly sok problémát jelentő gátjától. ⁴⁹

1. A nemzetiségek helyzetéről és magatartásáról

A burzsoá, polgári, kispolgári nézetek maradványa számtalan vonatkozásban fékezi a paraszti egység kialakítását is. Ezek közül a járás sajátos helyzetének megfelelően az egyik a nacionalizmus, a sovinizmus, amely tekintettel arra, hogy a termelészövetkezeti tagság több mint egynegyede nemzetiségi, felszín alatt élő, esetenként meg-megújuló probléma. Mély gyökerekből táplálkozik és történelmünk korábbi időszakában súlyos nehézségekhez vezetett, e térségben is. Erről konkrétan néhány gondolat, tapasztalat.

A bajai járás területén a lakosság 26%-a /becsült adat/ nemzetiségi. Ebből német 14%, délszláv 12%. E két nemzetiség mellett a nemzetiségi közösségekben különböző népcsoportokat is találunk, melyek zömmel a ki- és betelepítéssel kapcsolatban alakultak ki. Ezek főleg délvidékiekből, szé-

kelyekből, felvidékiekből és viharsarki telepesekből tevődnek össze. Több községben él az adott község létszámához viszonyítva tekintélyesebb létszámú cigány is. A járás lakosságának sokszínű összetétele fokozott körültekintést és figyelmet igényelt a politikai, állami, gazdasági vezető szervek részéről.

A két nemzetiség politikai életére és magatartására jelentős hatással volt az a körülmény, hogy amíg a délszlávok egy része a partizán mozgalom keretén belül részt vett a felszabadításban és ebből kifolyólag közülük többen anyagi és politikai előnyökhöz jutottak - politikailag aktivizálódtak, addig a németiség a kitelepítésektől eredően passzívabbá, tartózkodóbbá vált. Természetes a járási párt- és tanácsvezetés a nemzetiségekkel a párt általános politikájának keretein belül foglalkozik. A járás területén különösen az 1956-os ellenforradalom óta a nemzetiségek életében lényeges előrehaladás történt, ami elsősorban az általános és teljes politikai vonalvezetésnek az eredménye. A nemzetiségiak közül a délszlávok többen, a németek kevesebben tagjai a pártnak, vezető funkciókban községi, járási szinten mindkét nemzetiség megfelelő arányban részt vesz. Mindkét nemzetiség fiataljai egyre aktívabban kapcsolódnak be a társadalmi és közéletbe, gyorsan mosódnak el a korábban merevebben jelentkezett határok. Figyelemreméltó azonban, hogy az egyház, a klérus hatása a nemzetiségi fiatalságra fokozottabban hat, közülük is különösen a lányokra. Így pl. Nemesnádudvaron még mindig fennáll a máriás lányok aktív csoportja, tulnyomó többségük német.

A járás területén élő mindkét nemzetiség termelő munkában példásan helytáll. Ez egyaránt jellemző férfira, nőre, fiatalra. Allampolgári kötelezettségeinek eleget tesznek, zömével a termelőszövetkezetekben dolgoznak. Az esztályi-degenek, volt kulákok, stb. nem maradtak a faluban, inkább

az ipar, az állami gazdaságok, a vízügyi és az erdőgazdaság felé orientálódtak. A termelőszövetkezetekben a nemzetiségek megbízhatóan, szorgalmasan dolgoznak, különösen a szőlészetben, a kertészetben és az állattenyésztésben hasznosítják a közös javára is szaktudásukat. Termelőszövetkezetbe szervezésük nem volt könnyű dolog. A szervezés során azonban figyelembe vették, hogy egy-egy nemzetiségi, illetve népcsoport eleinte önmagában, egy-egy termelőszövetkezetet kíván alakítani. Így jött létre többek között Csátalján a németek beléptével az Új Tavasz, a felvidékiekkel a Kossuth, a gyomai telepeseikkel a Budai Nagy Antal és a székelyekkel a Vöröskereszt. Hasonló differenciálódás volt megfigyelhető már korábban is pl. Vaskuton - ahogy ezt e tanulmány korábbi része bemutatja.

A termelőszövetkezetek egyesülése nemcsak gazdasági, hanem nemzetiségi szempontból is hasznosnak, előnyösnek bizonyult. Az egyesült termelőszövetkezetek alkalmasak arra, hogy jó politikai és gazdasági vezetéssel megszüntessék fokozatosan a nemzetiségi surlódásokat, a vallási különbségeket, a volt vagyoni differenciáltságot is. A nemzetiségi községekben egyesült termelőszövetkezetek fejlődése, megszilárdulása azt mutatja, hogy ezek a termelőszövetkezetek elősegítik a népi egység, az egységes paraszti osztály kialakulását, illetve ehhez kedvezőbb feltételt és lehetőséget biztosít. Ennek a Járási Pártbizottság különös jelentőség kell, hogy tulajdonítson és munkája során ezt messzeemenően vegye figyelembe.

Az egyesült nagyobb termelőszövetkezetek arra is alkalmasak, hogy a különböző nemzetiségeknek és népcsoportoknak, képességüknek, hozzáértésüknek és érdeklődésüknek megfelelő munkabeosztást biztosítsanak. Így pl. Csátalján az összes szőlőmunkákat az ahhoz legjobban értő svábok végzik, míg Vaskuton a felvidékiek, különösen az állattenyésztés terén érnek el szép eredményeket. A nemzetiségi családtagok

bevonása különösen a csucsmunkák időszakában eredményes. A nemzetiségi termelőszövetkezeti tagok többségének munkája nemcsak mennyiségi, hanem minőségi szempontból is kifogástalan.

A gazdasági, politikai, kulturális téren elért eredmények ellenére a nemzetiségi közösségekben a korábbi években - egyre csökkenő tendenciával - több probléma jelentkezett. E problémák esetenként vezetők és egyes hangadó értelmiségiek részéről merültek fel. A délszláv nemzetiségi körében volt tapasztalható elsősorban Garán, hogy személyes ügyeikből, vélt sérelmeikből nemzetiségi problémát kívántak kovácsolni. Ez nacionalista megnyilvánulások mellett intrikában, személyeskedésben is jelentkezett. Átmenetileg ez a helyzet kedvezőtlenül hatott, különösen a 60-as évek elején a termelőszövetkezeti vezetés és a termelőszövetkezeti pártszervezet egységére, munkaképességére. Amíg Garán ez a helyzet párosult nagyfokú családi összefonódással, a gazdasági és politikai vezetés minden eszközzel való megszerzésének igyekezetével, addig Hercegszántón hosszabb időn keresztül a délszláv nemzetiség az 50-es évek által okozott sérelmekre a párt- és az államvezetés által elkövetett hibákra hivatkozva esetenként teljes passzivitást mutatott.

Amíg a délszláv nemzetiség összegészében átmeneti ingadozással és szubjektivitással párosítva az elmúlt években aktív volt, addig a német nemzetiség nem törekszik politikai, gazdasági vezető helyek megszerzésére illetve betöltésére. A társadalmi, politikai tevékenységtől jórészt passzivitásba vonult, zárkózottabb, tartózkodóbb, ami múltbeli tevékenysége és a kitelepítés mellett a nemzetközi helyzet alakulásával, így a német kérdés napirenden létével /Berlin/ is összefüggésben van.

A németek a politikai és társadalmi életben megnyugatóan nem vettek részt a 60-as évek elején, évekig távoltagek magukat különböző tömegszervektől is, megbízatást,

funkciót nem vállaltak. Nyíltan megmondták, hogy nem akarnak szerepelni, irányítani, vezetni. Olyan társadalmi tevékenysége bevónni, aminek szerintük politikai ize van, évekig nehéz volt. Közülük sokan a termelőszövetkezetek szervezése időszakában állami gazdaságokba mentek dolgozni. Ennek során alakult ki az a helyzet, hogy a járás területén lévő egyik állami gazdaságban, a Hosszuhegyi Állami Gazdaságban a dolgozók mintegy 70%-a németajuk.

A termelőszövetkezetek megszilárdulásának folyamatában a nagyüzemi gazdálkodás megerősödésével egyetemben a német nemzetiség körében is egészséges feloldódás folyamata indult meg. Ez a termelőmunkában való helytálláson túl ma már egyre inkább társadalmi, politikai területen is megnyilvánul. Ez különösen a több éve termelőszövetkezetben dolgozó németeknél, Csátalja, Nemesnádudvar, Bácsalmás van így. Az utóbbi években lényegesen javult tájékoztatásuk és tájékozódásuk is. Termelőszövetkezeti közgyűlésekre és egyéb rendezvényekre eljárnak, ott figyelmesen hallgatnak, véleményt azonban kevésbé nyilvánítanak.

Hangsúlyozni kell, hogy a nemzetiségi problémák, az itt-ott található nacionalista törekvések nem állandó jellegűek, legtöbb esetben szűk csoportokra, klikkekre, az idősebb korosztályra, esetenként értelmiségiekre és vezetőkre korlátozódnak és összefüggnek vezetői, anyagi problémákkal is.

A járás nemzetiségi összetételű termelőszövetkezeteinek tapasztalatai - Hercegszántó, Csátalja, Bácsszentgyörgy, Gara, Vaskút, Nemesnádudvar, Bácsbokod, Bácsalmás, Katymár, Csávoly, Felsőszentiván - azt mutatják, hogy ahol valóban a munkája alapján ítélik meg a termelőszövetkezetek tagjait, ahol körültekintően, a közösség és az egyén érdekeinek megfelelően foglalkoznak problémáikkal, nincs nemzetiségi probléma. A termelőszövetkezeti közösségen be-

lül gyorsan meg tudnak szabadulni nemzetiségi és magyarok egyaránt korábbi elfogódottságuktól.

Az MSZMP Járási Bizottsága végrehajtóbizottsága széles körű tanulmányozás és helyzetelemzés alapján vizsgálta a nemzetiségi községekben folyó gazdasági, politikai, kulturális munkát. A jelentés a vizsgálódás összesítéseként így summázza a járás területén élő nemzetiségi helyzetét, magatartását:

"Összegésében a nemzetiségeink helyzetét, magatartását és tevékenységét a pozitívumok, a határozott fejlődés jellemzi. Tulnyomó többségükben és egyre aktívabban kiveszik részüket a szocialista építés, konkrét, helyi feladatainak megoldásából. Amellett, hogy nyelvükben és kulturájukban megőrzik a nemzeti sajátosságait, ápolják hagyományait, egyre jobban asszimilálódnak. A délszlávok élénkebben, de fokozatosan a németek is társadalmi, politikai, kulturális tevékenységben, egyre aktívabbak. Különösen a termelészövetkezetekben oldódnak fel gyors ütemben a korábbi ellentétek maradványai. A nemzetiségek is a járás egész lakosságával egyre jobb módon kulturáltabb életet élnek. A Járási Pártbizottság és a községi vezetés is minden vonatkozásban e területre, a felmerülő problémákra igyekezett és a jövőben is igyekszik kellő gondot és figyelmet fordítani, az előrehaladást meggyorsítani." 50

A vallásos világnézet fékező hatása is még több helyen érvényesül. Ez esetenként gátolja a termelészövetkezetek közösségi szellemének fejlődését, sőt nem egy esetben jelentős munkakieséshez vezet. A klérus a nemzetiségi községekben általában nagyobb aktivitással és eredménnyel dolgozik. Így Bácsbokodon, de ez több nemzetiségi községre is vonatkozik, az egyházközségi tagok többsége nemzeti. A pap Bácsbokodon nemzetiségi éveket csinál, ami azt jelenti, hogy évenként váltakozva német, délszláv, magyar évek váltják egymást. Ilyenkor minden egyházi ünne-

pen a nagymise anyanyelven történt. Az említett község mellett Garán, Katymáron, Nemesnádudvaron egy-egy nagyobb egyházi ünnep alkalmával, ha az hétköznapra esik is, a termelőszövetkezetek tagjai csak elenyésző számban mentek dolgozni, ünneplőbe felöltözve sétáltak az utcán, vagy a templomban, vagy a kocsmában tartózkodtak. Ez a kép is jelentősen változott az utóbbi években.

A közös gazdaságban megerősödött az új erkölcsi felfogás, a szervezettség, az érdekazonosság, a kölcsönös segítség lépett előtérbe. Ugyanakkor a termelőszövetkezetek tagjai fokozottabban és meggyőzőbben érzik a nagyobb közösség, a társadalom segítségét is. Mindez csökkentette a magárahagyatottság, a kiszolgáltatottság, a bizonytalanság érzését, a különböző téves hiedelmek létjogosultságát, még az idősebb termelőszövetkezeti korosztálynál is. Részükről is szimpátiával találkozott az a megértő, türelmes, az egyén ideológiai és érzelmi beállítottságát messzemenően figyelembevévő magatartás, amelyet a vallásosság kérdésében a termelőszövetkezetek és a községek gazdasági és politikai vezetői tanusítanak. Különösen jó hatásu a termelőszövetkezetek tagjainak többségét érintő segítőkészség, amelyek a termelőszövetkezetben dolgozó vagy már munkaképtelen, de a termelőszövetkezettől nyugdíjba ment idősök irányában a termelőszövetkezeti vezetőség többsége részéről egyre gyakrabban megnyilvánul.

Az összefogás és segítség igen jó egyéni és közösségi példáját láthattuk az utóbbi években a természeti csapások - száj- és körömfájás, árvíz - idején.

Kellő körültekintéssel és türelemmel, anyagi, értelmi és érzelmi tevékenységgel fokozatosan megteremtődnek a feltételei annak is, hogy a vallásos világnézet, az idealizmus munkát és közösségi ügyeket zavaró hatása visszaszoruljon.

2. A faluról való elvándorlás problémájáról

Komoly - egyesek szerint tragikus - problémát jelent a járás termelőszövetkezeteinél is a korábbi évek elvándorlása, az elöregedés. Egyes - főleg a város melletti - termelőszövetkezetekben ez a helyzet ténylegesen súlyosabbá válik. Érsekcsanád, Batmonostor, Sükösd községek. Több termelőszövetkezet vezetése felismerte az elöregedés veszélyét, céltudatos törekvéssel, eredményesen tartja ott, vagy hívja vissza munkára a termelőszövetkezetből, a községből elvándorolt fiatalokat. Sajnos ez még nem általános, az ilyen irányú legeredményesebb törekvés a csátaljai Új Tavasz termelőszövetkezetnél figyelhető meg. A termelőszövetkezet 402 tagjából 100-nál több a nyugdíjas és járadékos, mégis az átlag korhatár a járási átlag alatt van. A termelőszövetkezetben 56 fiatal dolgozik, egy részük külön ifjúsági brigádban. A termelőszövetkezet vezetése folyamatos munkalehetőséget biztosít számukra, kulturális, szórakozási lehetőségük biztosításánál is figyelembe veszi a fiatalok igényét. A termelőszövetkezetben dolgozó fiatalok átlagkeresete havi 1400 Ft. A fiatalok termelőszövetkezetben tartásával kapcsolatban még több helyen gyakorlat a nemtörődömség, vagy éppen az a szemlélet, hogy nincs rájuk szükség, s gép ~~ugis~~ megold mindent. Előfordult olyan eset, hogy a termelőszövetkezeti tag gyermeke magasabb iskolai végzettséggel vagy szakmunkás bizonyítvánnyal nem kap a termelőszövetkezetben munkát.

A teljesség igénye nélkül ezt a problémát - helyzetet szélesebb összefüggéseiben is célszerű bemutatni.

A technika gyorsütemű fejlődése, a korszerű gépek, vegyi anyagok, termelési eljárások alkalmazása az egész világon fokozatosan megváltoztatja a mezőgazdasági tevékenysé-

séget, a mezőgazdasági termelést. Az ipar, a mezőgazdaság és egyéb termelő tevékenység fejlődésével együtt szükségszerűen megindul a társadalmi-foglalkozási átrétegződés és ezen belül fokozottan a mezőgazdasági népesség átrétegződése. Megindult a faluból a vásorba költözés, amely folyamat ma már világjelenség.

E folyamat hazánkban is megfigyelhető. Ez a tendencia természetesen érvényesült Bács-Kiskun megyében is a bajai járásban is. Mezőgazdasági népességünk átrétegződésének hazai sajátosságai, okai a felszabadulás óta eltelt történelmünk jelentős sorsfordulóival függnek össze, amely hatáskörében a magyar társadalom osztályszerkezetének megváltozásához is vezetett.

Ez az átrétegződési folyamat a földreformmal kezdődött, majd folytatódott az államosítással és a mezőgazdaság szocialista átszervezésével.

Az államosítás az ipar és az egyéb népgazdasági ágak fejlesztése következtében kialakult munkalehetőségek megelőzték a szocialista mezőgazdasági üzemek kialakulását, de főleg megőserősödésének idejét. Ilyen körülmények között nyilvánvaló, hogy a produktív erők nagy része kivált a mezőgazdaságból. Míg az idősebb korosztály már kevésbé változtatott életformát és így alakult ki az a helyzet, hogy a bajai járás területén lévő termelőszövetkezeti parasztságból 1965 év végén a férfiak 26,0, a nők 50,2%-a nyugdíjas és járadékos, a termelőszövetkezeti tagságból az összes férfiak 34,8%-a 60 év feletti, és a nők 62,6%-a 50 év feletti.

Az 1965 végén a bajai járásban 15064 mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag volt. Közülük produktív koru /férfiaknál 15-59, nőknél 15-54 év/ 8451 fő, ami az összes tagságnak 56,1%-a. Ezt figyelembe véve egy produktív koru termelőszövetkezeti tagra jutó közös és háztáji mezőgazdasági terület 14,6 kh. A falusi népesség foglalkozási

átrétegződése és ennek következtében főként gazdasági háttérők miatti elvándorlása az 50-es évek végén és a 60-as évek elején meggyorsult. Fokozódott a faluból a városba való áramlás. A bajai járás népességének száma 1965 december 31-én 63780 fő, amely 9,1%-kal, azaz 6405 fővel kevesebb, mint 1960 január 1-én volt. Ugyanez idő alatt Baja város népessége 3512 fővel emelkedett. Természetesen Baja város népességének emelkedése mellett az urbanizáció következtében gyorsuló ütemben növekszik más városok lakossága is. Figyelemreméltó az is, hogy a bajai járásban az 1000 lakosra jutó természetes szaporodás -0,1, 1964-ben magasan az országos átlag alatt /az országos átlag ugyan- ebben az esztendőben 1000 lakosra +3,1/.

Községenként és ezen belül termelőszövetkezetenként is a korösszetétel szempontjából nyilvánvalóan jelentős a differenciálódás. Erősen kedvezőtlen Érsekcsanád, Bátmonostor, Szeremle, Nagybaracska, Madaras község termelőszövetkezeti parasztságának kormegoszlása. Érsekcsanád községben a 60 éven felüli tagok aránya 51,3, Madaras község termelőszövetkezeteiben 47,7, Nagybaracsán 45,7, Szeremlén 45,6 és Bátmonostoron 43,5.

A bajai járás mezőgazdasági termelőszövetkezetei tagjainak kormegoszlását községi bontásban az 1965 XII. 31-i állapot- nak megfelelően a 7. sz. táblázat mutatja.

A kormegoszlásból bemutatott kép természetesen nem adhat teljes értékű értékelést, ugyanis végső fokon a paraszti termelést végzőkről, azok helyes kormegoszlásáról akkor nyernénk hű képet, ha mindazok adatait figyelembe vehet- nénk, akik a termelésben részt vesznek. Ennek során a csa- ládtagokra és az állandó-, valamint időszakos alkalmazottak- ra kell utalni.

7. sz. táblázat

Mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok
kormegoszlása 1965. XII. 31-én

K ö z s é g	Tagok száma fő	20 éves és fia- talabb	E b b ő l		60 éves és idő- sebb
			21-39 é v e s	40-59	
Bácsalmás	1.161	3.7	22.6	33.4	40.3
Bácsbokod	1.049	1.5	23.3	33.5	41.7
Bácsborsod	380	0.3	24.5	42.1	33.1
Bosztgyörgy	123	-	27.6	34.2	38.2
Bátmonostor	611	0.5	17.4	38.6	43.5
Csátalja	402	0.5	23.6	41.3	34.6
Csávoly	679	1.2	16.2	37.5	45.1
Dávod	1.017	1.3	20.9	36.9	40.9
Érsekcsanád	400	-	12.0	36.7	51.3
Felsőszentiván	869	3.2	18.5	37.4	40.9
Gara	664	0.8	26.6	36.3	36.3
Hercegszántó	1.214	2.1	27.8	38.5	31.6
Katymár	846	2.7	22.6	36.4	38.3
Madaras	1.348	1.4	16.8	34.1	47.7
Mátételke	237	0.4	24.9	39.3	35.4
Nagybaracska	787	0.9	17.9	35.5	45.7
Nemesnádudvar	507	0.8	19.9	37.1	42.2
Sükösd	966	1.0	17.2	38.1	43.7
Szeremle	460	0.9	16.3	37.2	45.6
Tataháza	721	2.2	21.5	36.9	39.4
Vaskút	623	0.6	20.1	39.0	40.3
Járás összesen:	15.064	1.6	20.7	36.7	41.0

A faluról való elvándorlás kapcsán kell ismételtén szólni az utánpótlás biztosításáról, a szakmunkásellátottságról, és képzésről. Többoldalú felmérés eredményeként megállapítható ugyanis, hogy a járás termelőszövetkezetei saját szakmunkászükségletüknek mindössze 14-15%-ával rendelkeznek. Ha a gépesítés, kemizálás, a korszerű agrotechnikai eszközök és eljárások alkalmazását hosszabb távon, perspektivikusan vesszük figyelembe, ez a helyzet még súlyosabb. A különböző felmérések, elemzések azt mutatják, hogy a szakemberellátottság ösztönzése, az utánpótlás biztosítása és ezzel együtt a fiatalság falun tartása továbbra sem oldódott meg kellően.

A korábban említett néhány adat kapcsán szembeötlő, hogy a járás termelési hagyományának, strukturájának és perspektívájának ellentmondóan sertésstenyésztő /2/, szarvasmarhatenyésztő /1/, szőlőtermesztő /2/, szakmunkás a termelőszövetkezetek lényegében nem alkalmaznak és érdembeni erőfeszítést sem tesznek mindmáig ilyen szakmunkáshálózat kialakítására.

A helyzet ugyanis az, hogy ezekben a munkakörökben - sertés, szarvasmarhatenyésztés, szőlőtermelés - több évtizedes tapasztalati multtal rendelkező szorgalmas, idősebb korosztály dolgozik. Tény az is, hogy ezek általában jól fizető munkahelyek. Így a szakemberszükséglet jelenleg megoldottnak látszik. Az öregek kilépésével, nyugdíjba vonulásával, a nagyüzemi követelmények emelkedésével, a korszerű eljárások, eszközök és módok további bevezetésével, alkalmazásával azonban a helyzet egyre aggasztóbb. Ennek perspektivikus és hatékony javítása, a mezőgazdasági szakemberszükséglet biztosítása hatékonyabb elemzést és intézkedést követel mint a járási vezetés, mind a termelőszövetkezetek részéről. ⁵¹

3. A termelőszövetkezeti demokrácia néhány kérdéséről

A vezetés és a szövetkezeti demokratizmus kérdésében is ellentmondásos helyzetet találunk.

Egyre több a példája annak, hogy a vezetők fokozódó felelősségérzettel, a gazdasági problémák mellett emberileg is többet és tartalmasabban foglalkoznak a termelőszövetkezet egyszerű tagjaival, gazdáival. Az emberek megítélésénél mértékadók, tárgyilagosak. A jelentkező konfliktusokat határozott állásfoglalással intézik el a szubjektív tényezők minimumra csökkentése mellett. Követendő példái ennek a felsőszentiváni Új Élet és Vörös Október, a csátaljai Új Tavasz, a bácsborsodi Új Élet, a nagybaracscai József Attila és más termelőszövetkezetek.

Egyre élesebben jelentkezik az az ellentmondás, amely a megnövekedett igények, követelmények és esetenként a vezetés helyenkénti alacsony színvonala között állt be. Ez az ellentmondás csakis a vezetés színvonalának állandó emelésével oldható fel végérvényesen. Ez a vezetők többségét arra ösztönzi, hogy szakmai, politikai és általános műveltségét növeljék, míg egy részük ezt nem vállalva inkább feladta vezetői funkcióját. Az alacsonyabb képzettségű vezetők egy részénél tapasztalható kicsinyesség, merevség, türelmetlenség, bizalmatlanság, esetenként értetlenség, nézeteltérés.

Esetenként probléma van egyes termelőszövetkezeti vezetők felelősségérzetével. A korábbi években több példája volt annak /Bátmonostor/, hogy hanyag, felelőtlen munkát végző termelőszövetkezeti vezetők minden felelősségrevonás nélkül, miután 1-2 év alatt bebizonyították vezetésre való alkalmatlanságukat, nem kis jövedelem mellett otthagyták a termelőszövetkezetet. Ennek hatása az adott termelőszövetkezetben, de azon túl is igen kedvezőtlen.

Ennek során egyéb, a jövedelmek nagyságával és arányaival kapcsolatos problémát is helyes érzékeltetni.

Figyelemreméltó és esetenként feszültséget szülő az a tény is, hogy amíg járási átlagban a függetlenített elnök, elnökhelyettes egy munkaóra juto összes részesedése 22 Ft, főmezőgazdász, főállattenyésztő, főkertész 19 Ft, főkönyvelő 20, addig a termelőszövetkezeti tagok egy munkaóra juto összes részesedése járási átlagban 10,40 Ft.

1967 évben a csávolyi Egyesülés termelőszövetkezetben az elnök egy órára juto jövedelme 37 Ft, ugyanott a főmezőgazdász és főállattenyésztő jövedelme 21 Ft, míg a főkönyvelőé 35 Ft. A termelőszövetkezeti tagoké pedig 11,10 Ft. Érsekcsanád Buzakalász termelőszövetkezetnél az elnök egy órára keresete 41 Ft, főmezőgazdászé 36, főkönyvelőé 36 Ft-ot tesz ki, a termelőszövetkezeti tagoké pedig 13,70 Ft.

Csátaljai Uj Tavasz termelőszövetkezetben viszony annak ellenére, hogy a termelőszövetkezet nagyságrendjében, belterjességében, gazdálkodásában többé-kevésbé hasonló az előbbiekhöz, az elnök egy órára eső keresete 18 Ft, a főmezőgazdászé 13 Ft, főkönyvelőé 15 Ft, egy termelőszövetkezeti tagé pedig 11,20 Ft.

A fenti néhány adat csak bepillantás e problémakörbe, vizsgálódás és elemzés nélkül. Mutatja azonban mindenk előtt azt - mint a jövedelem és részesedéssel kapcsolatos táblázat is - hogy a termelőszövetkezetben dolgozók részesedése - jövedelme - a vezetők fokozottabban, jelentősen emelkedett. Ugyanakkor arra is bizonyíték, hogy nagy a szintkülönbség vezetők és vezetők jövedelme, vezetők és tagok jövedelme között. Ez az esetenként kirívóan nagy különbség jórészt nem a végzett munka minőségétől és mennyiségétől és nem is az anyagi ösztönzés helyes elvéből és gyakorlatából adódik, hanem zömmel szubjektív tényezőkkel függ össze /anyagiasság, önkényesség, stb/. A csátaljai

termelőszövetkezeti vezetők jövedelme hozzávetőleg 50%-a a hasonló eredményt mutató és nagyságrendű csávolyi vagy érsekcsanádi termelőszövetkezeti vezetőknek. Egyes vezetők néhány termelőszövetkezetben - Érsekcsanád, Csávoly, Bátmonostor, stb. - 2-2,5 hónap alatt annyi jövedelemre tettek szert a közösből, mint az átlagosan dolgozó termelőszövetkezeti tagok 1 év alatt. Ez a nagyfoku aránytalanság esetenként fokozza a feszültséget termelőszövetkezeti tagok és vezetők között, de vezetők és vezetők között is, és nem emeli az adott tagság igazságérzetét, munkalendületét.

Sajátos és egyre problematikusabb az az ellentmondás, amely a termelőszövetkezetek zárközöttségében jelentkezik. Nevezetesen abban, hogy nem vesznek fel új tagot annak ellenére, hogy évente a termelőszövetkezetek átlagában 15-25 új dolgozó kéri felvételét. Ezek többsége vagy állami gazdaságban, vagy távolabb az iparban dolgozott, esetleg egyénileg gazdálkodott. Amellett, hogy helyeselni lehet a termelőszövetkezetek igényességét, hogy ma már megválogatják kit vesznek fel tagjaik sorába, a termelőszövetkezeteknek fokozottabban kellene törekedni arra, hogy munkaigényesebb növényekkel, belterjesebb gazdálkodással biztosítsanak munkát és megélhetést tagjaiknak és a hozzájuk orientálódóknak. Az új termelőszövetkezeti szabályok mind a nők, mind a férfiak számára meghatározott munkanap ledolgozását írják elő. A munkalehetőség biztosítása több termelőszövetkezetben probléma. Megfelelő ösztönzőkkel, belterjességgel, munkaigényes kultúrákkal el lehetne érni, hogy ez a társadalmilag - és a termelőszövetkezet jövője szempontjából nem előnyös zárközöttség feloldódjon.

A termelőszövetkezetekben 557 alkalmazott dolgozott 1965-

ben. Tulnyomó többségük fizikai munkát végzett, iparos, traktoros, stb. A termelészövetkezetekbe iparos többnyire csak akkor ment dolgozni, ha alkalmazottként vették fel, ha SZTK és nyugdíj szempontjából ipari biztosított volt. Ez a helyzet a termelészövetkezeti tagok és alkalmazottak között visszas helyzetet okozott.

Megoldása folyamatban van. Az új bérezési rendszer megszünteti az alkalmazottak korábbi előnyeit, és a bérfe-szültséget. Az alkalmazottak megállapított munkabérért dolgoznak, a többlettermékből érdemében nem részesednek és 800 n. ölnél nagyobb területet nem kaphatnak háztájként. Mindennek következtében az alkalmazotti létszám erősen csökkenő tendenciát mutat, többségük kérte átminősítését termelészövetkezeti taggá.

A termelészövetkezetek továbbfejlesztésében, az egységes paraszti osztály alakulásában, formálásában nagy szerepe van a szövetkezeti demokrácia betartásának, a közösségi formák erősítésének, a közgyűléseknek, a munkaszervezeteknek, a kollektív társadalmi és családi ünnepeknek, mindennek előtt a munkában. Néhány helyen egyes termelészövetkezeti vezetők részéről az elbizakodottság, az önteltség, a tagok véleményének figyelmen kívül hagyása, semmibevevése jelentkezett. Igen figyelmeztető pl. az a tény, hogy a járásban 1964-ben az évi 4 kötelező közgyűlés helyett a termelészövetkezetek 33,3%-a csak 2 esetben tartott közgyűlést. Az utóbbi 2 évben e helyzet javult, 1967-ben már nem volt olyan termelészövetkezet, ahol a 4 kötelező közgyűlést - küldöttgyűlést legalább ne tartották volna meg.

A termelészövetkezetekben működő különböző bizottságok munkája fejlődést mutatott, egy részük azonban létezésében és tevékenységében egyaránt továbbra is formális volt. Mindez gátolta a termelészövetkezeti tagság gondolkodásmódjának alakítását, munkalendületét, közösségi szellemé-

nek fejlesztését. Mindehhez még az utóbbi években fokozódó bürokratizmus járult, a maga papirtengerével, nagy adminisztratív apparátusával, főként szemléletével és módszerével. Ez elsősorban a termelőszövetkezeti vezetők részére jelentett komoly terhet, lekötöttséget, vonta el erejük és figyelmük egy részét az operatív szakmai irányítástól, a tagsággal való foglalkozástól.

A szövetkezeti demokrácia alapja a bizalom, a kölcsönös erőkifejtés. Hatásait a termelőszövetkezet és a népgazdaság érdeke - amelyben természetesen benne foglaltatik az egyén érdeke is - szabja meg. A szövetkezeti demokrácia helyes értelmezése, betartása, szélesítése, a közösségi érdek figyelembevételével a termelőszövetkezetek továbbfejlesztésének, a gondolkodásmód változásának egyik leglényegesebb feltétele.

A termelőszövetkezetek új alapszabálya azt határozza meg, hogy a zárszámadó és tervtárgyaló közgyűlések mellett minden termelőszövetkezet maga dönti el, hogy az év folyamán tart-e és mikor közgyűlést. Ugyanakkor megnöveli a termelőszövetkezet vezetőségének jogkörét, fokozva önállóságukat és növelve operativitásukat. Ezzel csökkent a formalitás és elhatárolódtak a jogkörök. A korábbi, jórészt formálisan létező bizottságok helyett kötelezően a vezetőség bizottságát és az ellenőrző bizottságot kell létrehozni, a többi bizottság - szociális, kulturális, verseny, stb. - a termelőszövetkezet saját belátása szerint hozza létre és működteti.

Ez a felépítési és szervezési rend rugalmasabb, jobban igazodik az élethez mint a korábbi, gyorsítja az ügyintézkést. Korábban, pl. egy traktorvásárláshoz közgyűlési határozat, illetve annak jegyzőkönyvének kivonata volt szükséges, aminek a biztosítása sok esetben lassú és körülményes

volt, most ez is a vezetőség hatásköre.

A tapasztalatok szerint a munkalendület és a gondolkodás formálását egyaránt elősegíti a végzett munka megfelelő értékelése. Általános tapasztalat, hogy a járás termelőszövetkezeteiben az elismerést, a dicséretet, a jutalmat még nem alkalmazzák általánosan. A közelmúltban végzett különböző felmérések azt tükrözik, hogy a munkájáért jutalmat, kiüntétést kapott termelőszövetkezeti tagok 90%-a az elismertést nem a termelőszövetkezetben, hanem korábban, iparban, gépállomáson, állami gazdaságban, vagy éppen a begyűjtésért, egyéni gazdálkodó korában kapta. A termelőszövetkezeti vezetők és tagok munkájának ilyen értelemben való elismerése és megbecsülése indokolt és ösztönző. Bizonyítéka ennek a jól gazdálkodó vaskuti Kossuth termelőszövetkezet, ahol a megkérdezett 40 termelőszövetkezeti tagból 18 kapott jó munkájáért jutalmat vagy elismerést. ⁵²

4. A gazdaságirányítási rendszer reformjáról

A mezőgazdaságban meglévő irányítási elvek és módszerek az utóbbi években egyre inkább fékeztek a termelőszövetkezetek fejlődését, komoly ellentmondásokhoz vezettek, így a változások e téren elkerülhetetlenek.

Mezőgazdasági irányítási rendszer egyik legfőbb hiányossága az volt, hogy sok olyan gazdasági döntést, amelyhez a termelőszövetkezeti tagság helyi ismerete nélkülözhetetlen, a szövetkezeten kívül, lényegében az irányító szervek szintjén hoztak meg. Mindez hátrányos a termelőszövetkezeti üzem és a népgazdaság számára egyaránt.

A vállalati önállóság hiánya nemcsak a termelőszövetkezetek helyi lehetőségeinek jobb kihasználását akadályozta, hanem ellentétes is a termelőszövetkezeti forma alapvonalával, a termelőszövetkezeti demokráciával.

Az állam a termelőszövetkezetek működésére a tervezés rendszerével, az árpolitikával és az anyagi érdekelttség eszközeivel hat. A tervlebontható módszer "tervezésre kötelezett, de nem tervkötelezett" ellentmondásokat okozott.

A termelőszövetkezeti gazdálkodást befolyásoló korábbi árrendszer sok tekintetben nem felelt meg az eredményes gazdálkodás követelményeinek. Gazdaság-irányítási rendszerünk átfogó reformja a népgazdaság valamennyi területét érinti, így a mezőgazdaságot és ezen belül a termelőszövetkezeteket is. A termelőszövetkezetek gazdaság-irányítási rendszerének átalakításával kapcsolatos előkészületek előbb kezdődtek meg, mint az egész népgazdaságot felölelő reform előkészületei. A termelőszövetkezetek tervezése fokozatosan önállósult. Ez az eddiginél nagyobb követelményeket állít a szövetkezeti vezetők és a tagság elé. Teljes felelősséggel kell dönteniük a termelőszövetkezeteknek egy- és többéves tervéről és olyan tervfeladatokról is, amelyek hosszú időre meghatározzák a gazdaság termelési profilját, jövedelmi lehetőségeit /szőlő- és gyümölcsstelepitések, építkezések, stb./. A termelőszövetkezeti jövedelemszabályozást is fokozatosan új alapokra helyezték.

A tanácsai szervek államirányító tevékenysége az új helyzetnek megfelelően fokozatosan megváltozott. A bajai járásban kialakult gazdaságirányítási módszer már új vonásokat tartalmaz, amelynek fő célja a termelőszövetkezetek hatékonyabb működése. Így pl. körültekintő közgazdasági elemzés, a termelőszövetkezetek önállóságának fokozása, termelési tanácskozások, tapasztalatcserék, mezőgazdasági kísérleti szakbizottság létrehozása, "járásai mezőgazdasági szakemberek klubja", vezetést segítő szakmai és közgazdasági vitái, a járás vezető szerveinek és más terme-

lőszövetkezetek vezetőinek bevonásával az egyes termelőszövetkezetek gazdálkodását megtekintő tavaszi és őszi majos és határszamlék, stb.

Az előzőek mellett konkrét mozzanatait is megfigyelhetjük a reform bevezetésének - így pl. nőtt, bővült a termelőszövetkezetek tevékenységi köre. Az érsekcsanádi Buza-kalász termelőszövetkezet savanyítót és szárítót üzemeltet, a hercegszántói Uj Élet termelőszövetkezet halászcárdát nyitott Hercegszántón és zöldség-gyümölcs üzletet Baján. A dávodi Augusztus 20 termelőszövetkezet és a MÉK /Mezőgazdasági Értékesítő Központ/ kooperációban hagymatárolót üzemeltet Dávodon, valamint baromfi, zöldség és gyümölcsüzletet Pécsen.

Bácsbokodon 3 termelőszövetkezet közös gépjavitó állomást létesített, ahol több mint 100 főt foglalkoztat. Bajai székhellyel 9 termelőszövetkezet közös termelőszövetkezeti építőipari brigádot hozott létre és foglalkoztat.

Létrejött a Bácskai Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Területi Szövetsége, melynek 42 termelőszövetkezet a tagja /járás 37, város 4 és a halászati termelőszövetkezet/. A termelőszövetkezetek érdekképviselője mellett, az új gazdaságirányítási rendszer elveinek megfelelően segíti a termelőszövetkezetek vállalatyszerű gazdálkodását, a termelőszövetkezetek belső életének folytonosságához ad segítséget, tesz javaslatokat /alapszabályok, ügyrend, stb/.

A gazdaságirányítási rendszer reformjának fokozatos bevezetése döntő tényezője annak, hogy a korábban egyre súlyosabban jelentkező problémák megoldódjanak és a termelőszövetkezetek továbbfejlődjenek.

Csak az említés igényével ide kívánczik az a vélemény, hogy

amely a termelőszövetkezetek foglalkoztatja, hogy a reform bevezetése az előnyök és lehetőségek mellett jelentős tehernövekedést is jelent a termelőszövetkezeteknek. Az SZTK járulék növelése, a növényvédőszer, gázolaj, stb. árának emelése a bajai járásban 1968-ban 1967-hez mintegy 31 millió forinttal emeli meg a termelőszövetkezetek kiadásait, amit pluszként ki kell gazdálkodniuk.

Az ellentmondásokból, a problémákból csak néhány felvilantására volt lehetőség, számtalan gond, probléma, ellentmondás jelentkezik még. Sok a visszahuzó tényező, esetenként kísért a múlt a maga megtévesztő, idealizált illúzióival. Mégis lényeges az előrehaladás, a termelőszövetkezetek létrejöttével és megerősödésével az egységes paraszti osztály kialakulásának folyamata megkezdődött. Aznegyeni paraszti gazdaság helyébe a mezőgazdaság szocialista átszervezése során a nagyüzem, a széthuzás, az elszigeteltség helyébe az összefogás lépett.

Ma, mindössze néhány évvel a mezőgazdaság szocialista átszervezésének számszerű befejezése után a bajai járás termelőszövetkezetei egyre korszerűbb gazdálkodást folytató nagyüzemek. Tagjainak, gazdáinak nemcsak anyagi életviszonyai, munkakörülményei változtak meg jelentősen, hanem gondolkodásmódja, műveltsége, érdeklődése, igénye és tájékozottsága is. Megváltozott a paraszti felhalmozás iránya és aránya. Jelentősen módosul - előrehalad az életfel fogás, kulturáltabbak a lakások, az öltözködés, stb. A parasztság a kormányintézkedések és a biztonságérzet növekedésével nem gyűti a régihez hasonlóan keresetét öregkorára, hanem élete kényelmesebbé tételére használja azt fel. Hercegszántón pl. az utóbbi 5 év átlagában évente 40 lakóház kerül megépítésre, vagy felújításra. Új arculatot

olt a falu külsejében is - utak, parkosítás, szociális-, kulturális intézmények, vízvezeték, tv, személygépkocsi, - de mindennek előtt azzal, hogy lakói gondolkodása is megváltozott. Ma már az új erkölcsi, társadalmi felfogás meggyőző jegyei a meghatározók.⁵³

A járás mezőgazdaságfejlesztési koncepcióját az 1966-os pártétkezelet beszámolója így jelölte meg: "A járás mezőgazdaságában a bácskai tájkörzetnek megfelelő belterjesítésre, az egységnyi területre eső hozam és exportarány növelésére kell törekedni úgy, hogy a szakosítás elvei is érvényesüljenek. Biztosítani kell a járás területén mindenütt a szocialista nagyüzemi gazdálkodás rendszerének komplex fejlesztését."⁵⁴

ÖSSZEFOGLALÁS - KÖVETKEZTETÉSEK

A Bácskáról, a bácskai táj gazdagságáról, emberéről - nem kis lokálpatriotizmussal - így irtak egykoron: "A dicsekvő kivétel, a becézgetés, a nemzeti őserővel való hivalkodás egyfelől a néminemű capitis diminutio is azonban másfelől - mindbenne bujkál a kifejezésben, amikor a magyar ember azt mondja, hogy bácskai. A szépség, az erő, a gazdagság, a romlatlan naivság, az erős hazafiság fogalmát teszi ki a bácskai cognomen; de bizonyos szelid kicsinylés, meg a modern haladástól való elmaradottság jelzésével is akar csipkelődni az éles magyar nyelv, amikor kimondja valamire, hogy az a valami bácskai. Majd igazán, majd tulzottan szerte röpködnek az ország köztudatában Bácska felől a legtarkább kiszólások, melyek közül egész sereg a közmondás tekintélyére s általános hitelére emelkedett.

Teszem a bácskai asszony alatt a tüzről pattant és szép menyecskét; a bácskai ember alatt a nyers erőből duzzadt és duzzadó bugyilláriszal megbélelt férfit; a bácskai kultúra alatt az áppádházi királyok korszakának intellektuális szintjét, a bácskai bűz alatt a legjobb magot, a bácskai ló alatt a legkényesebb, de legkitartóbb paripát érti az általános közhiedelem, a bácskai karcos meg a magát itató, de lopva alaposan kikészítő borocskát jelentí országSZerte.

A Józsa Gyurik, Baczur Gazsik, Mokány Bercik és Német Bercik közismert jellemvonásai pedig e mondásban kumulálódnak a köztudat előtt: bácskai virtus.

De fűszerezve egyben az igazi virtus birodalmába tartozó jellemonásokkal is: egyéni kedvességgel, áldozatkész barátsággal, páratlan vendégszeretettel és puritán becsületességgel. Mindez a valódi, avagy talmi ékkő pedig fel van tűzdelve a bácskai virtus gerincét tevő vörös fonálra, a szilaj bátorságra. A mint hogy még ma is az a vonás, a legjellemzőbb virtusra a bácskai embernek, köznyelven a bácskai oroszlának.

A többi, a szépséget és gazdagságot kivéve, lecsiszolódott lassacskán már róla, vagy kippalérozódott. Modern nép ma már a bácskai is, a legtöbb tekintetben. Még pedig a legszebben beilleszkedve az új Magyarország hatalmas kultúrtestébe. Tanult az intelligenciája, szemfüles a kereskedője, és okos a parasztja. A 32 levelű biblia uralmát BácsországSZerte kiszorította a könyv s a duhaj társaséletet a szalonképzett uri modor. A háromnapos versenyivások legénykedése is leenyhült a zónagulyás és fröccs ártatlan napi uzusára, valamint a vagyonokat forgató és elrabló ferbii helyébe is a szelid "alsós" nyomult be a maga veszélytelen polgári fillérével. A társas szórakozás egyéb agaiban is, valamint a háztartásokban is csak régi mese már a hírhedt bácskai pazarlás, ellenben megmaradt a bőség, de a modern igények válogatott izlésével raffinálva. Fenn az ernyő, de

megvan a kas is hozzá, egész Bácskában.

Aki hát még ma is keresi azt a bizonyos "külön világot" a Bácskában, alaposan, de örvendetesen csalódik. Különb világot, azt talál Bácsországbán, mert boldogabb világot talál mint bárhol másutt e hazában; de külön, vagy hát külön világot immár nem. Az a múlté. Meghalt a soha föl nem támadás reményében. Megölte a modern kultúra, mely ez országrészt csodás vasuti fejlettsége, meg az országos sajtó hódító diadalutja révén keresztül és kasul járta az ős Bácskát is. Gyurt belőle olyan vármegyét, aminőből kívánatos lenne igen sok és formált benne olyan társadalmat, aminőnek már igazán hetedhét országon nincs párja." 55

A magyar Bácska mezőgazdaságának, dolgozó parasztságának, termelőszövetkezeteinek közel negyedszázados történetébe pillantok be ezzel a dolgozattal. Igyekeztem e történelmi időszakot a szereplők és azok személyes tapasztalatainak összegyűjtésével és felhasználásával - a dokumentumok mellett - áttekinteni, a napjainkig lezajlott eseményeket feleleveníteni, hogy reális és hű képet adjak a falusi életforma változásáról, az új tendenciák kialakulásáról és megerősödéséről. Teljességre nem törekedhettem, hiszen az apró mozzanatok összegyűjtése rendkívül igényes, bonyolult munkát, sok időt és további kutatást igényel. A változást az MSZMP Bács-Kiskun megyei pártértekezletének 1966 októberi beszámolója az alábbiakban summázza:

"A szocialista átszervezés történelmi jelentőségű feladatainak sikeres megvalósítása nyomán szó szerint is kivirult mezőgazdaságunk a Bácskában, a Duna mellékén és a Homokhátságon. Az új életben magát feltaláló szövetkezeti parasztság szakértelembe, a termelés eredményességében messze felülmúlja az egyéni gazdálkodás korszakát. S nézzük meg egyre korszerűsödő nagyüzemeink, növénytermelését, állattenyésztését, kertészeti kulturáit - mind-mind az életre való szocialista nagyüzemek fejlődőképes-

ségét mutatják!" 56

A bajai járás mezőgazdasága közel negyedszázados történetének áttekintése azt mutatja, hogy e körzetben is - némileg az országos átlagot meghaladóan a sajátos viszonyok közepette - kialakult és megerősödött a szocialista mezőgazdaság nagyüzemi jellege. Megkezdődött és gyorsuló ütemben halad a paraszti tömegek gazdasági, politikai, kulturális felemelkedése, életfelfogásának kedvező változása. Egyben erősödik, szélesedik az a gazdasági, társadalmi alap, amelyen kialakul az új, egységes szocialista paraszti osztály. Minden területen egyre legyőzhetetlenebbül jelentkezik az új, melynek során döntő, hogy a termelőszövetkezetekben - éppugy, mint egész társadalmunkban - az ember értékének igazi mértéke a közösség, a saját maga és a családja érdekében végzett konkrét munka, s a közösség ügyét szolgáló társadalmi tevékenység.

Baja járás termelőszövetkezetei fejlődésének sokirányú tapasztalata is azt igazolja, hogy a gazdasági, valamint a nevelési, kulturális tennivalók egységben jelentkeznek, azonos értékűek és sok vonatkozásban kölcsönhatásban vannak egymással. A továbbfejlődés mindegyik iránt fokozottabb igényt támaszt. Mindez egyértelműen igényli, hogy a jövőben is nagy figyelmet és fokozott gondot kell fordítani a szocialista mezőgazdaság legdöntőbb tényezőjére az emberre, a termelőszövetkezetek egyszerű tagjaira. Ez a legdöntőbb feltétele annak is, hogy a gazdasági fejlődés mellett az új szocialista paraszti osztály már meglévő vonásai megerősödjenek, s az új osztály kialakulása meggyorsuljon.

Meggyőződéssel vallom, hogy a járás, a bácskai táj felszabadulás utáni története, a termelőszövetkezetek fejlődése a l e n i n i p a r a s z t p o l i t i k á t p é l d á z z a .

J e g y z e t e k

1. Lenin: A szövetkezetekről
Lenin Válogatott Művek II. 985. o.
Szikra, Budapest 1954.
2. Az anyagban szereplő adatok többségét a Statisztikai Hivatal Járási Felügyelősége és a Magyar Nemzeti Bank bajai fiókja szolgáltatta
3. E téma részletes agrárközgazdasági kifejtését, elemzését találjuk Csete - Márton: A mezőgazdaság területi és üzemi fejlesztése Bács-Kiskun megyében c. könyvben
Mezőgazdasági Kiadó, Budapest 1966
4. Földreform 1945 205. o.
Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1965
5. A földreform eszme térhódításának és a magyarországi parasztmozgalom kiszélesedésének feldolgozását adja a Pölöskei Ferenc és Szakács Kálmán szerkesztésében megjelent Földmunkás és szegényparaszt mozgalmak Magyarországon 1848-1948 c. könyv II. kötete
Mezőgazdasági és Erdészeti Dolgozók Szakszervezete, Budapest, 1962

A földreform közvetlen előkészítését, lebonyolítását és hatását részletesen bemutatja a Földreform 1948 - tanulmány- és dokumentumgyűjtemény
Kossuth Könyvkiadó, 1965

Ugyanezt a problémát sajátosan világítja meg dr. Erdei Ferenc: A szabadság hajnalán c. kötetben megjelent visszaemlékezése
Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1965.
6. Politikai plakátok
Türr István Múzeum, Baja

7. Bajai Hírlap 1945. április 7-i száma
- 8-9. Horváth Mátyás, Nagybaracska, Petőfi u. 24 -
saját gyűjtés /továbbiakban: s.gy./
10. Dutkai János, Bácsalmás, Bajcsy Zs. ut 16. /s.gy./
11. Bajai Hírlap, 1945. április 7-i száma
12. Bajai Hírlap, 1945. április 12-i száma
13. Bajai Hírlap 1945. április 14-i száma
14. Erről tanuskodik az a néhány feljegyzés, körlevél
és jelentés, amely az MSZMP Bács-Kiskun megyei
Bizottságának Archivumában található
15. Az egész problémakör részletesebb kifejtését ta-
láljuk Nyers Rezső: Szövetkezetek a magyar népi
demokráciában
Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1959
16. Erről a bonyolult, ellentmondásokkal telített, de
a kikristályosodás irányába ható időszakról érté-
kes és érdekes anyagok találhatók az MSZMP Bács-
Kiskun megyei Bizottságának Archivumában /az anyag
rendezetlen/
17. Ehhez az anyagrészhez fokozottan felhasználtam az
MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottságának Archivumá-
ban található anyagokat, valamint Gál István /Ba-
ja, Szamuelly u. 4. sz./ és Földes Lajos /Baja,
Széchenyi u. 10./ elvtársak visszaemlékezéseit
/s.gy./
18. Ezek közül többnek a kezdeti tevékenységébe érde-
kes bepillantást kapunk a Termelőszövetkezetek tör-
ténete c. gyűjteményes kötet alapján
Szerkeszti: dr. Donáth Ferenc
Kiadó: TIT, Budapest, 1967

19. Az idézett részek megtalálhatók Rákosi Mátyás:
Válogatott beszédek és cikkek 331. illetve 333.
oldalon
Szikra, Budapest, 1950
20. MSZMP Archivum, Kecskemét
21. Az adatokat Kubatov Antal, a csátaljai Uj Tavasz
termelőszövetkezet üzemgazdásza szolgáltatta
/Csátalja, Petőfi u. 4./ /s.gy./
22. Földes Lajos visszaemlékezése /s.gy./
23. Bajai Hírlap 1949. március 26-i száma
24. Az adatokat közölte Serfőző János termelőszövetke-
zeti tag /Madaras, Honvéd u. 46./ /s.gy./
25. Elmondta Blinszky István Nagybaracska, Kun Béla
u. 14. /s.gy./
26. Földes Lajos visszaemlékezéséből /s.gy./
27. Marx-Engels Válogatott Művek II. 432. o.
Szikra, Budapest, 1949
28. Járási Tanács Irattára Baja
8/VB határozat 1955.
29. Járási Tanács Irattára Baja
98/VB határozat 1955.
30. Az adatokat a községi irattár rendezetlen anyagá-
nak felhasználásával közlöm /s.gy./
31. Südi Bertalan, százados, a garai 108-as határőr őrs
politikai helyettese, Bácsbokod, Kövesmajor, Tanya
207. /s.gy./
32. E probléma összesítéséhez felhasználtam
Bayer István Baja, Szegedi u. 13.
Juhász Lajos, Bácsbokod, Róth K. u. 31.
Kőházi Ferenc, Baja, Szabadság ut 9.

Pártai István, Bácsalmás, Állami Gazdaság elvtársak visszaemlékezéseit, tapasztalatait, akik az 1950-es években valamelyik gépállomás vezetői voltak /s.gy./

33. Juhász Lajos, a bácsbokodi gépállomás igazgatója volt 12 évig, jelenleg a bácsbokodi Ezüst Kalász termelőszövetkezet párttitkára. Tapasztalatait kéresemre írásba foglalta /s.gy./
34. Csernák István Nagybaracska, Zrinyi u. 92. /s.gy./
35. Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-1962
94. o.
Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1964
36. u.o. 181. o.
37. u.o. 269. o.
38. u.o. 275. o.
39. Nyers Rezső: Szövetkezetek a magyar népi demokráciában 193. o.
Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1959.
40. A VB munkatervét komoly és elemző vita előzte meg. E nézetek elsősorban a differenciálás és a módszer kérdésében csaptak össze. Ez időben magam is a járási párt VB tagja és egyik osztályvezetője voltam. Velem együtt néhány elvtárs azt az álláspontot képviselte, hogy türelmes, inkább hosszabb időt felölölő, fáradságot nem kímélő, meggyőző munkával és a példa erejével, a helyi erők felhasználásával léptessük be a dolgozó parasztokat a szövetkezetbe. A VB több tagja azt az álláspontot képviselte, hogy nagy népnevelő gárda bevonásával - ezek zömét vá-

rosi munkások, állami gazdasági dolgozók és más községben lévő termelőszövetkezeti tagok adták - egy-egy községet szinte "megszállva" gyors ütemben történjék a tömeges átszervezés. A VB munkaterve végül is bizonyos kompromisszumot fedett, a differenciáltabb szervezés figyelembevételével községenként első számú vezetőket jelölt meg felelősként.

Magam személy szerint 1958/59-1959/60 telén több községben voltam az átszervezés járási felelőse. 1958/59-ben Vaskuton és Bácsszentgyörgyön, 1959/60-ban Érsekcsanádön.

Vaskuton népnevelő gárda nélkül Papp György elvtársal, a Városi Pártbizottság jelenlegi első titkárával megosztva végeztük a munkát. Kedvező feltételt jelentett az, hogy a mezőgazdasági lakosság döntő többsége már a tömeges átszervezés előtt közel egy évtizeddel I. típusú termelőszövetkezeti csoportban dolgozott. Így a kollektivitás, egymás segítése és a baráti légkör miatt a szövetkezés gondolatától nem idegenkedtek és meg volt a lehetősége annak, hogy 15-25 főből álló táblás gazdálkodást folytató termelőszövetkezetek legtekintélyesebb és legértelmesebb tagjaival szót értsünk. Így többek között Kubovics Bélával, aki azóta is a Petőfi termelőszövetkezet elnöke, Csanaki Ferencsel a Petőfi termelőszövetkezet jelenlegi főagronómusával, Mojzes Mihállyal, a jelenlegi főkertésszel. Vaskuton egyébként messzemenően figyelembe kellett venni a lakosság erősen vegyes összetételét, valamint azt a körülményt, hogy a községben a korábban működő Dózsa termelőszövetkezet az 1950-es évek közepén állandó válsággal küzdött.

Bácsszentgyörgy községben szintén Papp György elvtárssal végeztük a szervezést. A VB fentebb már említett egyik csoportjának állásfoglalása szerint a szomszédos Gara községből - az ottani termelőszövetkezetből, állami gazdaságból, iskolából - mintegy 70 népnevelőt vittünk át az egyik nap ebbe a kis lélekszámu /8-900 lakosu/ határmenti bunyevác és magyar nemzetiségű községbe. A nagy népnevelő gárda "bevetése" semminemű eredményt nem hozott. Hetekig az egyénileg gazdálkodó parasztság erős differenciálódásának figyelembevételével folytattuk a tárgyalásokat, néhány járási tanácsnál dolgozó elvtárs bevonásával. A tömeges belépés 2-3 jól dolgozó, tekintélyes, korábban a községi vezetésben /állami és egyházi/ résztvevő középparaszt magatartásától függött. Ennek felismerése után 1959 február végén egy vasárnapon én Sümegi András lakásán tettem látogatást, míg Papp elvtárs a másik tekintélyes középparaszthoz ment. Egész nap baráti hangnemben beszélgettünk, számoltunk, bizonyítottunk. Este pedig már Papp elvtárssal együtt kölcsönösen bemutattuk egymásnak az aláírt belépési nyilatkozatot. Ezt követő három napon belül a község egyénileg gazdálkodó parasztsága mind a szövetkezés útjára lépett, önálló termelőszövetkezetet alakított.

Érsekcsanád szervezésére 1959/60 telén kerül sor. Számomra ez a község jelentette a legnagyobb problémát annál is inkább, mert a község közvetlen Bajához csatlakozik, így a város elszívó hatása jelentős és a faluban hosszabb ideje működő termelőszövetkezet erősen legyengül, mérleghiányos volt. A vezetés és munkája szinte elrettentő jellegű. A

köztség állami és pártvezetői a termelőszövetkezeti vezetőséggel együtt sűrűn váltották egymást az átszervezést megelőző években. A nagy fluktuáció oka döntően az italozás és az egyéb korrupció.

A községben mindennek következtében a szervezés során számításba jöhető helyi erőre érdemében nem lehetett támaszkodni, néhány elvtárs kivételével. Helyi szempontból Somogyi István a földművesszövetkezet akkori ügyvezetője, községi párttitkár, Király István pártnyugdíjas és Gréczi Lajos iskolaigazgató munkája, közreműködése volt kiemelkedő. Emellett néhány fiatal közreműködésére lehetett számítani. Az átszervezést mintegy 15 fős népnevelő hálózattal kezdtük meg. Ezek között volt a földművesszövetkezet járási központjának több vezetője, Kürtös Adám, Gál István, Várnagy Pál, Dékány Bertalan, továbbá néhány bajai munkás, Czikk Márton, Tari Sándor, Krakkó Jenő, Scherer Géza, Horváth Jenő. Ez a szervező törzsgárda gyakorlatilag kitelepült a községbe, a termelőszövetkezeti székház egyik szobájában lakott. A szervezés, az elbeszélgetések esetenként az éjszakai órákba nyultak, de mindig a kölcsönös megbecsülés, a jó légkör jellemezte ezt a helyzetet.

1959 november végétől több mint egy hónapos előkészítő, szervező és meggyőző munka nyomán/járási és megyei vezetés többször türelmetlenkedett közben/ 1960 januárjában néhány nap alatt lett termelőszövetkezeti község Ersekcsanád. Az első belépők között több jól gazdálkodó középparaszt volt. Így Felső János, Kiss Ferenc, Kiss Aron, Szabó Mátyás, Marinkó István, Pataki Lajos, stb.

Az előbb említett községek mellett más községekben is részt vettem a tömeges átszervezés munkájában. Számtalan tapasztalat, élmény és kellemes emlék maradt meg ebből a bonyolult és jelentős időszakból. Ezek leírására itt nincs lehetőség, a szervezéssel kapcsolatban azonban még két megjegyzést tennék.

Egyrészt azt, hogy az általam korábban ismert községekben a szervezés folyamán semminemű atrocitás, erőszak nem történt.

Másrészt azt, hogy azóta is minden évben egy-két alkalommal meglátogatom ezeket a termelőszövetkezeteket, ahol esetenként részt veszek közgyűléseken, vagy kinn a határban találkozom tagokkal. Mindenütt régi ismerősként szívélyesen fogadnak, jóleső érzéssel, mosolyogva emlékezünk korábbi vitánikra és valamennyi termelőszövetkezetben a szorgalmas munkát és általában a megelégedettséget tapasztalom.

41. A kimutatást a Járási Statisztikai Hivatal adatai alapján állítottam össze
42. Kubovics Bélát és családját 1947 áprilisban telepítették Csehszlovákiából Vaskut községbe. Termelőszövetkezetbe lépése előtt a község egyik legtekintélyesebb, jól gazdálkodó középparasztja volt. Termelőszövetkezetbe lépése után Petőfi termelőszövetkezet tagsága elnökké választotta, azóta is e termelőszövetkezet elnöke /s.gy./
43. Az MSZMP VIII. Kongresszusának jegyzőkönyve 430.o. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1963.
44. Ennek az anyagrésznek a feldolgozásához fokozottan felhasználtam a járási párt és tanács VB beszámolóit, jelentéseit
45. Az MSZMP Bács-Kiskun megyei pártértekezlete Kecskemét, 1962. október 25-26 12.o.
Kiadja: az MSZMP Bács-Kiskun megyei Pártbizottsága

46. Az MSZMP Baja járási Bizottságának beszámolója a járási pártértekezleten
Baja, 1966. október 21. 3. o.
Kiadja: MSZMP Járási Bizottsága Baja
47. Az MSZMP Bács-Kiskun megyei pártértekezlete
Kecskemét, 1966. október 31 - november 1. 24.o.
Kiadja: az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottsága
48. Ennek a témakörnek a feldolgozásához kikértem több illetékes vezető véleményét. Így többek között Mécs János MNB igazgató Baja, Enyedi Oszkár revizor, dr. Zalántai Endre a tataházi Petőfi termelőszövetkezet főkönyvelője, Selymes József MSZMP titkár Tataháza, Csanaki Ferenc főagronómus, Petőri termelőszövetkezet Vaskút, Tarnai János termelőszövetkezeti elnök, Dávod, Rákóczi termelőszövetkezet, Recskó József párttitkár, Csávoly, Egyesülés termelőszövetkezet, Kürtös Adám, Bácskai Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Területi Szövetsége Baja, Agócs Imre MSZMP Járási Bizottsága, Baja
49. Ehhez az anyagrészhez több termelőszövetkezeti vezető véleményének kikérése mellett fokozottan felhasználtam saját tapasztalataimat is
50. VB jelentés a nemzetiségek helyzetéről 1961
MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottságának Archivuma
Kecskemét, rendezetlen
51. Ezt a problémakört más összefüggésben mutatja be dr. Magyar Mihály a Járási Statisztikai Hivatal vezetője
"A"faluról való elvándorlás problematikája és hatása a bajai járásban" című tanulmánya /kézirát/
52. Ennek a fejezetnek a megírásához hasznos véleményt adott a Statisztikai Hivatal és a Magyar Nemzeti Bank több vezetője
53. E problémák felvázolásához felhasználtam a termelőszövetkezeti szövetség és több termelőszövetkezeti vezető véleményét is.

54. Az MSZMP Baja Járási Bizottságának beszámolója a járási pártértekezleten
Baja, 1966. október 21. 20. o.
Kiadja: MSZMP Járási Bizottsága Baja
55. Bácska társadalmi élete
Bács-Bodrog vármegye Jótékonyági és Kultúregyesületeinek közreműködésével szerkesztette Csoór Gáspár
Kiadja a József kir. Szanatórium Egyesület Budapest
56. Az MSZMP Bács-Kiskun megyei pártértekezlete
Kecskemét, 1966. október 31 - november 1. 4. o.
Kiadja: az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottsága

A bajai járás megépített öntözötelepei
1968

Jelmagyarázat:
 Hordozható vezetékes önt.
 Földalatti nyomdcsöves önt.

A bajai járdas talajviszonyai és települései

szelvények:

antes folios

homok

mezsegye! "falaj

A felhasznált irodalom

1. Adatok a mezőgazdasági termelőszövetkezetekről
Központi Statisztikai Hivatal 1967
2. Alcser J - Perényi K: Magyarországi öntözések fejlődése 1957-től 1960-ig
Vizügyi Közlemények különlenyomata
3. Agitátorok kézikönyve
Érvek a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság mellett
Décs, 1960. Mezőgazdasági Könyvtár
4. Ács Mihály - Bak István - Sylvester Domokos: Hogyan kell megalakítani a termelőszövetkezeteket
Bp. 1955. Mezőgazdasági Könyvtár
5. Bajai Hirlaó 1945-46-47-48 évi számai
Türr István Múzeum Baja, rendezetlen
6. A Baja járás termelőszövetkezetei politikai és gazdasági megerősödésének néhány főbb tapasztalata
Kiadja: MSZMP Baja járási Végrehajtóbizottsága 1966
7. Bajai állami gazdaságok és termelőszövetkezetek fejlődése /kézirat/
Összeállította: Mészáros Fülöp
8. Baja város birtokviszonyai a felszabadulás előtt
/kézirat/
Összeállította: Suchy György, 1959.
9. Bács-Kiskun megye dolgozó parasztsága a boldogulás útján
Kiadja: MDP Bács-Kiskun megyei Pártbizottság, Kecskemét, 1951.
10. Berend T. Iván - Szakács Sándor: Hozzászólás a népi demokratikus forradalom jellegéről folyó vitához. A népi demokratikus átalakulás gazdasági tartalmának kérdéséhez
Párttörténeti Közlemények 1964/3

11. Berend T. Iván: Ujjáépítés és a nagytőke elleni harc Magyarországon 1945-1948
Közgazdasági és Jogi Kiadó 1962
12. Biró Ferenc - Kovács Zoltán: A munkadijazás 1964. évi tapasztalatai a termelőszövetkezetekben
Pártélet 1964/12
13. Dr. Borsi Emőlé: A szocialista mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom magyarországi kialakulásának előtörténetéhez
Párttörténeti Közlemények 1964/4
14. Dr. Borsi Emil: Az MKP harca a szegényparasztság megszerzéséért 1945 második felétől 1946 végéig
Párttörténeti Közlemények 1961/1
15. Cholaj, H: A földár megállapításának problémája a szocializmusban
Közgazdasági Szemle 1966/9
16. Cikkgyűjtemény a termelőszövetkezeti csoportok és gépállomások dolgozói 1950 januári tanácskozásának anyagából
Budapest, 1950, Mezőgazdasági Könyvtár
17. Csete L - Márton J: A mezőgazdaság területi és üzemi fejlesztése Bács-Kiskun megyében
Mezőgazdasági Kiadó, Budapest 1966
18. Csizmadia Ernő: A vállalati önállóság szervezeti alapjai a termelőszövetkezetekben
Közgazdasági Szemle 1967/7-8
19. Csizmadia Ernő: A mezőgazdaság szerepe és helye gazdasági életünkben
Társadalmi Szemle 1966/3
20. Csonka Rózsa: A Magyar Tanácsköztársaság agrárpolitikájának néhány jellemző vonása
Párttörténeti Közlemények 1959/2.

21. Dégen Imre: Az MSZMP KB 1964 februári ülésén elhangzott hozzászólása
Vizgazdálkodás 1964/2
22. Dimény Imre: A mezőgazdaság és az élelmiszeripar
1967. évi eredményei
Közgazdasági Szemle 1968/7-8
23. Dobi István: Vallomás és történelem
Kossuth, 1962
24. Dobi István: A parasztság jövője a termelőszövetkezet
Budapest, 1955. Mezőgazdasági Könyvtár
25. Donáth Ferenc: Termelőszövetkezeti mozgalmunkról
Budapest, 1950. Mezőgazdasági Könyvtár
26. Donáth Ferenc: Agrárreform vagy agrárforradalom
27. Dr. Erdei Ferenc: A szövetkezeti uton
Válogatott cikkek és beszédek
Budapest, 1965. Mezőgazdasági Könyvtár
28. Dr. Erdei Ferenc: Termelőszövetkezeti közösségek és városok kérdései /előadás/
Budapest, 1952. Mezőgazdasági Könyvtár
29. Dr. Erdei Ferenc: A magyar szövetkezeti mozgalom új utjai
Nagy Imre és Gyöngyösi János hozzászólásával
Budapest, 1948. Mezőgazdasági Könyvtár
30. Dr. Erdei Ferenc: A termelőszövetkezetek történeti fejlődésének néhány jellemzője
Párttörténeti Közlemények 1966/1
31. Dr. Erdei Ferenc: A szövetkezetek elméleti kérdései
Társadalmi Szemle 1968/2,
32. Dr. Erdei Ferenc: A termelőszövetkezeti mozgalom helyzete és perspektívái
Budapest, Szikra, 1951
33. Dr. Erdei Ferenc: Mezőgazdaság és szövetkezet
Akadémiai Kiadó 1959
34. Az életszínvonal elemzésének és nemzetközi összehasonlításának kérdései
Akadémiai Kiadó 1962

35. Faludi Gábor: A termelőszövetkezetek megerősítésének és az egységes paraszti osztály kialakulásának néhány tapasztalata és problémája Baja-járás termelőszövetkezeteiben
Felsőfoku Vizgazdálkodási Technikum Közleményei
Baja, 1967
36. Dr. Fazekas Béla: Mezőgazdaságunk a felszabadulás után
Mezőgazdasági Kiadó, 1967
37. Fehér Lajos: A mezőgazdaság szocialista átalakításának és a termelőszövetkezetek megszilárdításának hazai tapasztalatai és feladatai
Kossuth, 1960
38. Fehér Lajos: A mezőgazdaság fejlesztésének fő irányai
Kossuth, 1966
39. Fehér Lajos: A nagyszénási "Dózsa György" termelőszövetkezeti csoport élete
Társadalmi Szemle 1950
40. Fehér Lajos: Termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődése az 1950/51-es évben
Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle 1951
41. Fehér Lajos: Termelőszövetkezeti mozgalmunk helyzete és feladatai
Budapest, 1952. Mezőgazdasági Könyvtár
42. Fejér Ferenc: Gyakorlati tanácsok mezőgazdasági termelőszövetkezeti vezetőknek
Mezőgazdasági Kiadó, 1959
43. Fock Jenő: A magyar népgazdaság a szocializmus építésének útján
Kossuth, 1963
44. Földmunkás- és szegényparaszt mozgalmak Magyarországon 1848-1948
Szerkeszti: Pölöskei Ferenc és Szakács Kálmán
Mezőgazdasági és Erdészeti Dolgozók Szakszervezete, Budapest, 1962

45. A földfoglalajdonról és a földhasználatról
Összeállította: Tarr Imre
Kiadja: az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya
Budapest, 1967 Kossuth
46. Földreform 1945
Kossuth, 1965
47. Dr. Garamvölgyi Károly: Mezőgazdaságunk szocialista
átalakítása
Budapest, Kossuth, 1965
48. Gábor M - Sylvester D: A termelőszövetkezeti tagok
háztáji gazdasága
Budapest, Kossuth, 1968
49. Gergő Zoltán: A szövetkezetek szerepe a szocialista
társadalomban
Budapest, Kossuth, 1966
50. Dr. Géczy Gábor: Magyarország mezőgazdasági területe
Akadémiai Kiadó, 1968
51. Ghyczy Béla: Szövetkezetek a magyar mezőgazdaságban
Budapest, 1968. Mezőgazdasági Könyvtár
52. Gondoljunk a holnapra. A termelőszövetkezeti csoport-
tok küldötteinek 3. országos értekezletén elhangzott
előadások és hozzászólások
Budapest, 1949. Mezőgazdasági Könyvtár
53. Gulyás Pál: Mit kell tudni a termelőszövetkezetbe be-
lépő dolgozó parasztoknak?
Budapest, 1955. Mezőgazdasági Könyvtár
54. Halasi László: Az 1945-47-es agrárátalakulás jellegéről
Párttörténeti Közlemények 1964/3
55. Hasonló feltételek, különböző eredmények
Szerkeszti: Márton János
TIT sokszorosító, 1967
56. Három szermelőszövetkezet útja. Szemelvények a barcsi
Vörös Csillag, a répáspusztai Első Ötéves Terv és a
ráksi Új Élet termelőszövetkezet életéből
Kaposvár, 1957, Mezőgazdasági Könyvtár

57. Hegedüs András: A magyar mezőgazdaság szocialista átszervezésének kérdései
Budapest, 1951. Szikra
58. Helyi tanácsok feladatai a termelőszövetkezeti csoportok megszilárdításában és fejlesztésében
Összeállította: a BM Helyi Tanácsok Főosztálya
Budapest, 1951. Jogi és Államigazgatási Kiadó
- 59- Hogyan vezessük a szövetkezetet?
A Népszabadság szerkesztőségi ankétja
Budapest, 1960. Mezőgazdasági Könyvtár
60. Husz év - tanulmányok a szocialista Magyarország történetéből
Budapest, Kossuth, 1964
61. Járási Tanács Irattára Baja
VB jegyzőkönyvek mezőgazdasággal kapcsolatos anyagokból
1955 januártól
62. Jeszenszky Árpád: Száz termelőszövetkezetben jártam
Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1965
63. Kádár János: A szocializmus teljes győzelméért
Kossuth 1962
64. Királyi Ernő: Munkadijazás és jövedelemrészesedés a termelőszövetkezetekben
Pártélet 1964/2
65. Komló László: A munka értékelése és díjazása a termelőszövetkezetekben
Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1962
66. Kovács Mihály: Szövetkező szövetkezetek
Budapest, 1961. Mezőgazdasági Könyvtár
67. Kőszegi András: A termelőszövetkezeti csoportok 1949. december havi adatfelvétele
Statisztikai Szemle 1950
68. Lenin: Gazdaság és politika a proletárdiktatura korszakában
Lenin Válogatott Művek II. Szikra, Budapest 1949

69. Lenin: A terményadóról
Lenin Válogatott Művek II. Szikra, Budapest 1949
70. Lenin: Üdvözlét a magyar munkásoknak
Lenin Válogatott Művek II. Szikra, Budapest, 1949
71. Lenin: A szövetkezetekről
Lenin Válogatott Művek II. Szikra, Budapest, 1949
72. Lenin: Az agrárkérdésről I.
Budapest, Szikra, 1950
72. Lenin: Az agrárkérdés és a forradalom erői
Budapest, Szikra, 1950
73. Lenin: Az agrárkérdésről /az OSZD/b/MP VII. /áprili-
lisi/ Összoroszországi konferenciája
Budapest, Szikra, 1950
74. Losonczy Pál: A termelőszövetkezeti gazdálkodásról
Kaposvár, 1955
75. Matolcsi János: Termelőszövetkezeti mozgalmak hely-
zete és fejlesztésének kérdései
Budapest, 1955 Mezőgazdasági Könyvtár
76. Dr. Maár András: Termelési körzetek, szakosítási és
koncentrálási törekvések Bács-Kiskun megyei mezőgaz-
dasági termelőszövetkezetekben
/kézirat/
77. Dr. Maár András: Helyünk az országban
Petőfi Népe különkiadása 1967. szeptember 19.
78. Márczisz Antal: A termelőszövetkezeti gazdaságok meg-
szilárdításáért
Budapest, 1952. Mezőgazdasági Könyvtár
79. Márkus István: Mit láttam falun?
Budapest, Magvető 1967
80. A mezőgazdasági termelőszövetkezetekre vonatkozó
jogszabályok
Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1959
81. Mezőgazdasági Lexikon 1-2 kötet
Mezőgazdasági Kiadó 1958
82. Dr. Molnár Frigyes: A homoki szőlőtermelés korszerű-
sítése
Mezőgazdasági Kiadó 1961

83. Dr. Molnár Frigyes: A pártszervezetek munkája a Bács-Kiskun megyei termelőszövetkezetekben
Pártélet 1964/10
84. Dr. Molnár Frigyes: A mezőgazdaság belterjes fejlesztésének főbb tapasztalatai Bács-Kiskun megyében
Társadalmi Szemle 1965/10
85. Molnár János: Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban
86. Mód Aladárné: A kulák-kérdés a statisztika tükrében
Statisztikai Szemle 1949
87. A Magyar Szocialista Munkáspárt Bács-Kiskun megyei Archivuma, Kecskemét
88. Az MKP központi vezetőségének állásfoglalása a föld-reform kérdésében
Debrecen, 1945. január 18.
89. A Szociáldemokrata Párt felhívása a földreform végrehajtására
Budapest, 1945. február 23.
90. Az MKP országos funkcionárius értekezletének határozata
1946. március 24-25.
91. Az MKP tervezete az értékálló pénz megteremtésére
1946. május 8.
92. Az MKP központi vezetőségének felhívása falujáró mozgalom szervezésére
1946. szeptember 20.
93. Az MKP III. kongresszusának határozata
1946. szeptember 28 - október 1
94. Az MKP III. kongresszusán elfogadott programtervezet a mezőgazdasági termelés fejlesztésére és a dolgozó parasztság helyzetének megjavítására
1946. szeptember 28 - október 1.
95. Irányelvek a MKP gazdaságpolitikájához
1948. február 12.
96. A MKP szövetkezeti irányelvei
1948. április 22.

97. A MDP programnyilatkozta
1948. június 12-14
98. MDP. Pártunk parasztpolitikájának végrehajtásában mutatkozó elhajlások és ferditések
Kidolgozta: a Központi Előadói Iroda agrárpolitikai munkaközössége, vezető előadó: Hegedüs András
Budapest, Szikra 1951
99. A MDP III. kongresszusának rövidített jegyzőkönyve
Budapest, Honvéd Kiadó Intézet, 1954
100. A MSZMP országos értekezletének határozata
1957. június 27-29
101. A MSZMP KB PB határozata a pártszervezetek feladatairól a gazdasági szervező munkában
1957. július 30
102. A MSZMP agrárpolitikájának tézisei
1957. július
103. A MSZMP KB titkárságának határozata a termelészövetkezetek politikai, gazdasági és szervezeti megszilárdításáról
1957. augusztus 13.
104. A MSZMP KB PB határozata a földművesszövetkezeti mozgalom továbbfejlesztéséről
1957. augusztus 27.
105. A MSZMP KB PB határozata a mezőgazdasági felvásárlási rendszer további megjavításáról
1957. december 17.
106. A MSZMP KB PB határozata az állami gazdaságok helyzetéről és további feladatairól
1958. március 18.
107. A MSZMP KB PB határozata a falusi helyzetről és a falusi politikai munka megjavításáról
1958. április 25.
108. A MSZMP művelődési politikájának irányelvei
1958. július 25.

109. Közlemény a MSZMP KB 1958 decemberi ülésének határozatáról, a párt agrárpolitikájával kapcsolatos egyes kérdésekről és a termelőszövetkezeti mozgalom továbbfejlesztéséről
1958. december 7.
110. A MSZMP KB titkárságának határozata az 1959. évi káder-átcsoportosításról
1959. február 13.
111. A MSZMP KB határozata a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről
1959. október 22.
112. A MSZMP VII. kongresszusának határozata a gazdasági feladatainkról és a második ötéves terv előkészítéséről
1959. november 30 - december 5.
113. A MSZMP KB közleménye a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődéséről és a termelőszövetkezetek megszilárdításáról
1960. február 12.
114. A MSZMP KB PB határozata a termelőszövetkezetek politikai, gazdasági és szervezőmunkájának további javítására
1960. április 12.
115. A MSZMP KB határozata a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről
1960. október 29.
116. A MSZMP KB közleménye: a mezőgazdaságban is uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok
1961. február 17.
117. A MSZMP KB határozata a magyar népgazdaság fejlesztésének második ötéves tervéről
1961. szeptember 12.
118. A MSZMP KB határozata a mezőgazdaság helyzetéről és a további feladatokról
1962. március 28-30

119. A MSZMP VIII. kongresszusa
Budapest, Kossuth, 1962.
120. Az MSZMP Bács-Kiskun megyei Pártértekezlete
Kecskemét, 1962. október 25-26
Kiadja: az MSZMP Bács-Kiskun megyei Pártbizottsága
121. A MSZMP KB határozata az időszerű gazdasági tenni-
valókról
1963. október 18.
122. A MSZMP KB határozata a mezőgazdaság helyzetéről és
fejlesztésének feladatairól
1964. február 20-22.
123. A MSZMP KB PB határozata a termelőszövetkezetek hely-
zetéről az 1964. évi zárszámadások alapján
1965. április 27.
124. A MSZMP KB kiinduló irányelvei a gazdaságirányítási
rendszer reformjára
1965. november 10-20.
125. A MSZMP KB irányelvei a gazdasági mechanizmus reform-
jára
1966. május 25-27.
126. A MSZMP KB határozata a gazdasági mechanizmus re-
formjáról
1966. május 25-27
127. A MSZMP KB titkárságának határozata a szocialista
brigádmozgalom helyzetéről a termelőszövetkezetek-
ben
1966. július 12.
128. A MSZMP KB PB határozata termelőszövetkezeti poli-
tikánk néhány kérdéséről
1966. október 4.
129. A MSZMP Baja járási Bizottságának beszámolója a
járási pártértekezleten
Baja, 1966. október 21.
Kiadja: MSZMP Járási Bizottsága Baja

130. A MSZMP Bács-Kiskun megyei pártértekezlete
Kecskemét, 1966. október 31 - november 1
Kiadja: az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottsága
131. A MSZMP IX. kongresszusa
Budapest, Kossuth, 1967.
132. Nagy Imre: Egy évtized
Válogatott beszédek és irások
Budapest, Szikra, 1954.
133. Nagy László: A szövetkezetek jelentősége és tevé-
kenysége Bács-Kiskun megyében
Területi Statisztika 1968/5.
134. Nádas Gáspár: Munka szerinti megítélés a termelő-
szövetkezetekben
Társadalmi Szemle 1968/2.
135. Nyers Rezső: Szövetkezetek a magyar népi demokráci-
ában
Budapest, Kossuth, 1959
136. Orbán Sándor: A népi demokratikus korszak ábrázo-
lása történetírásunkban
Századok 1962/3-4
137. Orbán Sándor: Az agrárszegénység számának és hely-
zetének alakulása a felszabadulás után /1945-48/
Századok 1966/2.
138. Rákosi Mátyás: Válogatott beszédek és cikkek
Budapest, Szikra 1950
139. Révai József: Marxizmus - népiesség - magyarság
Budapest, Szikra, 1955.
140. Részleges tagosítás a dolgozó parasztság érdekeit
szolgálja
Kiadja a Magyar Dolgozók Párja
Budapest, 1951. Atheneum
141. Seres Imre: A termelőszövetkezetek földtulajdona
és háztáji földhasználata /kézirat/
Budapest, 1967. Mezőgazdasági Könyvtár

142. M. Somlyai Magda: Néhány megjegyzés Halasi László cikkéhez
Párttörténeti Közlemények 1964/3
143. M. Somlyai Magda: Szabadulás és magvetés - az 1945-ös földreform történetéből
A Magyar Történelmi Társulat és a Hazafias Népfront Könyvtára
144. Simon László: Aranyhomok és ami még hiányzik a homokról
Uj Irás 1966/3.
145. A szabadság hajnalán
Budapest, Kossuth, 1965.
146. Szabó Bálint: A felszabadulás utáni forradalmi átalakulás jellege és szakaszai hazánkban
Párttörténeti Közlemények 1960/1-2
147. Szabó Bálint: A felszabadulást követő agrárátalakulás jellegéről
Párttörténeti Közlemények 1962/4.
148. Szakács Kálmán: A parasztság a második világháború alatt
Budapest, 1959. Mezőgazdasági Könyvtár
149. Száz érv a szocialista mezőgazdasági nagyüzem mellett
Budapest, Kossuth, 1959
150. A SZKP XXIII. kongresszusának anyaga
Budapest, Kossuth, 1961-62
151. A szövetkezeti mozgalom a népi demokráciában
Szövetkezeti Kiskönyvtár, Budapest, 1949.
152. Tájékoztató az 1964. évi mezőgazdasági vízhasznosításról
Az Országos Vízügyi Hivatal és a Földművelésügyi Minisztérium kiadvány 1965.
153. A termelészövetkezetek gazdálkodása
Közigazdasági és Jogi Kiadó 1961
154. A termelészövetkezeti jövedelemrészesedés módja
Budapest, Kossuth, 1961

155. Termelőszövetkezeti jog
Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1964
156. Tanulmányok a mai faluról
Budapest, Kossuth, 1964.
157. Termelőszövetkezetek története
Szerkeszti: dr. Donáth Ferenc
TIT kiadó, 1967.
158. A termelőszövetkezetek belső életének új szabályozása
Budapest, Kossuth, 1968
159. Sz. Trapeznikov: A Bolsevik Párt harca a mezőgazdaság kollektivizálásáért az első sztálini öt-éves terv éveiben
Budapest, Szikra, 1952.
160. Új törvény a földekről
Budapest, Kossuth, 1968
161. Urbán Károly: Mezőgazdaság és élelmiszerexportunk néhány jellemvonása
Közgazdasági Szemle 1966/2
162. Varga Jenő: A magyar népi demokrácia gazdasági kérdéseiről 1945-48
/közli: Szabó Éva/
Párttörténeti Közlemények 1967/1
163. Vass Henrik: A szövetségi politika időszerű kérdései
Párttörténeti Közlemények 1962/4.
164. Vági Ferenc: A termelőszövetkezeti jövedelemkülönbségek kiegyenlítésének lehetőségei és korlátai
Közgazdasági Szemle 1966/7-8
165. Zsilák András: A magyar társadalom osztályszerkezetének alakulása a szocializmus építésének kezdeti időszakában és a MDP szövetségi politikájának főbb vonásai /1945-48/
Párttörténeti Közlemények 1966/2

Csávoly: Egyesülés termelőszövetkezet új szőlő-
telepítése

Nagybaracska: Új Élet termelőszövetkezeti tanyaközpont

Csátalja: Új Tavasz termelőszövetkezet szarvasmarha
istállója

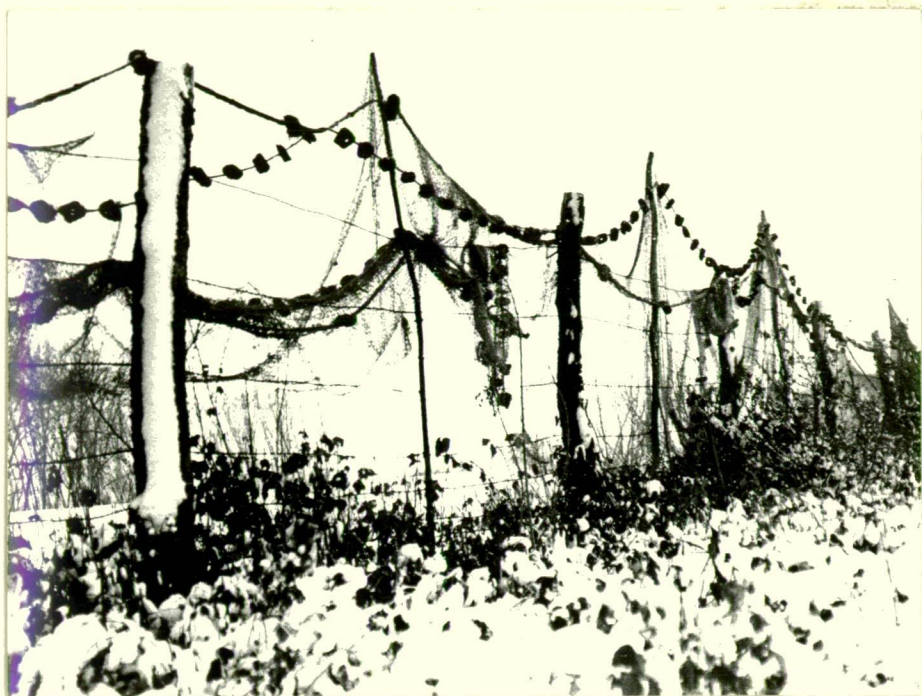
Termelőszövetkezeti vízellátást biztosító hidroglobusz
Bácsbokod

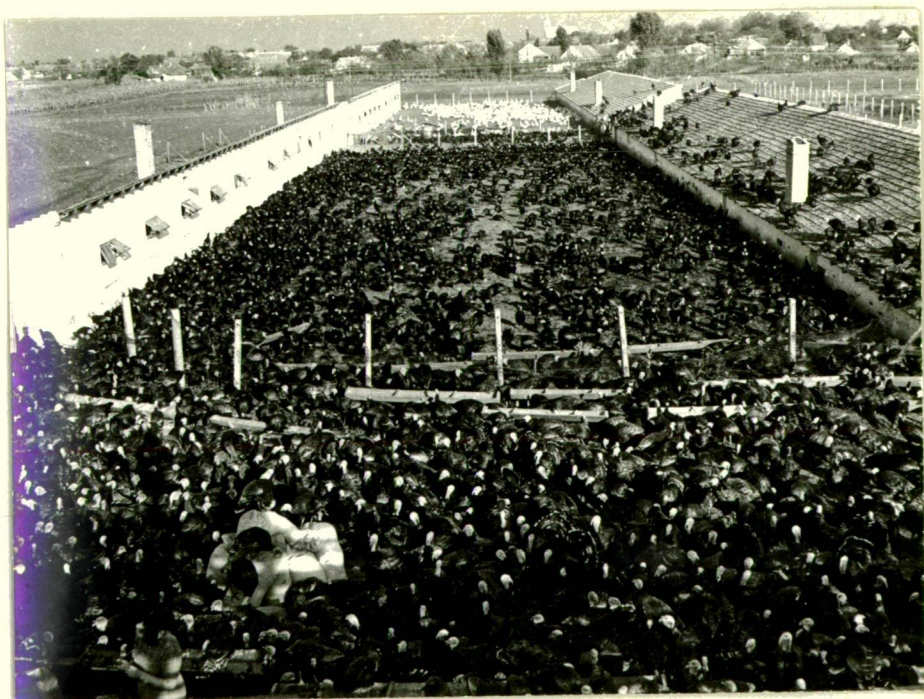
Bácsalmás: Lenin termelészövetkezet új gazdasági
udvara

Sükösd: Aranykalász termelészövetkezet elárúsító boltja

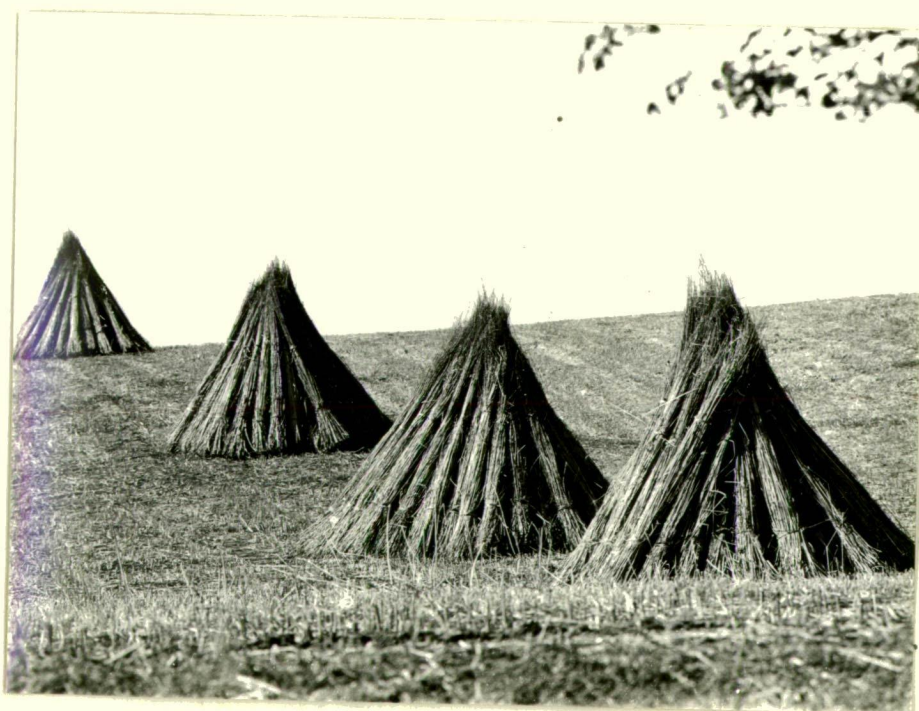
Uj Élet Halászati Termelőszövetkezet brigádszállása
Karapancsa /Hercegszántó/

Tataháza: Petőfi termelőszövetkezet baromfitelepe

Madaras: termelőszövetkezet-közi sertésnevelde

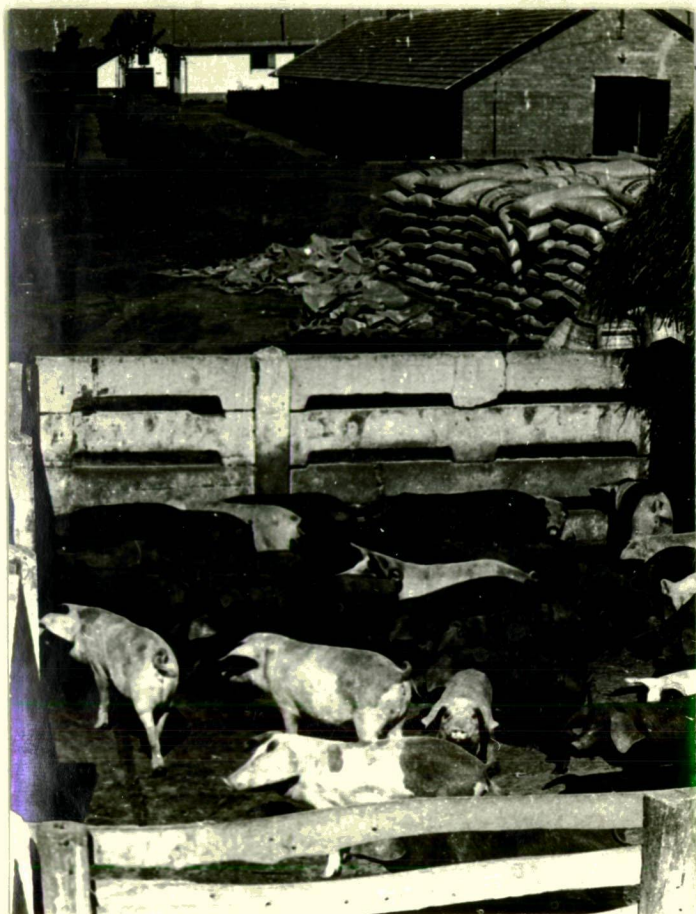
Gara: Vörös Csillag termelőszövetkezet kendertermése

Bátmonostor: népi táncosok

Érsekcsanádi lakodalmás tánc

Vaskut: termelőszövetkezet-közi sertéskombinát